

१९६७ ई. मंग.

२५४७ - शुक्र पूर्णिमा लिखेषार्द

The Ananda Bhoomi

आनन्दभूमि

नेपालको पहिलो वीड़ मासिक पत्रिका

दर्श ३९ अंक १ रविया पुल्ही-युद्ध परिचय

आनन्दभूमि

नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक

२०६० स्वायं पुन्ही-बौद्ध पूर्णिमा
द. सं. २५४७

वर्ष ३१ अंक १
ने.स. ११२३

The Ananda Bhoomi (Year 31, Vol.1)
A Buddhist Monthly : April/May 2003

प्रमुख सल्लाहकार
भिक्षु कुमार काश्यप महारथ्यविर (अध्यक्ष, आ.कु.विहार)

निर्देशक
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महारथ्यविर (प्रमुख, विश्वशान्ति विहार)

सम्पादक
कोण्डन्य

सह-सम्पादकहरू
भिक्षु निगोद (विश्व शान्ति विहार, ४४८२९८४)
राजु महर्जन (जःछे, ७५३७८८९)
फल्समान शाक्य, ओकुबहाल, ७५३९४४८

विशेष सहयोग
त्रिभुवनघर तुलाधर, भुरुङ्खेल

सल्लाहकारहरू

भिक्षु धर्ममूर्ति (सचिव, आ.कु.वि.गुरी)
तीर्थ नारायण मानवधर (अध्यक्ष आ.कु. दायक सभा)

कम्प्यूटर सञ्जा
राजु गौतम, प्रज्ञला महर्जन, दिपक महर्जन

प्रकाशक
आनन्दकुटी विहार गुडी

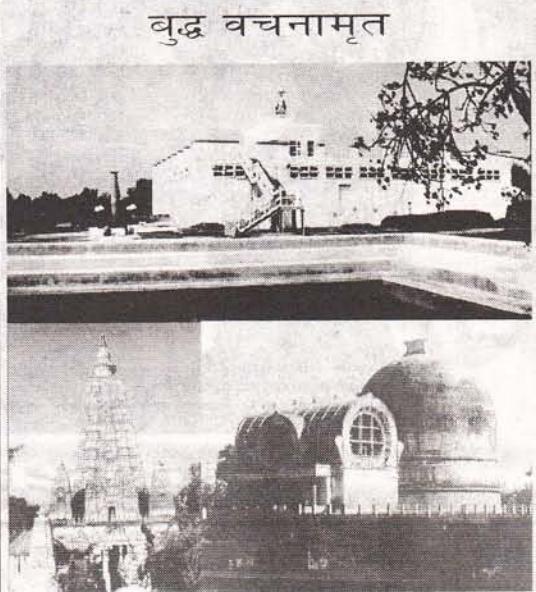
प्रमुख व्यवस्थापन तथा सह-प्रकाशक
सुखी होतु नेपाल

वितरण व्यवस्थापन
संधरत्न डंगोल, राकेश महर्जन, राजेन्द्र महर्जन,

आर्थिक व्यवस्थापन
सुरेश महर्जन, सुरज महर्जन, विनोद महर्जन,
उत्तमधर महर्जन

सहयोगीहरू

बुद्ध जयन्ती समारोह समिति (श्रीघः), अ.करुणावती,
नरेशवज्राचार्य(बुटवल), हरिणोपाल महर्जन, गंगाराम महर्जन,
पेमा श्रेष्ठ, सरिता अदाले, सुनकेशरी श्रेष्ठ (बरेपा), उर्मिला
महर्जन, विकास तामाङ, माईकल श्रेष्ठ, विकाश महर्जन,
अजय शाक्य।

सब्बपापस्त्स अकरणं कुसलस्स उपसम्पदा ।
सचित्त परियोदपनं एतं बुद्धानुसासनं ॥

- सबै पापहरूबाट मुक्त छून्, कुशल
धर्म सेवन गर्नु, तिटलाई विकार रहित
तुल्यानु- याहि गै बुद्धिरूपको शिक्षा छो ।

फुकं पापकर्म बचे जुइगु, भिंग ज्याखाँ मुका बनेग,
तुगःयात यचुकेगु- थव है बुद्धिनिग्र सू शिक्षा खः ।

Not do do Evil, To cultivate good deeds
Purify the mind;
This is the teachings of the Buddha.

सम्पर्क कायोल्य
सुखी होतु नेपाल,
बौद्ध विहार भृकुटीमण्डप, पो:ब.नं. १९३, काठमाडौ
फोन/फैक्स ४२२६७०२/४४८२२५० E-mail : sukhi@ntc.net.np

वार्षिक रु. १५०/-

एकप्रति रु. १५/-

वार्षिक शाहक बनी सहयोग गर्दै ।

आनन्दभूमि

—■ गताङ्कमा प्रकाशित आनन्द भूमि ■—

*The language of compassion is
the language of the heart.*

DAMPA ENTERPRISES

Tibetan Raw Wool,
Pashmina & Silk Yarn
Wholeseller

Tel : 4270828 (Off.) 4272945 (Res.)
Fax : 4278926, 4484129 (Show room)
Mobil : 981020922
Swayambhu (Ring Road)
Kathmandu – 15, Nepal

विज्ञान अद्वितीय

विषय	पृष्ठ
परियति शिक्षालाई सुभाव	४
थेरवाद र महायान	५
बुद्ध र गणेश	७
बुद्ध धर्म र जनजाति	९
संसारको स्वरूप	१४
बुद्ध धर्म र धन	१७
वैशाख उत्सव	१९
बुद्ध धर्म	२०
बुद्ध धर्मको रूपरेखा	२१
कुशिनगर	२५
यात्रा लुम्बिनीको	३०
बौद्ध दर्शन र प्रजातन्त्र	३२
स्वभाव	३४
लिच्छवीकालीन बुद्धधर्म	३५
मानिसको जीवनमा	३९
नेपालका संघनायक	४३
समाट अशोक	४४
शान्ति सन्देश	४५

विषय	पृष्ठ
चित शुद्ध	४५
मिथु	४६
मानिसमा आचरण शुद्धि	४९
कुटी विहार	५०
दार्जिलिङ शान्ति स्नौप	५२
नेपाली कला सम्पदा	५५
थेरवाद भिक्षु अनागारिकाको नामावली	५६
माटो, मान्छे र बुद्ध	६२
यो दिन	६३
धार्णिक सुख	६४
महेनत गरेर पढनु छ	६५
कल्याण मित्रता	६६
समाजसेवी पित्त	६७
Religion and Reconciliation...	७०
Proud Lady become...	७३
बौद्ध गतिविधि	७५
महायाणी	७६

सर्वपाद्वकीय

स्वाँया पुन्ही-बुद्ध पूर्णिमालाई शान्ति पर्वको रूपमा मनाउँ

स्वाँया पुन्ही-बुद्ध पूर्णिमा महान त्रिसयोगले पूर्ण पवित्र दिवस हो । यसै दिन नेपाल लुम्बिनीमा आमाका सुपुत्र वोधिसत्त्व राजकुमार सिद्धार्थको जन्म भएको चिरस्मरणीय जन्म दिवस, उनले बुद्धगयामा सबोधि ज्ञान लाभ गरेको चीरप्रेरक दिन तथा कुशीनगरमा तथागतको महापरिनिवारण भएको पवित्र दिवस बुद्ध पूर्णिमालाई शान्ति कामनागरी हर्षोल्लासपूर्ण वातावरणमा मनाउने संस्कृतिको विकासतर्फ लम्किरहेको सुखद विषय हो ।

आज बुद्ध जन्मभूमि नेपाल अधिराज्य शान्तिभूमि भएरपनि आज शान्तिको ओभाषमा तुपारापात छाउने क्रम शुरु भएको छ, हिंसा र आतंकमा होमिदै गहयुद्धको भूमिमा धर्केलिदै अगाडी बढीरहेको छ । वस्तुतः विग्रह र विवाद, विखण्डन र विभेदीकरण हाइन, सहमति र मेलमिलाप पूर्ण वातावरण अनि एकिकरणमा शान्तिवार्ता, सहमति र सौहाद्रता र हृदय परिवर्तनको आवश्यकता छ । मतिभ्रष्ट स्वभाव, कलुपित विचारधार संकुचित भावना तथा स्वार्थगत मनोभाव एवं दृष्टिलाई त्यागेर स्वस्थ मानसिकताको विकास गरी व्यक्तिगत, दलगत स्वार्थभन्दा मानवीय भावको जरुरत भएको कुरालाई बुद्धपूर्णिमाको सन्दर्भमा हामी सबैले हृदयागम गर्नु सुखकर विषय हुने छ । आज शान्तिको लागि श्रीजित वातावरणलाई सबै पक्षवाट सकारात्मक एवं रचनात्मक सहयोगको खाँचो छ ।

वैरभावले वैरभाव कहिल्यै शान्त हुदैन, अवैरभावले मात्र वैरभावलाई शान्त पार्न सकिने हुन्छ र त्यसबाट वैरभावलाई समनगरी वशमा पार्न सकिने बुद्धोपदेशलाई सचेत नागरिकहरुको मनमा सदैव छाइर हनुपर्ने आजको आवश्यकता हो । आजको विश्व-जगतमा उत्पीडन, आपसी वैमनस्यता, राष्ट्र-राष्ट्रीय वैरभावले पूर्ण गहिरो खाडल, हिंसा-आतंक सत्ताको होडवाजी, पाणघातक नशालु दुर्व्यसन, युद्धादिले व्याप्त छ, भय र त्रासले सन्त्रास्त छ । वस्तुतः समस्त मानव बुद्धोपदेशलाई मनन गरी भयानक आणविक शस्त्रास्त्र जगतबाट पन्छिन स्वतन्त्रता, समानता र भावत्त्वको भावनलाई अगाल्दै सह-अस्तित्वको सिद्धान्तलाई अपनाउदै जानुपर्ने अपरिहार्यता देखिन्छ । मानव-जगतमा स्वस्थ संसार निर्माण र मनुष्य जीवन सुखमय पार्न तपाईं सुधिनुपर्छ, म सुधिनुपर्छ र हामी सबै सुधिनु पर्छ । हामी एक अकामा सुधिएनौ भने त्यस असुधारले हामी सबैलाई अशान्तिमै जीवनयापन गर्न विवश पारिदिने कुरामा सबैपक्षबाट सजग र सचेतताको पालना हुनुपर्दछ ।

निश्चय पनि बुद्धको अनुकम्पा, सहिष्णुता र अहिंसाको सन्देश उत्पाद र विनाशकारीको नियम वर्तमान अशान्तमय परिस्थितिको युगमा बुद्धकालीन समय भन्दा अझ बढी बाज्हनीय दर्खिएको छ । बुद्धोपदेशमा आधारित पञ्चशीलको सह-अस्तित्व सिद्धान्तलाई स्व-व्यवहारमा शान्तिका अनुगामी, राष्ट्र एवं नागरिकहरु अगाडी बढन सके वर्तमान प्रविशेशमा हामी शान्तितवरमा अगाडी बढ्ने सक्ने हुन्छौ भने यसबाट जीवन सुखगामी हुन्छ ।

वस्तुतः आजको आवश्यकता शान्ति हो । सार्वजनिक एवं सार्वकालिक आवश्यकता पनि हो । तर शान्तिको पुकारमा पनि अशान्तावस्था भयागदै जानु स्वयं विडम्बना एवं दुखकर विषय हो । जहाँ शान्तिको सवाल उठ्छ, त्यहाँ बुद्ध शब्द पर्यायावाची मई छञ्चलक्नु स्वभाव त भैसक्यो र शान्तिगामीहरुले युद्ध र बुद्धमा वर्तमान जगतले चुनुपरेको भावनाहरूमा के चुने ? सोच्ने बेला भएको छ ।

अन्ततः २५४७ औं बुद्ध पूर्णिमाले हामी सबै नेपालीमा हृदय परिवर्तन गर्न सकोस्, स्वार्थ रहित चेतनाको भाव छाउदै जान सकोस् भनी आनन्दभूमि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछ ।

परियति शिक्षा

परियति शिक्षालाई जीवनमुख्यी बनाउने केही सुनावहरू

● मिश्र कुमार काशय महाश्वरि

नेपालमा संचालित परियति शिक्षा आज करिव २० वटा केन्द्रमा हजारौ विद्यार्थीले अध्ययन गर्ने भइसकेको छ । सामाजिक जीवनमा नेपाली समाज र विश्व समाजले नै आज गम्भीर चुनौतीहरू सामना गर्नु परिरहेको छ । मानिसले मानिसलाई मार्ने, दमन गर्ने जस्ता कार्यले अशान्ति लडाई भगडा भइरहेका छन् । नेपाल र त्यसै अल्पविकसित देशहरूमा गरिबीको समस्या विकाराल भइरहेका छन् । मानिसलाई पर्याप्त खानेकुराहरू छैनन, देह ढाक्ने बस्तुहरूको कमी छ र घाम-पानीबाट बच्ने उपयुक्त वास छैन । वातवरणीय हास र प्रदूषणको व्यापकता बढ़दैछ । जङ्गल सखाप भएर गइरहेका छन्, पानीको ठूलो अभाव र हामीले दूषित हावामा सास फेर्न वाध्य भएका छौं । यस्तो परिवेशमा परियति शिक्षाले लिने बालबालिका र उपासक-उपासिकाहरू पनि यस्ता समस्याबाट पिडित छन् । यसप्रकारका समस्याहरूतिर ध्यान नदिई खालि किताब घोकाउने र कण्ठ गराउने मात्र गरी शिक्षा दिंदा परियति शिक्षाको उद्देश्य पुरा होला जस्तो छैन ।

परियति शिक्षाको संचालन भनेको यसको माध्यमबाट भगवान् बुद्धको उपदेश जनमानसमा भिजाउन खोजिएको हो । भगवान् बुद्धको उपदेशलाई स्मरण, चिन्तन र मनन गरी उपयुक्तता देखिएका समस्याहरू समाधान गर्ने परियति शिक्षाजस्ता बुद्धका शिक्षालाई जनजीवनमा लागु गर्न सकिन्दै । यसै सन्दर्भमा परियति शिक्षाले भावी कार्यक्रम बनाउँदा भगवान् बुद्धका उपदेशहरूलाई जल्दा-बल्दा मानवीय समस्याहरूलाई समाधान गर्नमा सहायक हुने गरी प्रयोग गर्नु वाञ्छनीय छ । मानिस र प्रकृति भिन्नै बस्तु सम्भी आफ्नो इच्छापूर्तिको लागि प्रकृतिको विनाश गर्नु, ठूला-साना, धनी-गरीब अदिमा विभाजित भई एकता र समानता खलबल्याउनु, आवश्यकता भन्दा बढी सम्पति बढुलेर स्वार्थसिद्ध गर्नेजस्ता गलत धारणा र प्रवृत्तिमा मानिस भुलिरहेका छन् । यस्ता गलत धारणालाई सुधार गर्न तीन प्रकारका मार्ग अपनाउनुपर्ने देखिन्दै ।

- प्रकृतिबाट खाना, लुगा, आवास र ओखली प्राप्त हुने गरी प्राकृतिक स्रोतलाई बचाएर शारीरिक र मानसिक स्वस्थ रहने,
- बुद्धले प्रत्येक मानिस, जीवजन्तु, नदीनाला, दुःख, पहाड आदिपर्यन्तमा मैत्रीचित देखाउनु पर्दछ भन्ने शिक्षा दिनुभए अनुसार मानिस प्रकृतिको संरक्षक हुने,
- बढी धन सम्पति होइन अपितु बढी सुख, शान्ति र सन्तोष प्राप्त गर्ने खोज्नुपर्दछ । आफ्नो आवश्यकता पूर्ति गर्ने र अरूपको पनि आवश्यकता पूर्ति गर्नमा पढत प्रयाउने गर्नुपर्दछ । कामनगरी कुरा बढता गर्ने गरी

समाजलाई खलबल्याउने जस्ता प्रवृत्तिलाई हतोत्साहित गरी काम गरी खानेलाई सबैद्वारा इज्जत दिलाउने व्यवस्था कायम गराउने ।

बास्तवमा भन्ने हो भने आर्थिक उन्नति र मानव उन्नति सँगसँगै जानुपर्दछ । जातिबाद, पूर्जीवाद, साम्यवाद आदि जुनसुकै सिद्धान्त भएपनि मानिसको भलाई हुने गरी अपनाइएको सिद्धान्त ठीक हुन्दै । मानिसको भलो नगर्न सिद्धान्त कहिल्यै ठीक हुन सक्दैन ।

यसै परिप्रेक्षमा परियति शिक्षा पढाउँदा चार आयसत्य र आयंअष्टाङ्गिक मार्गको सच्चा अनुसरण गराउन उद्यत हुने गरी सिकाउनुपर्दछ । बुद्धका उपदेशहरूलाई मानव जीवनको विकासको लागि कसरी प्रयोग गर्ने भन्ने कुरालाई जोड दिई सिकाउनु पर्दछ ।

परियति शिक्षा सबन्धमा विचार गर्नुपर्ने कुरामा ध्यान राख्ना यस शिक्षा दिलाई सकेपछि अर्थात् 'कोविद' पछि विद्यार्थीलाई कस्तो शिक्षामा लगाउने, सम्पूर्ण बौद्धजनजाति सम्म पुर्याउने र लामागुरु पर्यन्त यसलाई कसरी संप्रेषण गर्ने भन्नेतर पनि सोच्नु आवश्यक छ । शिक्ककहरूको व्यवस्था एउटा चुनौतीपूर्ण नहास भन्नेतर लागेर केन्द्रले कर्ति हदसम्म के गर्न सकिन्दै भनी योजना बनाउनु आवश्यक छ । पाठ्यक्रम र मूल्यांकन आदिका आकार प्रकार पहिल्यै नै स्पष्ट गर्नु उचित छ । खासगरी सुव्यवस्थित र सुसंगठितरूपमा यसलाई अगाडि बढाउन यसका संचालक र सहयोगीहरूको सल्लाह, सुझाव र धनको सहयोगको वातावरण हुनु अति आवश्यक छ ।

अन्तमा संभाउन चाहन्दू कि चतुरप्रिषद अर्थात् भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक-उपासिका बलियो नमै परियति शिक्षाको उत्थान हुन सक्ना जस्तो लाग्दैन । यसैलाई बलियो पार्नुपर्दछ । त्यसैले चतुरप्रिषदतर्फ पहिले ध्यान पुर्याउनु पर्ना । मानिसका वीच असाधुहरू पनि रहेका हुन्दैन । असाधुहरू जो मनमा राख्न, बोल्दा अँकै कुरा बोलिदिन्दै, र बोलेको कुरा नगरी शरीरले अँकै कुरा गरिदिन्दै । यस्ता असाधुहरूको नरामो बानीलाई सपारी साधु बनाउनेतर पनि शिक्षाले प्रभाव पारेको हुनुपर्दछ । त्यसप्रकारको शिक्षामा जोड दिइनुमा परियति शिक्षा एक जगस्वरूप गराई लगाउनेतिर बढी ध्यान पुर्याउनु आवश्यक छ ।

(गत वैशाख ६ गते परियति सभामा प्रस्तुत मन्त्रव्य । -स.)

थेरवाद र महायान

● आचार्य श्रीधर रणा

बुद्ध धर्ममा चार परमार्थ धर्म भनेपछि (१) रूप (२) चैत्त या चैतसिक (३) चित्त (४) निर्बाणलाई बुझिन्छ । वाँकी अरू सबै प्रज्ञप्ति धर्म हो । प्रज्ञप्ति भन्नाले आरोपित गरिएको वा कुनै आधारमा थपिएको बुझिन्छ । उदाहरणको लागि हामी जब डोरीमा सर्प देख्दै त्यसबेला डोरी परमार्थ धर्म जस्तो हुन्छ भने सर्प चाही प्रज्ञप्ति धर्म जस्तो हुन्छ । जुन धर्ममा आरोपित भएको हो । यो दृष्टान्त पूर्णतया ठीक छैन । तर पनि यसले परमार्थ र प्रज्ञप्ति धर्मको भेदलाई बुझन मद्दत गर्दछ । अभिधर्म अनुसार डोरी पनि प्रज्ञप्ति धर्म नै हो । जुन परमाणुहरूको थुप्रो (कला) मा आरोपित भएर देखिएको हुन्छ । जब हामी रूप एक परमार्थ धर्म हो भन्दौ, त्यसको मतलब ती अनु परमाणु (या कलाप) लाई भनिएको हो । नकि हामीले नेपाली भाषामा सामान्यतया भन्ने गरेको रूपलाई नेपाली रूप भन्नाले वर्ण र संस्थान (रङ्ग र आकार) लाई बुझिन्छ, र त्यो परमार्थ रूप हैन् प्रज्ञप्ति रूप मात्र हो । वर्ण संस्थानलाई बनाउने ती परमाणुहरू (कलापहरू) स्वयम्भको त वर्णन पनि छैन, संस्थान पनि छैन । तै पनि वर्ण र संस्थान तिनीहरू माध्य आरोपित भएका हुन्छन् । जेलाई हामी मानव, कुकुर, रूप इत्यादि भन्दौँ । ती सबै परमाणुहरूका पुञ्ज मात्र हुन । जसमा ती मानव या कुकुर या रूप या आकार आदि आरोपित भएको हुन्छ । हामीले परमाणु या कलापहरूलाई नदेख्ने भएकोले जुन जगत हामी देख्दौ, अनुभव गढ्दौ, त्यो सबै प्रज्ञप्ति मात्र हो । अभिधर्मले हामीलाई बताउँछ कि हामीले अनुभव गढ्दौ, त्यो मन या मस्तिष्क (Mind or brain) बाट उत्पन्न भएको प्रतिनिधित्व मात्र हो न कि वाहिर त्यहाँ भएको सांच्चकै जगत अन्य अर्को सहभागिक प्रश्नले स्वतः हामीलाई देखाउँछ कि त्यो प्रतिनिधित्व अर्थात् प्रज्ञप्ति जगतको आफ्नो वा वास्तविक अस्तित्व हुदैन या अर्को भाषामा भन्ने हो भने त्यो जगत केवल भान्ति मात्र हो ।

थेरवाद र सर्वास्तिवाद अभिधर्म भनेको न्यूटोनियन विज्ञान र महायानका योगाचार एवम् माध्यमिक भनेको क्वण्टम फिजिक्स जस्ता हुन जुन विसौ शताब्दीबाट शुरू भएको हो ।

यहि नै माध्यमिक दर्शनको निश्कर्ष हो । त्यहि भएर शास्त्राले सयुक्त निकायको फेनपिण्डोपम सुत्तमा भन्नु भएको छ— “फेनपिण्डोपम रूपम वेदनाउ बुलोपमा । भरी चिकूपमा संझखारा कदलुपमा । मायूपमञ्च विज्ञाण देशिता दिच्च बन्धुना ।” अर्थात् रूप फिंजको डल्लो जस्तो हो, वेदना पानीको फोका जस्तो हो, संज्ञा मृग तृष्णा जस्तो हो, संस्कारहरू केराको खम्बा जस्ता हुन् । विज्ञान माया जस्तो हो भनेर आदित्य बन्धुले देशना गर्नुभएको छ । यी श्लोक सर्वास्तीवादीहरूको संस्कृत संयुक्तागममा पनि पाइन्छ । यसरी यदि त्यहि तरिकाले खोज्ने मनोवृत्तिलाई अगाडि धकेल्दै जाने हो भने हामीले देख्दौ कि अभिधर्मले कसरी स्वाभाविक रूपमै योगाचार र मध्यामिकमा पुर्याउदो रहेछ । यस्ता अभिधर्मले स्वतः नै चित्त मात्र (योगाचार) र अर्भै माध्यामिक तहसम्म कसरी पुर्याउँछ भन्ने कुराका उदाहरणहरू थुप्रै पाइन्छन् । यद्यपि श्रावकयानको अनुशरण गर्नेहरूले अभिधर्मका प्रणालीहरू जस्तै सर्वास्तीवादको अभिधर्म वा थेरवादको अभिधर्मम आदि मान्नेहरूले योगाचार र माध्यामिकका निश्कर्षहरूलाई मान्दैनन् तापनि यदि अभिधर्मका अन्तिम निश्कर्षहरूलाई अलि राम्रोसँग विश्लेषण गरिएको खण्डमा योगाचार र माध्यमिकसम्म नपुगिरहन सकिन । ‘अभिधर्ममत्य सङ्ग्रहो’ का अनुसार परमार्थ भनेको त्यो हो जो राम्रोसँग विश्लेषण गरेर हेर्दा नास हुदैन या भत्कदैन अर्थात् युनिशः मनसिकार गर्दा विग्रदैन, हराउदैन । त्यसकारण थेरवादी र सर्वास्तीवादी अभिधर्म दुवैका अनुसार जब जब रूपलाई विश्लेषण गरिन्छ । यो अष्टकलापमा भत्केर जान्छ, जुन आठ पर माणुवाट बनेको हुन्छ र यिनीहरू हेतु प्रत्ययबाट उत्पन्न भएका हुन्छन् । त्यो अष्टकलापलाई रूप कलाप भनेर पालि अभिधर्ममा बताइन्छ भने संघातपरमाणु भनेर सर्वास्तीवादी अभिधर्मलाई बताइन्छ । पालि अभिधर्मले पनि यसलाई सुद्वाष्टक या अभिनिर्भौग रूप अर्थात् फेरि विभाजन गर्न नसकिने रूप भनेको छ । यो परिभाषा न्यूटोनियन (Newtonian) विज्ञानको परमाणु सम्बन्धि पुरानो धारणा सँग निकै नजिकबाट मिल्छ । जसमा

परमाणुलाई पदार्थको अभिभाज्य टुक्रा भनेर परिभाषित गरिएको हुन्छ । परन्तु अरू सबै बौद्ध परम्परा जस्तै धेर वाद र सर्वास्तीवादले पनि यो रूप कला संघात परमाणुलाई नित्य मान्दैन । यो पनि अनित्य नै मान्दछ । धेरवाद अभिधर्म अनुसार कर्म, चित्त, कृतु आहार नै चार किसिमका प्रत्ययहरू हुन जसले परमाणु उत्पन्न गर्दछ । यद्यपि धेरवाद परम्पराले रूपकलापलाई अभिभाज्य र त्यसैले वस्तुसत् भन्छ ता पनि फेरि यीनीहरूलाई हेतु प्रत्ययबाटे उत्पन्न भएको भन्छ । यो परस्पर विरोध (Contradiction) हुने कुरा हो । कुनै कुरा विभाजन गर्न नसकिने छ भने त्यो अनित्य हुन सक्दैन र आठवटा परमाणुहरू त्यसको अङ्गको रूपमा हुन पनि सक्दैन र त्यो हेतु प्रत्ययहरूबाट उत्पन्न हुन पनि सक्दैन । जसका भागहरू हुन्दैन र जो हेतु प्रत्ययबाट उत्पन्न हुन्छ, त्यो युक्तिः कहिल्यै पनि अभिभाज्य भन्न सकिदैन । जो अभिभाज्य छैन त्यो वस्तु सत हुन पनि सक्दैन ।

त्यसकारण यद्यपि माध्यमिकले रूप र कलापहरूको अस्थित्वलाई स्वीकार्दछ, ता पनि त्यसले अझै विश्लेषण गरेर भन्छ कि रूप कलापहरूलाई अभिभाज्य छन भन्न मिल्दैन । किनकि कुनै कुरा अभिभाज्य हुनलाई त्यसका भागहरू हुनुहुदैन (Must be partless) । जुन कुरा हेतु प्रत्ययबाट उत्पन्न हुन्छ, त्यसका भागहरू हुनै पर्दछ, त्यसलाई भागरहित भन्नै मिल्दैन । यसरी रूप कलापहरू भागसहित (सभाग) नै हुन्छन् । (जुन कुरा धेरवाद स्वयम्‌मा पनि भनिएको छ ।) र अभिभाज्य हुन सक्दैन । अभिभाज्य नभएपछि र हेतु प्रत्ययबाट उत्पन्न भएपछि यसलाई वस्तुसत् भन्न सकिदैन, त्यसैले यो नीः सभा हुन्छ ।(empty of real existence) पुरानो विज्ञानको परमाणुलाई पनि यस्तै भएको छ । जसलाई पदार्थको अभिभाज्य टुक्रा मानिएको थियो । जब विज्ञानको विकास हुँदै गयो तब पदार्थको अभिभाज्य टुक्रा न्यूट्रोन, प्रोट्रोन र इलोक्ट्रोन (Neutron, proton & electron) । मा विभाजित हुन पुर्यो । अनिफेरि त्यो न्यूट्रोन, प्रोट्रोन, इलोक्ट्रोन पनि क्वार्क (quark) भन्ने कणहरूमा विभाजित भैसकेका छन् । आज क्वाण्टम फिजिक्स् (quantum physics) ले पत्ता लगाएको छ, साँच्चकै अस्तित्व भएको अभिभाज्य वास्तविक टुक्रा पाउन सकिदैन । जसवाट यो सम्पूर्ण यो जंगत बनेको होस् । विज्ञान विकसित नभएर उनीहरूको विकसित उपकरणहरूको अभावले यो नपाइएको होइन, यो त ती कणहरूनै तरङ्गको रूपमा रहने भएकोले अमूर्त

(अवस्तु) (instantial) आदि भएकोले नपाइएको हो ।

धेरवाद र सर्वास्तिवाद अभिधर्म भनेको न्यूट्रोनियन विज्ञान र महायानका योगाचार एवम् माध्यमिक भनेको क्वाण्टम फिजिक्स जस्ता हुन जुन विसौं शताब्दीबाट शुरू भएको हो । श्रावक्यान अभिधर्म विपश्यना कम्प्लेक्स र महायान योगाचार माध्यमिक विपश्यना कम्प्लेक्सको बीच मा भएका सम्बन्ध, समानता र भिन्नता बुझेमा एकदमै उचित (Apt) उपस्थित हुन सक्छ । महायानले श्रावक्यानलाई पछ्याउने या अमान्य ठहराउने कहिल्यै पनि गर्दैन । वरू यो स्वयम् नै श्रावक्यानको जगमा आधारित भएर बन्दछ । जस्तो कि क्वाण्टम मेकानिक जस्तो नयाँ विज्ञानहरूले पुरानो न्यूट्रोनियन अमान्य ठहराउने, पछ्याउने काम गर्दैन वरू त्यसैमा आधारित भएर खडा हुन्छ । यहि बुद्धालाई नवुभेदकाहरूले मात्र श्रावक्यान र महायान भनेका परस्पर नमिल्ने र परस्परविरोध (incompatible) हुन भन्ने ठान्दछ ।

ये धर्मा हेतु पर्वाह प्रभवा हे तुस्तेपस्तथागतो द्वावदत् ।

तेपञ्च यो निरोध एवंवादी महाश्रमणः

त्रिरन्त शरणम्

संकलकः विजय सग

□□□

**Happy Baishakh Day 2547
With Best Compliments
of**

CE

CONSTRUCTION PVT. LTD.

Bagmati Chambers, Mlat 4/5
Ka 2-2/18 Milan Marg, Teku
P.O. Box 1223, Kathmandu, Nepal
Phone No. 4243120, 4252124
Fax : 977-1-4231043
E-mail : cecon@mail.com.np

आनन्दभूमि

बुद्ध र गणेश एकै हो ?

● अनन्त रामचन्द्र कुलकर्णी

'बुद्ध र गणेश एकै हो !' यो पढेर थेरैलाई आश्चर्य लाग्ना, तर मलाई पूर्ण विश्वास छ कि हिन्दूहरूको गणपति या गणेश बुद्ध नै हो । यस विचार धाराको पक्षमा तपाईंहरूको अगाडि म तलका कारणहरू पेश गर्दैछु । आशा छ तपाईंहरूले यिनीहरूमा निष्पक्ष बुद्धिले विचार गर्नु हुनेछ ।

(१) सर्वप्रथम कारण यो हो कि गणेश वैदिक (वेदकालिन) द्यौता होइन् । बुद्धको जन्म पछि मात्रै हाम्रो समाजमा गणेश पूजा हाम्रो समाजमा प्रचलित थिएन् ।

(२) बुद्धको गर्भधारणको समयमा बुद्धको आमा मायादेवीले एक सपना देखेकी थिइन् जसमा ४ जना देउताहरू आएर मायादेवीको विछौना उठाएर हिमालयमा लगेको थियो र त्यहाँ मायादेवीलाई नुहाई सुनको विछौनामा सुताएको थियो । मायादेवी सुती राखेको बेला एक हाती मायादेवीको पेटभित्र पसेको थियो । यस घटनाको ९-१० महिनापछि सिद्धार्थको जन्म भयो । भन्नाको तात्पर्य हाती नै बुद्धको रूपमा प्रकट भयो । फेरि यता गणेशलाई गजानन भन्ने चलन छ- गज अर्थात् हाती, आनन्द अर्थात् मुख । हातीको जस्तो मुख जसको हुन्छ उहि गजानन हो । यो त भनी राख्नु पर्दैन होला कि गणेशको मुख पनि हातीको जस्तै छ । यो पनि सबैलाई थाहा छ कि हातीको कान धेरै लामो हुन्छ, त्यस्तै बुद्धको कान पनि धेरै लामो थियो, यसको अर्थ अहिले पाठकहरूलाई स्पष्ट भयो होला । मायादेवीको यस सपनाको साथसाथै गणेशको पूजा बुद्ध जन्मेको पछि मात्रै भएको हो भनी विचार गरेमा बुद्ध र गणेश एकै हो भन्ने स्वयं सिद्ध हुन्छ ।

(३) बौद्ध गन्धरूमा बुद्धलाई 'विनायक' पनि भनिएको छ ।

(४) बौद्ध ग्रन्थहरूमा मात्रै नभई हिन्दूहरूको अमर कोषमा पनि बुद्धलाई 'विनायक' भनिएको छ । बुद्धलाई अमरकोषमा यसरी वर्णन गरिएको छ-

"सर्वज्ञः सुगतो बुद्धो धर्मराजस्तथागतः ।

समन्तामद्रो भगवान् मारजित् लोकजित् जिनः ।

पडाभिज्ञो, दशबलाद्वा द्वयवादी विनायकः ।"

'विनायक' अर्थात् गणपति-यो त जुनसुकै हिन्दूले पनि मान्छ तसर्थ गणेश बुद्ध नै हो ।

(५) गणपति या गणेश- यी दुवै शब्दहरूको माने एउटै हो ।

गणपति भन्नाले गणहरूको पति वा नेता बुमिन्दू । 'गण' उनीहरूलाई भनिन्दू जो प्रजातन्त्र राज्य प्रणालिमा बसेका छन् । तर यो पनि निर्विवाद सत्य हो कि जुन शाक्यहरूको बीच बुद्धको जन्म भएको थियो उनीहरू 'गण' हरू थिए । यस्ता शाक्यहरूको नायक (पति) थियो- गौतम बुद्ध । त्यसैले बुद्धलाई शाक्यशिंह पनि भनिन्दू ।

(६) हाम्रै समाजमा 'गणेश' बुद्धकै नाउँ हो भन्ने पनि प्रचलित छ । एक पदमा भनिएको छ-

"गौरीको बुद्ध गणेश भयो ।"

(७) हरेक मंगलवार हाम्रो गणेशलाई पूजा गर्ने चलन छ- त्यो पनि सबभन्दा पहिले । यसको अर्थ के हो ? आज हामीहरू बुद्धको युगमा बाँचिरहेका छौं । भगवान् बुद्धलाई हिन्दूहरू विष्णुको नवौ अवतार मान्छन् । सातौ अवतार राम तथा आठौ कृष्ण अवतार सकिसक्यो । त्यसैले ब्राह्मणहरू पूजाको बेला सङ्कल्प पर्ने समयमा बौद्धावतारे' मन्त्र भन्ने यो सिद्ध गर्दछन् कि अहिले हामीहरू बुद्धको युगमा छौं । त्यसैले जुन भगवान् बुद्धको युगमा हामी अहिले छौं, उसैको पूजा गर्नु हाम्रो परम कर्तव्य हो र यसैले अरु सबै देउताहरू भन्दा पहिले उहाँकै पूजा गरिन्छ ।

यी कुराहरूबाट भन्न सकिन्दू, कि बुद्ध तथा गणेश एकै हो । यो भयो बुद्धको अप्रत्यक्ष रूपमा पूजा । बुद्धको पूजा आज भारतमा प्रत्यक्ष रूपमा गर्नु परेको छ । किनकि आज भारतमा गणराज्य छ, जसको मूल्य देउता भगवान् बुद्ध हो । हामीले अशोकचक्र भन्ने गरेका भगवान् बुद्धको धर्मचक्र हाम्रो राष्ट्रिय झण्डामा अंकित छ, र यसवाट स्पष्ट हुन्छ कि भगवान् बुद्ध हाम्रो देशको प्राण हो, हाम्रो गणराज्यको बीज हो । त्यसैले बुद्ध नै हाम्रो गणपति हो भन्ने कसले मान्नैन र ? त्यसैले हरेक देशभक्त भारतमा बुद्धको पूजा प्रचलित गराउनमा कटिवद्ध हुनु पर्दछ, यसै तरिकाबाट मात्रै हामी हाम्रो देशलाई अमर पार्न सक्दैन्नौ, नत्र सकिदैन ।

(श्रोत: धर्मकीर्ति, १९७९)

जनजाति अध्ययन

बुद्ध धर्म र नेपालका जनजाति आदिवासीको सम्बन्ध

• मिलकमान गुआजु, योग्यरा

भगवान् बुद्ध नेपालमा जन्मेका, नेपालका सपुत्र र राष्ट्रिय विभूति हुन्। आफ्नो राष्ट्रिय विभूतिद्वारा प्रतिपादित धर्म नेपाल र नेपालीको आफ्नै धर्म हो, मौलिक धर्म हो र राष्ट्रिय धर्म हो। यो धर्मसँग हाम्रो आत्मियता, भावनात्मक र राष्ट्रियता जोडिएको छ। त्यसैले विश्वमा बुद्ध धर्मको जति-जति प्रचार-प्रसार बढौं जान्छ, उति-उति नेपाल र नेपालीको मान, सम्मान र प्रतिष्ठा पनि बढौं जान्छ। भगवान् बुद्धको देश नेपाल भन्नुको गौरव र महत्व नै अर्कै छ हाम्रो लागि।

बुद्धका शान्ति, मैत्री र अहिंसाको सन्देश र सिद्धान्तले विश्वका ठूलूला मानिसहरू, संघ-संस्था र देशहरू देखि संयुक्त राष्ट्रसंघलाई समेत प्रभावित पारेका छन्। संयुक्त राष्ट्रसंघले भगवान् बुद्ध जन्मेको पवित्र लुम्बिनीको विकासमा विशेष चासो राखेको छ। त्यस विश्व संस्थाले शाक्यमुनि जन्मेको, उनले बुद्धत्व प्राप्त गरेको तथा महापरि निर्वाण भएको तीनवटा संयोग परेको वैशाख पूर्णिमाको दिनलाई सार्वजनिक विदा घोषणा गरेर विश्व शान्तिका अग्रदूतप्रति ठूलो सम्मान व्यक्त गरेको छ। त्यो कुरा हामी सम्पूर्ण नेपाल र नेपालीका लागि गौरवको विषय हो।

बुद्ध धर्मलाई विश्वका धेरै देशहरूले अत्यन्त श्रद्धाका साथ मान्ने गरेका छन्। कतिपय देशहरूले यसलाई आफ्नो राष्ट्र धर्मको रूपमा नै घोषणा गरेका छन्। तर विडम्बनाको कुरा स्वयं नेपाल र नेपालीहरूले नै यो शान्तिको धर्मलाई खुला हृदयले आत्मसात गर्न सकेका छैनन्। बुद्ध जन्मेको देश नेपाल भन्न नै नसुहाउने गरी यहाँ व्यवहार

भैरहेका छन्। यो अन्यन्त दुखको कुरा हो।

नेपालमा बौद्धहरूको जनसंख्या १०.७ मात्र भएको सरकारी तथ्याङ्कले देखाएको छ। जबकि यहाँका जनजाति आदिवासी सबै भूमिपुत्रहरू बौद्ध हुन्। बुद्धधर्म र नेपालको सम्बन्ध नेपालको शुरुवात देखि नै अविछिन्न रूपले रहि आएको छ। काठमाडौं उपत्यका जसलाई नेपाल भनिन्थ्यो, मा पहिले पानी-पानीले भरिएको एउटा दह थियो। त्यस दहमा नागहरू वस्ने भएकाले नागदह भनिन्थ्यो। पानीले भरिएको त्यस दहमा जहाँ मानिसको बसोबास नै सम्भव थिएन, त्यहाँ कुनै धर्म हुन पनि सम्भव थिएन।

नेपालको इतिहास अनुसार वैधिसत्त्व महामञ्जुश्री आएर चोभारको गल्द्धीबाट पानी खोलिए पछि नै त्यो दह उपत्यकामा परिणत भएको र मानिस वस्न योग्य भएको हो। बुद्धधर्मका महामञ्जुश्री नै त्यो पहिलो व्यक्ति हो जसले त्यहाँ वस्ती वसाले। उनले स्वयम्भू डाँडा देखि गुट्येश्वरीसम्म नगर वसाले र त्यस नगर राज्य सञ्चालन गर्न धर्माकर नामका आफ्ना अनुयायीलाई राजा बनाई जिम्मा दिए। राजा धर्माकरले राज्य चलाए र उनले मञ्जुश्रीले स्थापना गरेको राज्यलाई मञ्जुपतन नाम राखे र बौद्ध भिक्षुहरूका लागि बुद्ध विहारहरू निर्माण गरिरिए। मञ्जुपतन बासीहरूले पनि आफ्ना संस्थापकको नाममा स्वयम्भू डाँडामा मञ्जुश्री चैत्य निर्माण गरे जसमा आज भोलि पनि पूजा गर्ने गरि एको छ। मञ्जुश्रीले वस्ती वसाले पछि पहिलो पटक जुन धर्मको शुरुवात भयो, त्यो बुद्ध धर्म हो। बुद्ध धर्म नै त्यहाँको सबभन्दा पुरानो धर्म हो। त्यसबेला उपत्यकामा अरु कुनै

**Wishing you all the best on the occasion of
Happy Baishakh Day 2547**

World Distribution Nepal Pvt. Ltd.

P.O. Box : 11291, Siddhi Bhawan, Kathmandu, Nepal

Tel : 4243706, 4246234, 4255088, 4263600, Fax : 977-1-4243726,

E-mail: bishwa@ccnep.com.np

धर्मको प्रवेश भएको थिएन ।

तैपनि केही विद्वानहरू बुद्ध धर्म भन्दा पहिले यहाँ हिन्दू धर्म भएको जिद्दी गर्दछन् । जुन सरासर गलत हो । एक त हिन्दू भन्ने शब्दै नै त्यसबेला प्रचलित थिएन । अहिले जसलाई हिन्दू धर्म भनिन्छ, त्यसलाई पहिला वैदिक धर्म, आर्य धर्म या ब्राह्मण धर्म भनिन्यो । यो सबैलाई थाहा छ कि त्यसबेला नेपाल अनार्यको देश हो । यहाँका आदिवासी जनजाति मूलवासी सबै मंगोलियन कदका छन् । मंगोलियनहरू आर्य होइनन् । अनार्य हुन् । आर्यहरूको प्रवेश यहाँ धेरै पछि मात्र भएको हो । आर्यहरू नै नभएको बेलामा हिन्दू धर्म कसरी आउन सक्छ ? त्यसलाई कसले भित्रयाउने ? यो प्रश्नको कुनै

जवाब छैन् । त्यसकारणले बुद्ध धर्म भन्दा पहिला हिन्दूधर्म उपत्यकामा थियो भन्नु मात्र मनगढन्ते र कपोलकल्पित कुरा हो । वैदिक धर्म वर्तमान हिन्दूस्तानको कुनै भू-भागमा भएको हुन सक्छ । त्यसमा अन्यथा केहि भन्नु छैन । तर हिन्दूस्तानमा थियो भन्दैमा जहाँसुकै व्याप्त थियो भन्नु तर्कसंगत कुरा हुदैन । त्यसो भन्नु पछि आएर माभमा सुन्नु जस्तै हो ।

ऐतिहासिक दृष्टिले हेर्ने हो भने नेपालको किराँतकालमा शाक्यमुनि बुद्धको प्रादुर्भाव भएको हो । इतिहासको समायोजन गर्दा बुद्धका समकालीन राजाको रूपमा सातौं किराँती राजा जितेदास्ती मानिन्छ । जितेदास्तीकै पालामा कपिलवस्तुवाट भिक्षु आनन्द लगायतका व्यक्तिहरू उपत्यका आएका बौद्ध वाङ्मयमा उल्लेख छ ।

बौद्ध वाङ्मय अनुसार कपिलवस्तु र देवदह र ज्यको उत्तरमा मंगोल जातिका मानिसहरूको राज्यहरू थिए । उनीहरू सबैले अत्यधिक रूचिका साथ नर्यां धर्मको रसास्वादन गरेका थिए । त्यस अधि उनीहरूले मान्ने गरेका प्रकृति पूजा आदि काल्पनिक थियो भने भगवान् बुद्धको शिक्षा र सिद्धान्त वास्तविकतामा आधारित थियो । यति प्रष्ट, सरल र व्यावहारिक धर्म पहिलो पटक पाउँदा उनीहरूले आफूनो जीवन सार्थक भएको संझेका थिए ।

भगवान् बुद्धको परिनिर्वाण भएको करिब २५०

वर्ष पछि सम्प्राट अशोक यस्तो व्यक्तिको रूपमा उदय भयो कि उनले बुद्ध धर्मलाई भारत र नेपालमा मात्र प्रचार गरेका होइनन् कि विश्वव्यापी नै गरे । उनले १० बटा समूह गरेर धर्मवृत्तहरू जतातै पठाई सद्धर्मको प्रचार गर्न लगाए । ती मध्ये भिक्षु मध्यम थेरा हिमाली प्रदेशमा धर्म प्रचार गर्ने क्रममा नेपालमा आएका थिए । भिक्षु मध्यमले जहाँ सद्धर्म फैलाएको थियो, त्यहाँ त्यो धर्मलाई अरू संगठित पारे भने धर्म प्रचार नभएको ठाउँमा प्रचार गर्ने गरे । उनले काठमाडौं उपत्यकामा मात्र होइन, डाँडा-काँडा लगायतका यात्रा गरी सद्धर्मको प्रचार गरेका थिए । सम्प्राट अशोकको त्यस्तो दिग्विजय भएको बेलामा उनको दूतको आगमन त्यति प भावशाली रह्यो कि कतिपयले नतमस्तक भएर सद्धर्म अंगालेका थिए ।

त्यसमा पनि भगवान् बुद्धको जन्मस्थल नेपाल त यस्तो ठाउँ भयो जहाँ स्वयं सम्प्राट अशोक २/२ पटक आएका थिए । उनी आफूना गुरु उपगुप्तका साथ लुम्बिनी आएर शाक्यमुनि बुद्धको जन्मस्थल यही हो भन्ने अंकित गरेर दुङ्गाको स्तम्भ

गाइन लगाई लुम्बिनी, कपिलवस्तुको दर्शन गरे । त्यसै क्रममा उनी स्वयम्भूको दर्शन गर्न उपत्यका पुगे । इतिहासको समायोजन गर्दा उनी पुरोको बेला नेपाल खाल्डोमा त्यसबेला १५ औं किराँती राजा स्थुम्कोले शासन गरिरहेका थिए, उनी पुग्दा नव पल्लवित धर्मले राम्ररी प्रचार पाएको थियो । उनी खुशी भएर उनले आफूनी छोरी चारूमतिको विवाह त्यहिंका राजकुमार देवपालसँग गरिदिए । चारूमतिले आफूनो पतिको नामवाट देवपाटन नगर पनि बसाले । उनी पछि भिक्षुणी भइन् र उनले विहार पनि बनाए । जुन विहारलाई चारूमति विहार भनिन्छ । चारूमतिको नामवाट त्यस ठाउँको नाम चावहिल रहन गएको हो । त्यसैबेला ललितपुर को पाँच ठाउँमा अशोक स्तूपहरू निर्माण गरिएको कुरा पनि उल्लेखनीय छ । ललितपुरलाई त्यस पछि अशोक स्तूपहरू निर्माण गरिएको कुरा पनि उल्लेखनीय छ । ललितपुरलाई त्यसपछि अशोकपतन भनियो । त्यहाँ धेरै स्तूप र विहार हरू निर्माण गरिए । सम्प्राट अशोकको नेपाल आगमन यति प्रभावकारी रहयो कि त्यसबेला कुन राज्य र को व्यक्ति बौद्ध थिएन भनेर खोज्नुपर्ने विषय भयो । बुद्धधर्म नेपालमा

चमत्कारिक रूपले फैलिएको थियो ।

कीराँत कालदेखि लिच्छवी कालसम्म आउँदा बुद्ध धर्मको धेरै प्रचार भएको थियो । त्यसबेला धर्ममात्र होइन, चित्रकला, मूर्तिकला, वास्तुकला सबै पक्षका बौद्धमय भएको थियो । आर्थिक उन्नति रामो थियो । त्यसैले नेपालको इतिहासमा लिच्छवीकाललाई नेपालको "स्वर्ण युग" पनि भनिन्छ ।

त्यही बेला अंशुवर्माले आफुनी छोरी भक्तीलाई तिब्बतका राजा श्रीइच्छगम्भोसंग विवाह गरी दिए । छोरीलाई दाइजो स्वरूप राजाले बुद्धका र बोधिसत्त्वको कलात्मक मूर्तिहरू पठाएका थिए । बुद्ध धर्मको व्यापक प्रचार भएको त्यसकालमा नेपालले के-कति उन्नति गरेको थियो भन्ने कुरा कलाकार अरनिकोको जीवनीबाट पनि प्रष्ट हुन्छ । हयाँका किशोर अरनिकोले तिब्बत र चीनमा गएर अद्वितीय गुम्बा बनाएर नाम कमाए । विदेशमा गएर नाम कमाउने उनी पहिलो नेपाली हुन् । त्यसबेला नेपालको यश र कीर्ति देश विदेशमा पनि फैलिएको थियो ।

नेपालमा बुद्ध धर्मका जति प्राचीन चैत्य स्मारक आदि भेटिन्छन, त्यति पुरानो स्मारक, स्मारकका अवशेष आदि अन्य कुनै पनि धर्मका पाइएका छैनन् । प्राचीनता नापे मापदण्ड मध्ये इतिहास, पुरातत्व, पुरातात्त्विक अवशेष र भग्नावशेषहरू हुन् । नेपालका स्वयम्भू चैत्य, ललितपुरका अशोक स्तूपहरू, चारूमति विहार, लमिच्छीको अशोक स्तम्भ, मायादेवी मन्दिर उत्खनन् गर्दा पाइएका मार्कर स्टोन, कपिलवस्तु स्थित गोटिहवा र निरिलहवामा पाइएका स्तम्भहरू, पुरातात्त्विक सामाग्रीहरू देखि नवलपरासी जिल्लाको रामग्राम स्तूप कम से कम २२०० देखि २६०० वर्ष भन्दा पुरानो भएको प्रमाणित भएका छन् र त्यतिका पुरानो स्मारक या अवशेष अन्य कुनै धर्मको पनि पाइएको सार्वजनिक भएको छैन । त्यसैबाट प्रमाणित हुन्छ कि बुद्ध

धर्म नै नेपालको सबभन्दा पुरानो धर्म हो ।

इतिहासको यत्ति कालखण्डको अध्ययन गरेमा पनि बुद्धधर्म र नेपालको सम्बन्ध के कस्तो रहेको छ भन्ने प्रष्ट हुन्छ । नेपाल शाक्यमुनि बुद्धको मात्र जन्मस्थल होइन, त्यस अधिका कर्तिपथ बुद्धहरू पनि वर्तमान नेपाल भित्र नै जन्मेका थिए । कनकमुनि बुद्ध, कुछन्द बुद्ध कपिलवस्तुको निरिलहवा र गोटिहवामा जन्मेको कुरा त्यहाँ फैला पारिएका स्तम्भहरूले प्रमाणित गरी देखाइ दिएका छन् । त्यसबेला बुद्ध धर्म यस्तो किसिमले फैलिएको थियो कि त्यसबेला सबै बौद्ध भएका थिए ।

त्यसबेला बौद्ध भएका जनजाति र आदिवासी समूहमा आजपनि कहीं न कहीं त्यसको लक्षण देखिएका छन् । जनजाति आदिवासीहरूको सोभोपना, भूटो नवोल्ने बानी, समानतामा आधारित समाज, वर्णाश्रम भित्र नपरेको उनीहरूको जाति, भोट वर्मेली भाषा परिवार अन्तर्गत पर्ने भाषाको प्रयोग, दक्षिणातिरको विधर्मीहरूद्वारा अप्रभावित संस्कृति र भेषभूषा आदि नियाल्दा उनीहरू सबै बौद्ध थिए भन्ने प्रष्ट हुन्छ । उनीहरूको समाजमा पहिले भएको विवाह-वारीको प्रथाले पनि त्यो कुरा प्रमाणित गर्दछ । उनीहरू बौद्ध भएका मात्र होइनन्, बुद्ध धर्मको प्रचारमा पनि उनीहरूले सघाउ पुर्याएको कुरा इतिहासमा उल्लेख छ ।

गुरुड, मगर र नेवार जातिको मात्र चर्चा गरौं भने पनि त्यस्तो धेरै उदाहरण पाइन्छन् र आज भन्दा एक हजार वर्ष पहिले ने.सं. ११९ मा गण्डकी गुल्म अथवा गुल्मी निवासी सुवर्णकार राना (मगर) ले सारेको संस्कृति भाषाको अष्ट साहस्रिका प्रजापारिमात्मक बौद्ध ग्रन्थ भार तीय विद्वान राहुल सांस्कृत्यायनले तिब्बतको ढोर गुम्बामा फैला पारेका थिए । ने.सं. २१३ र २८५ मा गुल्मीमै सारिएका अरु पनि ग्रन्थहरू पाइएका छन् । गुल्मीमा मात्र होइन, लमजुङ्का गंगा राना (मगर) ले ने.सं. १८९ मा सारेका

Ajay Overseas (Pvt.) Ltd

Head Office : Ward No. 16, Vanasthali, Branch Office : Ward No. 24, Wotu Tole

अष्ट साहसिका प्रज्ञापारमिता राहुलले डोर गुम्बामा नै फेला पारेका थिए ।

गुरुङहरूले १५०/२०० वर्ष पहिले पनि बुद्ध धर्म प्रति अगाढ श्रद्धा भक्ति राख्ने गरेका इतिहासमा देखिन्छ । उनीहरू बुद्धधर्मप्रति अत्यन्त प्रतिवद्ध थिए । गोखाँका शुकदेव गुरुङहरूले जंगबहादुरले गरेको हिन्दूकरणमा चित नवुभाई आफूलाई “नौ सरकार बौद्ध बादशाह” भएको घोषणा गरेका थिए । तर उनले काम देखाउनै नपाई राणा प्रधानमन्त्री जंगबहादुरद्वारा उनी पकाउ परे र जेलमा शारीरिक यातनाका कारण उनको निधन भयो ।

उनी पछि फेरि सुमिति गुरुङहरूले पनि आफूलाई बौद्ध बादशाह घोषणा गरेका थिए । राणा प्रधानमन्त्री रणोदिप सिंहले उनलाई पकाउ गर्न ठूलो प्रयास गरे, तर सकेनन् । ती कुरा गुरुङहरूको बुद्ध प्रतिको ठूलो प्रतिवद्धता मान्नु पर्दछ ।

त्यति मात्र होइन, उनीहरूले पटक-पटक प्रशासनको निर्णयको पनि चुनौति दिने गर्दथे । एकताका गुरुङहरूले “चाक चकुई अपुताली मान्नमा राजी छौं, तर बाहुन पुञ्जमा राजी छैनौं” भनेर सलामी नवुभाएको पनि इतिहासमा धेरै चर्चा छ ।

गोखाँमा पछिसम्म पनि घले राजाहरू भएको शाहवंशको इतिहासमा देखाएको छ । त्यहाँ पुरानो प्रख्यात पवित्रम ताघवाइ गुम्बा थियो । कर्णाली प्रदेशका राजा जीवनीमा नै त्यो गुम्बाको उल्लेख गरिएको थियो । उनले १३७८ को ताम्र पत्रमा लडाईको लागि सैनिकहरू आउंदा जाँदा उक्त गुम्बालाई घच्च नलगाउनु भनेर आदेश जारी गरेको थियो । त्यसबाट गुरुङहरूको त्यस गुम्बाको केकति महत्व थियो भन्ने प्रष्ट हुन्छ ।

त्यसबेला काठमाडौं, लमजुङ, गुल्मीमा मात्र बुद्ध धर्म फैलिएको होइन, पश्चिम नेपालको कर्णाली प्रदेशमा पनि बुद्ध उनिकै प्रचार भएको थियो । लिच्छवी कालीन लिपिमा बौद्ध मन्त्र अंकित माटोका चक्रकीहरू बाग्लुङ र जुम्लामा समेत पाइनु, सेन व शकालमा प्रख्यात

बुटवलको सैना मैनामा ओं मणि पद्मे हुँ अंकित मध्यकालीन अभिलेख पाइनले बुद्ध धर्मको फैलावट र व्यापकतालाई प्रष्ट पार्दछ । कर्णाली प्रदेशका नागराजाहरू, खस राजाहरू देखि चल्ल मल्ल राजाहरू सबै बौद्ध थिए । काचल्ल मल्ल, रिपु मल्लको जीवनी र त्यस क्षेत्रमा भएका काको विहार, पञ्च

Financing for success...

- मुद्रती खाता खोल्ने सेवा
- अतिरिक्त विमा लाभको सुविधा
- साधारण क्रमिक व्यवत योजना
- कर्जाको व्यवस्था
- लगानी सेवाहरू
- वित्ती ज्यारेष्टी सुविधा

- क्रमिक व्यवत योजना
- क्रमिक व्यवत योजना
- राष्ट्रिय व्यवत पत्रको स्वीकृत विक्री
- खर्च बजार निर्माता
- कम्पनी प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू

गुडविल फाइनान्स कम्पनी लि.

डिल्लीबजार, काठमाडौं, फोन नं. ४४२२२९०, ४४२२८७८, ४४९९९७९
फ्याक्स नं. ४४९६०५२, E-mail : goodwill@finance.wlink.com.np

देवल देखि ताम्रपत्र आदिमा बुद्ध धर्म संघलाई साक्षी राख्ने प्रथाले सदर्घमको ख्यातिलाई छर्लग्याउँछ ।

बुद्ध धर्मको पञ्चशीलको अनुशीलन गर्नेहरू स्वभावतः सरल र सत्यनिष्ठ हुन्छन् । उनीहरूले लप्पन-छप्पन गर्न जान्दैनन्, छलकपट गर्ने प्रयास गर्दैनन् । यही गुणलाई मापदण्ड बनाई जनजाति आदिवासीहरूको स्वभाव हेरियो भने उनीहरूको त्यो सरल र सोभको पनमा पञ्चशीलको प्रभाव परेको प्रष्ट देखिन्छ । उनीहरूमा भुटो बोल्ने बानी त्यति छैन । उनीहरू कुरा धुमाएर ढाँट्ने छल्ने पनि गर्दैनन् । अर्को, बुद्ध धर्मले जातिय भेदभाव नमाने भै जनजाति आदिवासीहरूको समाज र समूहमा पनि त्यस्तो जातीय भेदभाव भएको पाइदैन । उनीहरूको जाति समानतामा आधारित छ । त्यसलाई पनि बुद्ध धर्मको प्रभावको परिणामको रूपमा लिन सकिन्छ ।

यस्तो प्रष्ट कुराहरू छँदाछै पनि केही विद्वानहरूले जनजाति आदिवासीहरूलाई हिन्दू भनाउन भरमग्दर प्रयास गरिरहेका छन् । यो सर्व विदित छ कि सम्पूर्ण हिन्दू समाज चार वर्णमा विभाजित छ - ब्राह्मण, क्षेत्री, वैश्य र शूद्र । जनजाति आदिवासीहरू न ब्राह्मण क्षेत्री वर्गमा पर्दछन्, न कि वैश्य एवं शूद्र नै हुन् । वर्णाश्रम भित्रै नपरेको जातिलाई सौलिक रूपले हिन्दू भन्नु कहाँतक उचित हो, यो सोचनीय कुरा छ । वास्तवमा त्यो चार वर्णमा नपरेको जातिलाई हिन्दू भन्नु निरर्थक कुरा हो ।

नेपालका जनजाति आदिवासीहरू सौलिक रूपले हिन्दू होइनन् भन्ने कुरा उनीहरूले बोलेको भाषाले पनि प्रष्ट साथ बताइरहेको छ । हिन्दूहरूले बोल्ने भाषाहरू सम्पूर्ण प्रायः भारोपेली भाषा परिवारका छन् । तिनीहरूलाई संस्कृति भाषाले धेरै प्रभाव परेका हुन्छन् भने जनजाति आदिवासीहरूले बोल्ने भाषा भोट-बर्मेली परिवार अन्तर्गतका छन् । तिनीहरूमा संस्कृत भाषाको प्रभाव शून्य प्रायः छ । भाषा एक यस्तो सशक्त माध्यम हो जसले कुन जाति कहाँ थियो, कस्तो थियो भन्ने इतिहासको बोध गराउँदछ ।

त्यस्तै अर्को सशक्त माध्यम संस्कृति पनि हो । जनजाति आदिवासीहरूले जुन संस्कृतिलाई जगेन्ना गरिराखेका छन्, त्यो आफैनै किसिमको र त्यसमा मौलिकता छ । त्यो दक्षिण तिरका विद्यमाहरूद्वारा अप्रभावित र बेग्लै किसिमको भएकाले प्रष्टरूपमा भन्न सकिन्छ कि उनीहरू हिन्दू होइनन् ।

त्यस्तै भेषभूषा र उनीहरूको विवाहवारी आदि प्रथाले पनि दक्षिण तिरबाट छुट्याएर अलगै राखेका छन् । पछि आएर हिन्दूहरूको प्रभावमा परी उनीहरूले हिन्दू धर्म मान्ने गरेता पनि वा त्यसो गर्न वाध्य भएता पनि उनीहरू

पहिले बौद्ध भएका धेरै प्रमाण फेला परेका छन् । अझ भनौं भने उनीहरू बौद्ध भएका मात्र होइनन, बुद्ध धर्मको प्रचारमा पनि उनीहरूले महत्वपूर्ण सघाउ पुर्याएको कुरा इतिहासमा उल्लेख छ । उदाहरणको रूपमा एक दुइवटा घटनाहरू यहाँ प्रस्तुत गर्ने अनुमति चाहान्छु ।

त्यस्तै नेवार जातिको पनि बुद्ध धर्मको विकासमा ठूलो योगदान रहि आएको छ । तैपनि केही नेवारहरू आज बौद्ध भनाउन हिचकचाएका देखिन्छन् । उनीहरूले पनि आफूले प्रयोग गर्ने गरेको भाषा, संरक्षण गरिराखेको संस्कृति, भेषभूषा आदिको माथि उल्लेख गरिए भै तुलनात्मक अध्ययन गरेमा उनीहरू पहिले को थिए, कस्ता थिए र कुन धर्मसँग सम्बन्धित थिए भनेर प्रष्ट हुनेछ । कुनै पनि जनजाति आदिवासीहरूले आफू राज्य विहीन भै पराजित भएको बेलामा र पराधिन भएको बेलामा अर्काको जे जस्तो कुरा अपनाएको भए पनि अंगालेको भएपछि अन्ततोगत्वा त्यो आफ्नो छिपेको हुन्छ । कहिले काहिं त्यो नमिल्दो र अपत्यारिलो जस्तो पनि लाग्ने गर्दछ । यीनै कुराहरूको आधारमा नेवारहरू के हुन भनेर हेनु समयोचित हुन्छ ।

*Wishing you all the best
Happy Baishakh
Purnima*

2547

8
Sports point

**Sports & Musical Goods
Wholeseller & Retailer**

Kantipath Jyatha, Kathmandu, Nepal
Ph.: 4267069, 4248856, (Res.) 4259870
Fax: 977-1-4269284, E-mail : sportspoint@mail.com.np

Also Remember us for

Manufacturing of School Belts, Badges, Medals, Name Plates, Shields, Trophy, Electroplating, Etching and all types of screen prints as per your desired order.

सामान्यतया ब्राह्मणहरूले मान्ने धर्म र संस्कृति जुन छन्, त्यो विशुद्ध रूपमा हिन्दूधर्म र हिन्दू संस्कृति नै हुन्। आदिवासी जनजातिले मान्ने धर्म संस्कृति आदि त्यो भन्दा भिन्न र बेरलै भएको माथि चर्चा गरियो। नेवार संस्कृति पनि ब्राह्मण संस्कृति भन्दा धेरै नै भिन्न भएको सबैलाई थाहा छ।

संस्कृति चलन चलित, परम्परा र भाषाको हिसावले हिन्दू-नेवार र हिन्दू ब्राह्मणवीच धेरै अन्तर छ। २,३ सय वर्ष देखि ब्राह्मणवादले नेवार जातिलाई प्रभावित गरि जति आफूतिर तान्न खोजे पनि नेवारहरूले आफूनो विशेषता कायम राख्ने प्रयास गरीरहेका छन्। नेवारहरूमा आफूनो छोरीको इही गर्ने, गुफा राख्ने जुन चलन छ, त्यो बाहुन क्षेत्रीमा छैन। नेवार जातिको महत्वपूर्ण पूजामा सिन्हम्हु, ज्वाला न्हायकं, सकुन्डा आदि नभै हुदैनन्, तर ब्राह्मणको कर्म काण्डमा ती केही पनि चाहिदैनन्।

नेवारले मान्ने चाडपर्व बेरलै छ। रितिधिति अकै छ। जात्राहरू पनि आफूनै किसिमका छन्। ढोगभेटका चलन पनि फरक छन्। नाकमा फुली लगाउने मान्यता पनि फरक छ। यी सबै अध्ययन गर्दा नेवारहरूले अहिले जतिसुकै आफूलाई हिन्दू भनाउन खोजे पनि ब्राह्मणहरूवाट उनीहरू धेरै टाढा छन्। हिन्दू नेवार र हिन्दू ब्राह्मण तथा हिन्दू नेवार र बौद्ध नेवार बीचको भाषा, धर्म र संस्कृतिरूपि दुरी नायौं भने निश्चय नै अझ पनि नेवार नेवार नै नजिक भएको पाउँछौं।

इतिहासका यस्ता सत्य र तथ्य एकातिर छन् भने आफू पराजित भएपछि र पराधिन भए पछि अपनाएको अझ भनौ भने अपनाउन बाध्य भएको धर्म संस्कृति र संस्कारलाई “पुर्खाहरूले मान्दै आएको” भन्दै कोही उत्तर

फर्क्ने र कोही दक्षिण फर्क्ने जनजाति आदिवासीहरू देख्दा धेरै मानिस आश्चर्य मान्दछन्। नेपाल र नेपालीत्वमा गर्व गर्ने हो भने धर्म, संस्कार र संस्कृतिको लागि कुनै पनि नेपालीले उत्तर र दक्षिण फर्क्नु कदापी उचित होइन। उनीहरू आफूलाई एकातिर नेपालका आदिवासी भूमिपुत्र पनि भनाउन खोज्दछन् भने अर्कोतिर बाहिरबाट आएको प्रमाण पनि देखाउन चाहने दोहोरो मापदण्डले गर्दा उनीहरूको स्थिति नै खस्कने सम्भावना पनि छ। यसमा उनीहरू सजग र गम्भीर हुनु पर्दछ।

त्यो कुरा एकातिर पन्छाएर भन्नुपर्दा आज जनजाति आदिवासीहरू सम्पूर्ण प्रायले आफूलाई बौद्ध धर्मावलम्बी भन्दैछन्। बुद्धको जन्मभूमिका हामीहरूले आफूलाई बौद्ध भन्नु एउटा गौरवको कुरा पनि हो। जति बौद्ध भन्दा हाम्रो शीर उच्च हुन्छ, उति अरू धर्मसँग नाता जोड्दा हुन सक्दैन। राष्ट्र, राष्ट्रियताको यतिको बोलचाला भएको अवस्थामा आफूनो राष्ट्रिय विभूतिद्वारा प्रतिपादित धर्ममा लाग्नु राष्ट्र र राष्ट्रियता प्रतिको प्रतिबद्धता पनि हो। यो कुरालाई पनि विशेष ख्याल राख्नु पर्दछ। साथै जसले आफूलाई बौद्ध भन्दैछन्, उनीहरूले पनि केही कुराको ख्याल राख्नु आवश्यक छ। धर्मका कुरा गर्दा बौद्ध भन्नु मात्र पर्याप्त हुदैन, क्रमशः बुद्धधर्म अनुसारको आचरण र व्यवहार पनि गर्न सक्नु पर्दछ। १५०,२०० वर्ष यता देखि हामीमा जुन गैर बौद्ध क्रियाकलापहरू घुसेका छन्। तिनीहरूलाई फालेर हामी पूर्ववत् अवस्थामा पुग्नु पर्दछ। अर्थात् सच्चा बौद्ध बन्न सक्नु पर्दछ। यो हाम्रो लागि चुनौति पनि हो। यो समयको माग पनि हो र यसलाई पूरा गर्न सक्नु पर्दछ। यसैमा सबैको कल्याण छ।

□ □ □

सकल प्राणीमात्रया भिं जुइमा, दुःख मदुपिं जुइमा,
भय मदुपिं जुइमा व सुखपर्वक हवनावने फुपिं जुइमा ।

ताम्राकार हाउस
Tamrakar House

The Family Store

शुक्रपथ, येँ, फोन : ४२५९९०७, ४२५९८०७

फ्याक्स : ४२५९३१७

Shopping Center

पुतलीसडक, येँ, फोन : ४२४५३४८

संसारको स्वरूप

● डा. जगेश मातौरी

भनिन्द्र संसार ऐना जस्तो छ, जस्तोले जसरी हेर्यो त्यसरी नै देखिने । वास्तवमा हामी जन्मेदेखि अहिले सम्म यसलाई निरपेक्ष भावले शायद कहिल्यै हेरेका होला । राग, द्वेष, मोहको कारणले तृष्णामा वाँधिएर आफ्नो स्वार्थ सिद्ध गर्ने धुनमा हामी लागीरहेका हुन्दैँ, र एउटा न एउटा भंझटमा फसीरहेकै हुन्दैँ । एकछिनको लागि भए पनि यी सबै भंझटहरू एकातिर पन्छाइ ठण्डा दिलले विचार गरौं हाम्रो संसार वास्तवमा कस्तो छ ?

वैज्ञानिकहरूको भनाई अनुसार धेरै वर्ष अगाडि एउटा बडेमानको शक्ति पदार्थको गोलाको विस्फोट भइ छारिएका शक्ति पदार्थका अंशहरूबाट हाम्रो संसारको संरचना भयो । करिव ३/४ अरब वर्ष अगाडि पृथ्वीको महासागरको पानी र वायुमण्डल (जस्मा त्यसबेला प्रशस्त एमोनिया र कार्बन डाइ अक्साइड ग्यांस थियो) दीच कृया प्रकृया भएर पहिला-पहिला एक कोषीय जीवहरू बने । यीनै एककोषीय जीवहरूको क्रमिक विकासबाट नै आजका बनस्पति र मानव लगायत अन्य जनावरहरू बनेका हुन् । वैज्ञानिकहरू भन्दून - परिवर्तन विश्वको नियम हो । परिवर्तनको क्रममा एकदिन यस्तो पनि आउँछ, जब सूर्य एउटा सानो वाम तारा (White dwarf) मा बदलिनेछ, पृथ्वी लगायत अन्य ग्रहहरूमा प्रकाश र शक्तिको अभावले, जीवन शून्य भएर जाने छन् । हाम्रो संसारको स्वभावै यस्तो छ कि यहाँ एकातिर वस्तुहरूको उत्पत्ति हुन्छ भने अकोतिरबाट विनाश पनि शुरू हुन्छ । जीवनसँगै मृत्यु

शुरू हुन्छ । जतिदिन बाँच्छौं उति दिन मृत्यु नजीक पुग्छौं । जन्मने जति मर्द्धन् फेरी अरुहरू जन्मन्दून् ।

यसप्रकारको अनित्य स्वभाव भएको संसारमा यो 'आफू' र यो 'आफ्नो' के लाई भन्ने ? न आफू छ, न आफ्नो विना कुनै अपवाद सबै उत्पत्ती विनाश भई रहन्दून् । न शरीर आफ्नो हो, न बदली रहने मन आफ्नो हो । यसप्रकारको अनात्म स्वभाव यस संसारको छ, जहाँ आफू र आफ्नो भन्नु केवल केही समयको लागि मात्र हो ।

तैपनि, यसप्रकारको संसारमा हामी मध्यै प्रायः सबै आफू र आफ्नोलाई लिएर हिँड्छौं । यो 'म' यो शरीर मेरो, यो परिवार मेरो, यो घर मेरो, इत्यादि । यसरी आफू र आफ्नो भन्ने केही नभएको विश्वमा जाना-जानी हामी अज्ञानको अंधकारमा, अविद्यामा, मोह जालमा फस्दौ । अनि शरीरलाई कायम राख्नु, जीवन बृत्तलाई अधि बढाउन सैयौं मनकामनाहरू, तृष्णाहरू, वासनाहरू हाम्रो मनमा उत्पन्न हुन्दून् । सुख कामनाहरूको डोरीले तानिएर स्वार्थमा वाँधिएका हामीहरू संसारमा दौडधुप गरी रहन्दौ, यो पनि हाम्रो संसारको स्वभाव हो ।

तर, अनित्यताको कारण, कहिल्यै पनि नरोकिने परिवर्तनको कारण, जे जतिबाट हाम्रा स्वार्थ पूरा हुने हो, सबै विनाश भएर जान्दून, केवल दुख मात्र हाम्रो हात

जसले शील (धर्म) बुझेको छ, तर प्रयोगमा ल्याउदैन, उ त्यो मान्छे सरह छ
जसले बत्ति बाल्छ र आँखा चिम्लिन्छ ।

Shrestha Oil Distributors
Pasupati Wool Works Pvt. Ltd.

595, Battisputali Sadak, Ktm-9, Nepal
P.O. Box : 9008, Tilganga, Kathmandu,
Tel : 4483981, 4490067, Fax : 977-1-4474193
E-mail : aksth@wlink.com.np

लाग्छ । दुःखले घचेटिएर सुखको आशाले तानिएर जीवन को गाडी जीवनको अन्त नभएसम्म गुडै जान्छ । ऐटा मनको कामना पुरा हुन नपाउदै अरु दशवटा कामनाहरू जन्मी सक्छन, जन्म, जरा, व्याधि, मृत्यु, इच्छा भएको नपाउनु, इच्छा नभएको पाउनु, भएको इच्छा पूर्ण नहुनु, सबै दुःखनै हुन् जुन हाम्रो देह रहेसम्म भइनै रहन्छन् ।

यसप्रकारको संसारमा हामी अज्ञानी भएर बाँचीर हन्छौं- अज्ञानको अन्धकार लिएर हाम्रो जन्म हुन्छ, वचपन मा सय थरि प्रश्न गढ्छौंयो के ? यो कस्तो छ ? यो कसरी भयो ? यो किन भयो ? इत्यादि । यिनीहरू मध्ये कतिको जवाफ समाजमा चलीरहेको अन्धविश्वास र गलत दृष्टिकोणबाट प्रभावित व्यक्तिहरूबाट पाउँछौं, कतिको जवाफ विज्ञानले दिन खोज्छ, जुन आफैमा अपूर्ण छ । कतिको जवाफ खोज्दा-खोज्दै जीवन विती सक्छ, पाउन्नै । हामी आफ्ना इन्द्रियहरू द्वारा हाम्रो चारैतिरका वातावरण वा वितृष्णाको जिति ज्ञान पाउँछौं ती सबै सापेक्ष वा एक पक्षीय हुन्छ । यस्तै अर्धसत्यहरू र अज्ञानको अन्धकार भित्रै हामी जन्मन्छौं । जीवन गुजार्छौं र मछौं ।

आश्चर्यको कुरा के छ, भने यसप्रकारको रचना भएको यस संसारमा सबै व्यक्तिहरूको अन्तिम चाहना हुन्छ सकल मनोरथ पूर्ण हुनु । के कति भयो भने सकल मनोरथ पूर्ण हुन्छ भनी कसैलाई सोध्यो भने शायद उसले बताउला - "अप्सरा जस्तै पत्नी वा देवता जस्तै पति होस, सर्वगुण सम्पन्न छोरा-छोरीहरू हुन, धन द्रव्यको अक्षय भण्डार भरिपूर्ण होस, भव्य सुविधा युक्त घर होस, नोकर चाकरले धेरियुन, दीर्घकालसम्म सबै निरोगी भएर बाँचुन, र अन्तकाल पछि पनि अक्षय सुख भोग गर्न अनन्त वर्षसम्म वैकुण्ठ वास होस" इत्यादि । यसप्रकारको मनोरथ कसैको पनि पूर्ण नहुने देखेरै हाम्रा समाजका केही ज्ञान दृष्टियुक्त व्यक्तिहरूले घोषणा गरीदिए- सबै प्रकारका तृष्णाहरूको त्यागले मात्रै असीम शान्ति प्राप्त गर्न सकिन्छ । यसप्रकार सबै प्रकारका तृष्णाहरूको सर्वथा त्याग त विरलैले गर्न सक्छन, अधिकांश व्यक्तिहरू आफ्ना अशीमित अगणित इच्छाहरू मध्ये केही इच्छा पनि पूर्ण हुनु अगावै यो जीवनलीला समाप्त गर्छन, फेरी अर्को शरीर ग्रहण गरी त्यस्तै गतिले जुनी फेर्दै हिँड्छन् ।

फेरी यसप्रकार अज्ञान र स्वार्थहरू बोकेर हिँडेका व्यतिहरूको बीच पनि राम्ररी खान, बाँच, हुर्कनको लागि, वा अन्य स्वार्थहरूको पूर्तिको लागि स्वार्थहरूबीच संघर्ष हुन्छ । यो पनि हाम्रो संस्कारको स्वभाव हो । स्वार्थ संघर्षको अर्थ हो स्वार्थ युद्ध जस्को परिणाम हो मत्स्यन्याय अर्थात्

शक्ति पूजा । यस युद्धमा उसैको जीत हुन्छ, जस्को वल र बुद्धि छ । "जो होचो उसैको मुखमा धोचो" "जसको शक्ति उसको भक्ति" "दैवी दुर्वल घातक" इत्यादि धेरै उत्किहरू यसबारे प्रचलित छन् । संघर्षमा पार उत्रन नसक्नेलाई मानव समाजले मात्र होइन् प्रकृतिले पनि अयोग्य ठहर गर्छन, प्रकृतिमा पनि जो सबैभन्दा योग्य छ, उसैले बाँधन पाउँछ । (Survival of the fittest)। निर्धो, दुर्वलको र धाकोलागि, समानताको लागि कानूनहरू बन्छन, तर व्यवहारमा निर्धोलाई सबैले थिचो-मिचो गर्छन, दवाउँछन्, र यसो गर्नुलाई नै कतिपय समाजले जायज घोषणा गर्छन् र सबलले चालेको कदमलाई प्रशंसा गर्छन् ।

जंगलको राज्यमा, जुन अहिले पनि प्रकृतिमा भुलीरहेको छ, 'जीवो जीवस्य भोजनम्' भन्ने नियमै छ । 'या मारेर खाऊ या आफू मर' वलिया जनावरहरू निर्धोको शिकार गर्छन, यस्को लागि प्रकृतिले हतियारको रूपमा दात, सिङ्ग, नंगा वलिया मासपेशीहरू दिएको हुन्छ । शक्तिको लागि जनावरहरू हूल बाँधेर बस्छन् (जस्तै हुँडार हुन) र शत्रुपक्ष वा शिकार माथि हमला गर्दा उनीहरूमा अदभूत एकता हुन्छ । संघर्षको क्रममा उनीहरू हमलागर्ने तरिका वा रणनीतिहरू बनाउँछन्, विभिन्न खालका जनावरहरूका आफ्ना-आफ्ना तरिकाहरू हुन्छन् । यसमा मान्छे जातिलाई अरु कुनै जनावरहरूले भेटाउन सकेन जस्को फलस्वरूप

धेरै दिनसम्म परदेश बसेर सकुशल घर फर्क्ने
पुर्खलाई आफ्नो जाति भाई मित्र र
हितेषीहरूले स्वागत गर्दछन् । त्यस्तै
इहलोकाबाट परलोक जाने
व्यक्तिलाई आफूले गरेको
पुण्यले स्वागत
गर्दछ ।

- धम्मपद

Rich Blue Trading Corcern

P.O. Box : 5836, Kathmandu, Nepal

Tel : (977-1)4227810, 4252563

Res : (977-1) 4226678, Fax (977-1)4262994

E-mail : skt@vianet.com.np

आज पृथ्वीमा मान्दे जातिको राज चलीरहेको छ ।

मान्दे जति पनि जंगली राज्यमै हुकी आएको जाति हुनाले जंगली राज्यको प्रवृत्ति मान्देको नशा-नशामा यस्तरी घुसेर बसेको छ कि अनेकौं धर्म शास्त्रहरूले जोड गर्दा पनि त्यसलाई निकाल्न सकेको छैन । मानव सभ्यताको शुरु देखी अहिलेसम्म पनि त्यही प्रवृत्तिले बहुरूप धारण गरी कहिले छद्म रूपमा भेष बदली त कहिले नग्न खुल्लम खुल्लापन रूपमा देखा परि रहेको छ ।

शक्ति सम्पन्न शासकहरूले अन्य देश माथि हमलागरी हारेकालाई दास-दासी बनाउनु, चक्रवर्ती सम्राट हुने सपना देख्नु, समाजमा शक्ति सम्पन्न र विपन्न वर्ग धनी र गरीब वर्ग सृजना हुनु, धन सम्पत्ति युक्तहरूले गरीबहरू माथि थिचो-मिचो गर्नु जमिन्दार वर्गले किसानहरू माथि, पूँजि पति वर्गले श्रमिकहरू माथि, उच्च जाति भनाउनेले तल्लो जाति माथि प्रभुत्व जमाउनु, पुरुष जातिले नारी जातिको अवहेलना गर्नु, संख्याको आधारमा ठूला मानिएका दलले साना दलहरू माथि प्रभुत्व जमाउनु, इत्यादि सबै त्यही जंगली राज्यको प्रवृत्तिका बहुरूपहरू हुन् ।

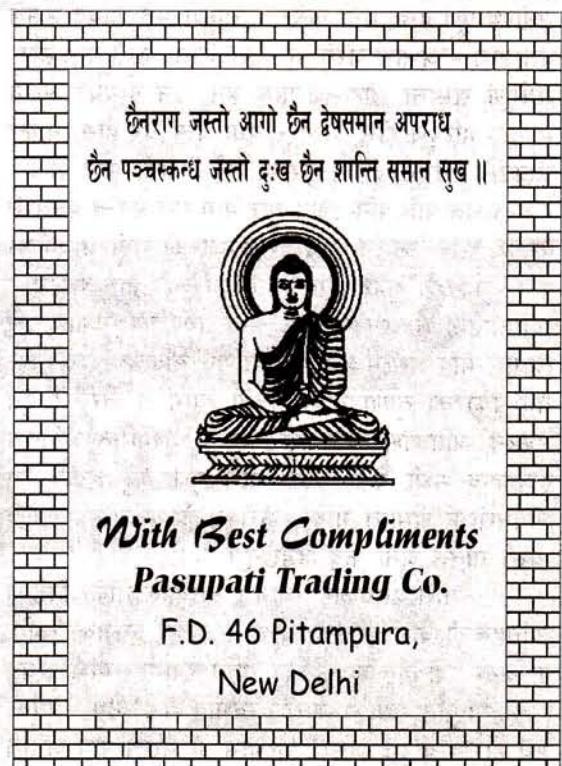
अहिले सम्पर्नि मानव समाजमा शक्तिको प्रयोग विसमता सृजना गर्नमा नै भएको छ । उन्नत हात हतियार हरू तथा कूट नीतिको आधारमा शक्ति सम्पन्न राष्ट्रहरूले अन्य राष्ट्रहरू माथि वा मानव जाति माथि गरेका अत्याचार हरूको लेखाजोखा सम्भव छैन ।

जंगली राज्यको प्रवृत्तिको विरोध गर्दै, मानव मात्रमा समानता कायम गर्न, समताको आधारमा सामाजिक रीतिरिवाज चलाउन वेलावस्थत हाम्रो समाजमा धर्महरू निस्के । अरूलाई आफू जस्तै ठानेर व्यवहार गर, शक्ति र चतुर्याईको आडमा हिंसा, चोरी, व्यभिचार, लूटपाट आदि नगर, दान गर, सहन शील बन, सर्व शक्ति सम्पन्न ईश्वर को आराधना गर, ईश्वरको दृष्टिमा सबै वरावर छन, सबै ईश्वरकै सन्तान हुन, भेदभाव नगर, आदि आवाज धर्महरूले निकाले । कुनै-कुनै धर्मले सांसारिक दुःखलाई दर्द अन्याय अत्याचार आदिलाई पूर्वजन्मको फल वा मायाजाल समान भ्रम ठानेर एकमात्र सत्य ईश्वर लाई तनमन धनले भज्ने बाटो पनि सिकाए । एकाध जना धार्मिक व्यक्ति पनि निस्के, तर अधिकांश मानिसहरूले धर्मका कुरा सुन्ने मन पराएनन् र मन पराइ रहेका पनि छैन । किनकि हाम्रो समाजमा जंगली राज्यको प्रवृत्तिको रूपमा चली आएको स्वार्थी बन्ने छल, कल र बल प्रयोग गरी अरूमाथि प्रभुत्व जमाई स्वार्थ सिद्ध गर्ने, अरू माथि रजाई गर्ने गहिरो संस्कार वा प्रवृत्ति यथावत चली आएको छ । समता मूलक समाज स्थापना

गर्ने कोशिसमा लागीरहेका केही देशहरूमा पनि, सुख पूर्वक सास फेर्न नदिन अन्य तत्वहरू लागीरहेको हामी देखिरहेका छौ ।

यस प्रकारको स्वभाव भएको हाम्रो संसारमा शान्ति स्थापना गर्ने काममा, मानव र मानव वीच समानता स्थापना गर्ने काममा, बुद्धरूपले महत्वपूर्ण भूमिका खेल सक्छ । अनित्य, दुःखपूर्ण र अनात्ममय संसारलाई सम्झी, शील पालन गरी, समाधिद्वारा प्रज्ञा दृष्टि जगाई, व्यक्तिगत जीवनमा शान्ति प्राप्त गर्नुका साथै, समाजमा बहुजनको हित र सुखको लागि विचरण गर्ने प्रेरणा बुद्ध धर्मले हामीहरूलाई दिइरहेको छ ।

समतामूलक संघको स्थापना गरी मानव समाजको आदर्श नमूना भगवान् बुद्धले हामीलाई दिनु भएको छ । व्यतिहरूलाई स्वार्थ बन्ने स्वतन्त्रता र अधिकार यस धर्ममा छैन । सत्य र शान्ति नै यस धर्मको मूल आधारहरू हुन भने, शील, समाधि र प्रज्ञा यसका मार्ग हुन, जसद्वारा समाजलाई जंगली राज्य प्रवृत्तिको अवशेषहरू बाट बचाउन सकिन्छ । आउँदो पुस्तामा बुद्ध धर्मको शिक्षाको प्रकाशलाई फैलाएर समाजमा र व्यक्तिगत जीवनमा पनि समता र शान्ति स्थापना गर्ने पुनीत कार्य सफल पार्ने संकल्प हामी सबैले आजै देखि गरौ, अस्तु ॥

बुद्ध धर्म र धन

● सुवर्ण शाक्ति, ३३ बहाल, काठमाडौं

बुद्ध धर्म आदर्शमय कल्याणकारी मानव धर्म हो। मानव धर्म भन्नुको अर्थ मनुष्य मात्रमा आइपर्ने दुखलाई पहिल्याएर त्यस दुखलाई निवारण गर्न प्रयास गरिने धर्म भनिएको हो। चरणाचरणजगत्को रूपमा रहेको यस दुनियामा पशु, पक्षी, कीट पतंग र प्राकृतिका यावत् वस्तुहरू सबै मानवसरोकारका वस्तु हुन्। यस्ता मानवसरोकार रहेका सम्पूर्ण कुरामा मानवले करूणाभावले समतामा व्यवहार गर्नु वास्तविक मानव कहलाउनु हो। यस्तो मानवीयता विषयमा कडारूपमा मानवकोलागि शिक्षा दिएर त्यसप्रकार को शिक्षालाई व्यवहारमा पालन गराउन निरन्तर प्रयत्न गर्ने धर्म बुद्धधर्म नै हुनसक्छ। बुद्धधर्ममा वोली-वचन नरम भएपनि नियम त्यसको विपरीत छ। विनय, शील र सदाचारविना मानवको मूल्य रहदैन र विनामूल्यको मानवले जुनिजुनि पर्यन्त दुखको भुमिमा फसिराख्न हुन्छ। यो नै बुद्ध- शिक्षाको सार रहेको हुनाले यो सारलाई ग्रहण गरी जीवन संचालन गर्नु ज्यादै कठिन कुरा हो। जीवन संचालनमा धेरै कुराको आवश्यकता पर्दछ। यस्तो आवश्यकता मध्ये धन पनि एउटा मानिएको छ। धन अथवा पैसाले विपन्न अथवा सम्पन्न दुवै अवस्थामा मानिसलाई बुद्धधर्मको शिक्षाचरणमा रहन अति गाहो भएको छ। स्वच्छ र सन्तुलित जीवनमा धनले ठूलो सम्बन्ध गाँसेको हुन्छ। धनको प्रयोग एउटा जटिल विषय हो। धन कमाउने र खर्च गर्ने कुरामा बुद्धले आफैनै सिद्धान्त अपनाएका छन्। बुद्ध स्वयं व्यवहारिक भएको हुनाले आवश्यक धनको लागि परिश्रम गर्नुपर्ने र परिश्रमले आजन गरेको धनलाई बजेट बनाई दैनिक गुजारादेखि सेवा र धर्मपर्यन्तको क्षेत्रमा बाँडफाँड गरी सदुपयोग गर्ने कुरा बताएका छन्। बुद्धको प्रत्येक पक्षका शिक्षामा हाश प्रयाई व्यवहारमा लाग्नुपर्ने कुरा रहेको छ। हरकुरामा नैतिक तबरले लाग्नुपर्ने हुन्छ र धनप्राप्तिमा पनि नैतिक आधारका कुरा बताइएका छन्। दुख दुखले भरेको जीवनमा धन भएपनि दुख, र नभएपनि दुख छ। यो स्वभाविक दुखलाई धनसम्बन्धमा मात्राजन्य आम्दानी खर्चको विवरणले समाधान गर्न सकिने उपाय भगवान्को शिक्षामा बताइएको छ। दुख हटाउने उपायमा आर्यअष्टागिक मार्गलाई अगाडि सारी सम्यक् दृष्टि, सम्यक् संकल्प, सम्यक् वचन, सम्यक् कर्मात्म, सम्यक् आजीव, सम्यक् व्यायाम, सम्यक् स्मृति र सम्यक् समाधिको व्याख्या र उदाहरण समेत दिई यी द कुरालाई विशेषरूपमा प्रस्तुत गरिएको छ। जसमध्ये सम्यक् आजीवले धनसंबन्धमा सरोकार राख्दछ।

मानिसले धन कमाउछ र जीवन गुजारा गर्दछ। कमाइएको धनले पुण्य संचय गर्ने, सेवा पुर्याउने, लोककल्याण गर्ने र निर्वाणत्व प्राप्त गर्नेसम्मको कुरालाई ओगट्न सक्दछ। परिश्रमको फल र व्यापारको कमाइ धनप्राप्ति हो भने धनद्वारा कमाइने दुखान्तको स्थिति हो। यस विषयमा कुरा गर्दा पंचशीलभित्रको 'अदिन्नादाना वेरमणि सिक्खापंद समादियामि' ले धन प्राप्तसंग सम्बन्ध राख्दछ। अरुले नदिइएको वस्तु लिनु अर्थात चोरेर लिनुले मानिसको प्रतिष्ठा गुम्भगाई नैतिकरूपमा अवहेलनाको भागी हुनुपर्ने हुन्छ। नैतिकता गुमेको जीवन सार्थक हुदैन। त्यस्तो जीवनमा निर्वाणत्व त असम्भव नै हुने भयो। दुर आचारद्वारा प्राप्त गरेको धनले पुण्यलाई खियाउँछ सिवाय बृद्ध हुदैन। धनी मानी वा दानी भनी देखाउन धन प्रयोग गरी सेवाभाव देखाउनेको लागि बुद्ध धर्ममा उचित स्थान हुदैन किनकि एउटा स्वांगले अर्को स्वांग बढाउँछ र स्वांग भनेको पापाचारको माध्यम हो। देखौवा सेवा गर्नेले भित्र-भित्र धेरैको कुमलो गरिराखेको हुन सक्छ। भगवान् बुद्ध

अतुलनीय टिकाउ द आटामदायीस्युविधाका
साथ Jialing को पदम्पदागत पावरको
आचर्यजनक संगम / आजैदेखि Jialing
हाँक्न शुल्क गर्नुहोस्त द बाँकी अन्य
बाइकहल्लभन्दा तपाईलाई धेरै अगाडि
यसले पुऱ्याउको नहुयोस गर्नुहोस्त /

Sugar Trading Company P. Ltd.

Jialing Complex, Basundhara, Ring Road
Kathmandu, Nepal
Tel : 4353136, 4355365, Max : 977-1-4355348,
E-mail : sujgan@mos.com.np
Tripureshwor Showroom, Tel : 249503

भन्दछन्, गुप्त पाप असम्य हुन्छ। धनकोलागि आफन्तका बीचमा पर्यन्त दाउपेच हुने हुन्छ। यस्ता दाउपेचले समाजमा अशान्ति उब्जने हुन्छ। शान्तिको लागि अपनाउने धर्ममा अशान्ति उब्जने खालको कुरामा होश राखी इमान्दारी विद्यमान हुनु धर्मको ख्याल रहनु हुनेछ। यसैले मानिसको जीवनमा विद्यमान दुख हटाउन बुद्धधर्ममा सम्यक् आजीवको नियम प्रतिपादित गरिएको छ। सम्यक् आजीव अथवा राम्रीजीविका गर्ने हो भने पैसा कमाउने कार्य र व्यापारमा कुनैप्रकारको धोखा हुनहुन्न। कसैप्रति शोषण र अन्याय गरि नहुन्न। कसैलाई कुन तवरले नोक्सान पुर्याउनहुन्न। बुद्धधर्मका उपासक हुनेले धनको खातिर मान्देको वेचिविखन गर्ने, मासु बेच्ने, शास्त्रास्त्र बेच्ने, विषयको कारोबार र जाँड रक्सीजस्ता अम्मली वस्तु बेच्ने काम धन्दा गर्नुमा निषेध छ। ऋण दिएर बढी व्याज लिने, वेश्यावृत्तिबाट आर्जन गर्ने आदि कुराबाट कुनैपनि बौद्ध अलग रहनुपर्दद्ध। मानिसमा सादा जीवनको लागि धन हुनुपर्दद्ध, सिवाय भद्रकिलो जीवन विताउन धन रहनु आवश्यक छैन। भद्रकिलो जीवनले मानिसमा भौतिक सुख बढाउने हुन्छ र भौतिकताको अवलिप्तताले मानिस दुखको भुमरीमा फँस्दै जानु सिवाय बुद्धको शिक्षा अनुरूपको त्याग र भोगवाट अलग हुने होइन्न। भौतिकतामा अवलिप्त रहेकाले आफूलाई बुद्धधर्मानुकूलको भनिरहनु ढोंगमात्र हुने हुन्छ। बुद्धधर्म मन, वचन र कर्मले यथार्थरूपमा समान हुनुलाई भनिन्छ। जीवन अपनाउने तरिका धेरै छन् तर जीवन साकार पार्न कठिन संयम विद्यमान हुनुपर्दद्ध।

विश्वसमाजमा बुद्धलाई सम्मान गरी बुद्धधर्मका शान्ति नीतिलाई उद्घोष परिएतापनि धन संवन्धको कुरामा बुद्धको शिक्षालाई अपनाउन सकिएको छैन् । बुद्धवाट जनकल्याण नहुने भूमि निषेध गरिएको जाँड रक्सी राष्ट्रिय आम्दानीको राम्रो स्रोत भनेर त्यो वस्तुको उत्पादन र व्यापारमा रोक लगाउन सकिएको छैन् । त्यस्तै राष्ट्रिय आर्थिक स्रोतको रूपमा सधाउ पुरायाएको भनी बौद्ध देशमा गनिएको राष्ट्रमा पर्यन्त वेश्यावृत्तिलाई रोकन नसकिएको तड्कारो उदाहरण पनि पाइएको छ । यसरी काम एकतिर कुरा अर्कोतिर भई विश्वसमाजमा बुद्धको शिक्षा हातीको दोखाउने रम्य दाँत भै भइहरको पनि देखिइएको छ । समाजमा उच्चस्तरको बौद्ध नेतामा गनिने व्यक्तिहरू, बौद्ध विद्वानहरू, बुद्धधर्मका अनुयायीहरू पर्यन्त बुद्धको नीति नियम पालनामा असफल रहेका छन् ।

बुद्धधर्म र अर्थ सम्बन्धमा २६०० वर्ष पहिलेदेखि
व्यवहारिक स्वच्छता त्याउने प्रयास जारी रहेको स्वरूप
बुद्धधर्मावलम्बीहरू आजसम्म विद्यमान रहेतापनि सामाजिक
विकृति यथावतभैं रहेको देखिएवाट अर्को २६०० वर्ष
लाग्दा पनि धर्म र धनपक्षमा बुद्धको उपदेश फलीभूत

होला जस्तो लागेको छैन । बुद्धधर्ममा सस्तो क्षमायाच्नाको कुरा हुँदैन वरू एकपटकलाई नियम चुकाई गरेको भूराको लागि क्षमा प्रदान गरी शान्ति पारमितालाई पालन गरिने हुन्छ । एउटै कुरामा पटक-पटक भूल दोहोर्याउने जस्तो कुराले बुद्धधर्म स्वार्थपूर्तिको लागि हतियारको रूपमा लिइने गरिएको देखिएको छ । धर्म ठूलो कि धन ठूलो भन्ने प्रश्न आएमा सम्यक् आजीवको हिसाबले हेनेहो भने धन पनि कम महत्वको वस्तु देखिदैन । धर्म त मानिसको आत्मसातको कुरा नै भयो । धर्मलाई धेरैले सम्मान गर्दछ र आस्थाको वस्तु संझेको हुन्छ तर व्यवहारमा भने धर्मप्रति बेइमानी भएकोमा महशुस गर्दैनन् । मात्र कर्मकाण्डविधिलाई पालन गरी धर्म मान्नेहरू देखिएका छन् सिवाय व्यवहार र आचरणमा शुद्ध धर्मका कुरा प्रयोग भएको देख ज्यादै दुर्लभ छ । यस परिप्रेक्षमा धर्म र धन दुवै एकाकारमा राखी बुद्धको शिक्षालाई अपनाउने खालको शिक्षालय संचालन गरी प्रयोगात्मक रूपमा मूल्याङ्गन गरिने जमको हुन सके केही हदसम्म स्वच्छ धर्मपालनमा जोड दिई शान्तिकामीहरूको लागि वास्तविक शान्ति मिल्नेछ । शान्तिको चरमविन्दु निर्वाणमार्ग हो । बुद्धधर्मको अन्तिम उपलब्धि निर्वाण भएकोले 'धन' को कारण निर्वाण मार्ग अवरुद्ध नहोस् र धनको सदुपयोगवाटै निर्वाणमार्ग पनि खोलोस् भन्ने चाहना बोद्धमात्रको हुनु उचित छ ।

भगवान बुद्धको जन्म, बुद्धत्व प्राप्ती तथा महापरिनिर्वाण त्रिसंयोग दिवस २५४७ औ बुद्ध पूर्णिमा (स्वांया पुण्डी) को सुखद उपलक्ष्यमा समर्प्त नेपालीछलाई सुख समृद्धि तथा शान्तिको कामना गर्दछ ।

सुभेद्धुक : बलराम सुवेदी

डल्ल, काठमाडौं

बैशाख उत्सव

● शीरा तुलाधर “यशोषि सङ्घमा कोविद”

बैशाख पूर्णिमा नजिक आउन थालेपछि हरेक बौद्धमार्गीले दिन खोज्न थाल्छन् । यसपालिको बैशाख पूर्णिमा कति गते पर्यो, कति तारिख पर्यो, कुन वार पर्यो भनीकन । आ-आफ्नो जेवी पात्रो वा भित्ते क्यालेण्डरमा हेरी दिन भेटाउँछन् । बैशाख पूर्णिमाको दिन सम्भन्नामा राख्छन् । यो प्रकारको श्रद्धाको नमूना हो । कुनै कामकाज गर्नुछ भने बैशाख पूर्णिमाको यताउति नपर्ने गरीकन तिथि तोक्छन् । धेरै समय लाग्ने, तयारी गर्नुपर्ने कुनै ठूलो कार्य गर्नु छ भने “भैहाल्यो, बैशाख पूर्णिमा सकाउँला, त्यसपछि गरौला” भन्ने पनि छन् । बैशाख पूर्णिमालाई विशेष महत्व दिनु यो बुद्ध प्रतिको श्रद्धा नै त हो । एवं प्रकारले बैशाख पूर्णिमाको अगावै आ-आफ्नो ढङ्ले तयार भएर वस्थन् बौद्ध मार्गीहरू ।

आजका दिनहरूमा बौद्धजनको बीचमा बैशाख पूर्णिमालाई विशेष उत्सवकै रूपमा मनाइन थालेको देखन्मा पाइन्छ । मैले बौद्ध देश थाइलैण्डमा बैशाख पूर्णिमा मनाइएको हेर्न पाएकी छु । त्यहाँ बडा ठूल-ठूला समारोहरू हुन्छन्, मानिसहरू विहानै देखि यताउतिको उत्सव भ्याउन व्यस्त हुन्छन्, बेलुकीतिर भव्यताका साथ दीपावलि पनि मनाइदो रहेछ । अन्य बौद्ध देशहरूमा पनि शायद यस्तै हुँदो हो । नेपालकै सन्दर्भमा पनि आजकल बैशाख उत्सव मनाइने प्रचलनमा भव्यता बढन थालेको देखिन्छ । स्वयम्भूमा त्यस दिन भक्तजनको घुङ्गुचो बढेको बढै हुनु एउटा उदाहरण हो । अर्को उदाहरणहरू थुप्रै बौद्ध सघ-संस्थाहरूले विभिन्न किसिमले गर्ने धार्मिक समारोहहरू बढ्दो प्रवृत्तिमा छ । बैशाख

पूर्णिमाको अवसरमा प्रकाशित हुने बौद्ध पत्रिकाहरूको संख्या पनि बढ्दो छ । रेडियो, टेलिभिजनहरूले बैशाख पूर्णिमाको अवसरमा राखिने विशेष कार्यक्रमहरू, पत्र-पत्रिकाले छाप्ने विशेषक पानाहरू इत्यादिमा बढ्दि भएको छ । यी जम्मै बुद्ध प्रति श्रद्धा हो, बैशाख पूर्णिमा महत्तालाई बुझ्नु हो ।

श्रद्धाको रूपमा मनाइने बैशाख पूर्णिमा कहिं कतै ऐउटा उत्सवको रूपमा परिणत हुदैछ कि भन्ने पनि भान हुन्छ । बैशाख पूर्णिमाको उपलक्ष्यमा मनाइने धार्मिक समारोह तथा कार्यक्रमहरूको अलावा बुद्ध प्रतिमाको जात्रा, अस्थि धातु जात्रा जति कुनै ऐउटा पर्व, जात्रा जस्तै देखिन आउँछ । युवा-युवतीहरूमा बैशाख पूर्णिमाको शुभ अवसरमा लाउन नयाँ जोड लुगा हाल्ने पनि देखिनमा आएको छ । धार्मिक पूजा-विधि गरेपछि भोज खाने प्रचलन पनि छ, कत्तिको ।

बुद्धले जन्म लिनु भएको, बोधिज्ञान प्राप्त गर्नु भएको र निर्वाण प्राप्त गर्नु भएको दिनलाई जात्रा, पर्व उत्सवको रूपमा भन्दा त्यस दिनलाई विशेषतः बुद्धको धर्म पालना गर्नुपर्दछ भन्ने धारणा राख्ने पनि छन् । जस्तै कुनै तर्फले ठूलो दान प्रदानको कार्य गर्दछ । धेरैले उपोसथ व्रत (अस्टशील) पालना गर्दछन् । विपस्सना ध्यान केन्द्रहरूमा दिनभरि ध्यान बस्न जाने साधकहरू पनि छन् । यस्तो रूपमा बैशाख पूर्णिमा मनाइनु सबभन्दा उचित जाति छ, जस्तो लाग्दछ ।

“बैशाख पूर्णिमाको दिन” क्यालेण्डरमा खोज्दै

Happy Baishakh Day

बैंक अफ काठमाडौं लिमिटेड
Bank of Kathmandu Ltd.

New Road, P.O. Box : 9044 Kathmandu, Nepal
Tel : 4231556, 4231557, 4231558, 4231674, 4231575,
Fax : 4223279, Tlx : 2820 BOK NP
SWIFT : BOKLNPKA, E-mail : moti@bok.com.np

बुद्ध धर्म

चित्ररत्न शाक्य, नागवहाल-कुतिवहाल

शुरु भएको श्रद्धालाई त्यस दिन पूजा, प्रार्थना, जात्रा, धार्मिक कार्यक्रमहरू इत्यादि गरेर कुनै पर्व, उत्सवको रूपमा मनाएर टुर्याउन भन्दा श्रद्धावाट तह चढेर शील, समाधि, प्रजासम्म पुर्याउन सके रामो हुन्छ कि । भनाईको तात्पर्य बैशाख पूर्णिमा मात्र कुनै पर्व वा उत्सव नवनोस् । वरु वर्षको ३६५ दिन नै नसके पनि 'बैशाख पूर्णिमा' एक दिन मात्र भएपनि सद्बूर्म अभ्यास गर्ने दिन वनाउन सकेको खण्डमा बैशाख पूर्णिमा मनाइनको अर्थ सार्थक बन्ने हो कि । बास्तवमा तथागतले परिनिर्वाण हुने बेला अन्तिम समयमा भन्नु भएको पनि यस्तै हो । सान्दर्भिक भएर यहाँ भगवान बुद्ध परिनिर्वाण हुन लाम्नु भएको बेलाको एउटा घटना प्रस्तुत गर्दछ । कुशिनगरमा मल्लहरूको शालबन उपवन (उपवत्न)मा पुरोपछि भगवान बुद्धले आनन्द भिक्षुलाई भन्नुभयो "आनन्द ! यमक शाल वृक्ष (दुईवटा शाल रुख) को बीचमा मेरो निमित्त उत्तर तर्फ सिरान राखी मञ्च (खाता) बनाइ देओ । आनन्द ! म क्लान्त छु, लेट्न चाहन्छु ।" "हवस, भन्ते" भनी आयुस्मान आनन्दले प्रत्यत्तर दिई यमक शालवृक्षको बीचमा उत्तरतर्फ सिरान राखी मञ्च बनाइ दिनुभयो । अनि भगवान दाहिने तिर बाट सिहंशैयया गरी (दायाँ) दुइटा माथि (वाया) खुट्टा र आखी स्मृतिसम्प्रजन्य भई लेट्नुभयो ।

त्यसबेला ती दुवै शालवृक्षमा असमयमै धेरै फूलहरू फुलिरहेका थिए । तथागतको पूजा हेतु ती फूलहरू तथागतको शरीर माथि छारिएर भरिरहेका थिए । दिव्य चन्दन चूर्ण पनि आकाशबाट वर्षा भईरहेका थिए....., तथागतको शरीरमाथि छारिएर भरिरहेका थिए । तथागतको पूजा हेतु आकाशमा दिव्य वाच्य बज्ञ थाल्यो.....दिव्य संगीत पनि बज्ञ थाल्यो । "आनन्द ! (परन्तु) यति गर्दैमा तथागतको सत्कृत, गुरुकृत, मानित, पूजित तथा उपाचित हुने होइन । आनन्द ! जब भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक, उपासिकाहरू (मैले उपदेश दिएका) धर्मको मार्गमा आवद्ध भई धर्मानुसार आचारण गरी विहार गर्नेछन्, यथार्थ मार्गमा आवद्ध भई पालन गर्नेछन्, वृद्धि गर्नेछन् भने त्यसबेला मात्र तथागतको सत्कृत, गुरुकृत, मानित, पूजित, अपचित हुने हुन्छ । आनन्द ! अतः तिमीहरूले धर्मको मार्गमा आवद्ध भई धर्मानुसार आचारण गरी विहार गर, यथार्थ मार्गमा आवद्ध भई पालन गर, वृद्धि गर । आनन्द ! तिमीहरूले सिक्नु पर्छ । (दीघनिकाय, महापरिनिर्वाण सूत्र, पञ्चम भाणवार)

अतः बैशाख उत्सव मनाउने क्रममा किन हामी तथागतको अन्तिम उपदेशको पालना नगरै ?

□ □ □

तिमीलाई बुद्धले श्रृजना गरेको हो र ?

बुद्धले खाज्दै जाँदा फेला परेको

शुद्ध र शाश्वत होइनौ र ?

बुद्धले कहिल्यै आफ्नो शिक्षालाई

'बुद्ध धर्म' भनेन

तिमीमा बुद्धको लेवल लाग्दा

कति अन्यै भईरहेको छ, यहाँ

अरुले पनि अनेक धर्म बनाई

आफ्नो आफ्नो 'लेवल' लगाई रहेछन्

आफ्नो धर्म ठूलो भनी

तिमीलाई होच्याई रहेछन्

बुद्धको जन्मथोलोका लागी

छिना भफटी गरे पनि

तिमी (बुद्ध धर्म)लाई अपनाई रहेका छैनन्

आफू हिसा, चोरी, व्यभिचार

कृटो वोल र मादक पदार्थ सेवन गर्न हुन भन्छ

तर 'बुद्ध धर्म' मान्दैन

मन एकाग्र गर्न खोद्दछ, समाधि लगाउँद्ध

तर 'बुद्ध धर्म' मान्दैन

प्रजा तथा जानको कुरा गर्द्ध

तर 'बुद्ध धर्म' मान्दैन

के वास्तवमै धर्म अनेक छन् ?

निर्वाण, मुक्ति वा मोक्ष

के नामकै मात्र फरक होइन र ?

जति वढी नाम दियो उति भ्रम पैदा गर्द्ध

जति चलाखी गच्चो उति आफै ठागिन्छ

धर्म अनेक छैन, धर्म एक पनि छैन

एक भनेको अनेकको प्रदुर्भाव हो

धर्म केवल छ र अनुत्तर छ

त्यसैले शाश्वत र सर्व व्यापक छ

आश्रव सबै क्षय गरी जीन बनेका

अहतहरूले, सद्बूर्मको संकेत दिन

त्यसलाई 'बुद्ध धर्म' भने

न त त्यो बुद्ध (गौतम बुद्ध आदि) को नाउंबाट

श्रृजित अवस्था नै हो ।

न त सम्प्रदाय खडा गर्न राखिएको हो

त्यो धर्म जसले मानिसलाई 'बुद्ध' बनाउँद्ध

त्यसलाई 'बुद्ध धर्म' भने

आज बुद्धत्वको विरोध छैन, 'बुद्ध धर्म'को विरोध छ

शील, समाधि र प्रजाकौ विरोध छैन,

'बुद्ध धर्म' को विरोध छ

हे मित्र हो ! धर्मलाई लेवल लगाउन छाडिदेऊ

केवल मात्र धर्मलाई अंगिकार गर

अनि बुद्धत्व पाउने छौ, मुक्ति पाउने छौ

अनन्त र यथार्थ धर्मामृत सुख पाउने छौ ।

धर्म (religion) नै होइन। त्यसको कारण के हो भने बुद्ध धर्म अन्य भक्ति र पूजा आजामा आधारित छैन। अलौकिक ईश्वरको छाप यसमा कतै छैन। यो एउटा यस्तो मार्ग हो जसले यस मार्गको आरोहीलाई मार्ग निर्देशन गर्दछ। यस मार्गको अनुशरणद्वारा उक्त आरोहीले सच्चा र शुद्ध जीवन विताउन र सत्यको अन्वेषण गर्न सूत्र अनि प्रज्ञाको सम्बन्धनद्वारा सबै प्रकारका दुःखबाट मुक्त हुन सकून।

बुद्ध धर्ममा अन्य-भक्तिको कुनै स्थान छैन। अन्य-भक्तिको बदला आत्म-विश्वास, प्रज्ञालाई प्रश्रय दिइएको छ। बुद्धलाई मार्गदर्शक वा परम गुरुको रूपमा शरणगमन गर्दछन् तर यसको मतलब पूर्णरूपमा आत्मसमर्पण होइन। बुद्धधर्मको अनुयायीहरू आफूलाई कुनै व्यक्ति वा ग्रन्थको दास मान्दैनन्। उनीहरू आफूनो वैचारिक स्वतन्त्रतालाई तिलाज्जली नदिइकै आफू बुद्ध नहुन्नेलसम्म प्रज्ञा वृद्धिकोलागि आफूमै भर परेर स्वतन्त्ररूपले काम गर्दछन्। किनकि प्रत्यक्ष व्यक्ति सम्मावित बुद्ध हुन् भने धारणा बुद्ध-धर्ममा छ। यो अस्वाभाविक होइन कि बुद्धको अनुयायीहरू बुद्धको अनुपम गुण सम्फेर बुद्धलाई श्रद्धावश ईश्वरको रूपमा पुज्दछन्। तर बुद्धले आफूलाई कहिल्यै ईश्वर हुँ भनेनन्। अलौकिक शक्तिको प्रदर्शन गरेनन्। बुद्धले यी कुरा आफूनो अनुयायीहरूलाई सिकाएनन् पनि। बुद्ध-धर्ममा यहींको यहीं अहिलेको अहिल्यै सत्यको दर्शन गर्नु नै प्रमुख विषय हुन्छ। सत्यको प्रत्यक्ष अनुभव नै मूल कुरा हो।

फूल, अक्षता, धूप, दीप चढाएर पनि बुद्धको पूजा गर्लान् तर सम्फेर गरेका हुन्, ईश्वर नै ठानेर होइन। बुद्धलाई समयमा पनि साहै पूज्नथे, तर ईष्टदेवका रूपमा कदापि होइन। उनी मानिसहुन्, बरू असामान्य मानिसहुन्। यो कुरा हामीले बिरसन हुन् कि विश्वमा यस्ता कुनै गुरु कोही भएनन् जो बुद्धभै निरीश्वर देखियून र बुद्धभै ईश्वरीय पनि देखियून।

बुद्धले आफूना अनुयायीहरूबाट श्रद्धाभाव चाहेनन् बरू आफूले तिनीहरूलाई बताएका शिक्षालाई पालन गरून्

भन्ने चाहन्ये। उनी भन्दछन् “जसले मेरो शिक्षालाई राम्राई अभ्यास गर्दछ, उसले नै मलाई दर्शन गर्न सक्दछ।”

सांसारिक वस्तुको चाहना राखी भत्तिभाव गर्नाले ‘म’ र ‘मेरो’ भन्ने भावनालाई प्रोत्साहन दिन्छ। यस कुरालाई बुद्धले आफूनो शिक्षाको विपरित हो भनेका छन्। बरू बुद्धले ध्यान भावनालाई महत्व दिएका छन्। ध्यानबाट आफूमा सयम, इन्द्रिय नियन्त्रण, चित्तको निर्मलता पनि प्रज्ञाको विकास हुन्छ।

बुद्ध धर्ममा सृष्टिकर्ता ईश्वरको आज्ञा अनि त्यस आज्ञाको उल्लंघनबाट आउने भय केही हुैन्। मानिसले मानिसकै नियन्त्रणका लागि कपोलकल्पित ईश्वरको परि कल्पना बुद्ध धर्ममा गरिएको छैन। बुद्धले त मानिसलाई ब्रह्मत्वसम्म माथि उठ्ने मार्ग देखाउनुभएको छ। बुद्धले सिकाउनु भएको छ कि मानिसले दुःखबाट मुक्त हुन सक्दछ भने आफैने बल उद्योगद्वारा हो। कुनै ईश्वरको कृपाबाट वा पुरोहितको मध्यस्थतामा कदापि होइन। यसमा कुनै यस्तो अंकुश छैन। जसले दवाव दिई मानिसलाई कुनै कुरा मान्न वाय बनाउँछ। मानिसले आफूनो स्वतन्त्र विचार र विन्तनको विरुद्ध अन्य श्रद्धावश मानेर, कर्मकाण्डमा फंसेर, यज्ञहोमादि गरेर मात्र मुक्ति मिल्दछ भन्ने कुराको यसले विरोध गर्दछ।

कार्लमार्क्सले भनेका छन् - “धर्म भनेको आत्मा विहीनका लागि आत्मा म अनि हृदय विहीनका लागि हृदय हो। यो मनीसको लागि अफीम सरह हो।” यस अनुरूप बुद्ध-धर्म निश्चय पनि होइन। यसैले भन्न सकिन्छ कि यदि धर्मको आवश्यकता दुःखबाट छुटकारा दिलाउनु हो भने बुद्ध धर्म-धर्महरूको पनि धर्म हो।

बुद्ध धर्मको जगाको रूपमा चार आर्य सत्य आउँन्। यिनै आर्य सत्यले प्राणीमात्रको जीवनसंग सिधा सम्बन्ध राख्दछ। बुद्ध भन्दछन् - “यहीं हाम्रो साठे तीन हातको शरीर र त्यसमा निहित विचार र कामनाहरूलाई नै म संसार भन्दछु संसारको उत्पत्तिको कारण भन्दछु, संसारको निरोध भन्दछु अनि संसार निरोधतरफ लैजाने मार्ग हुन् भन्दछु।” यहीं कुराले नै चार आर्य सत्यलाई

२५४७ औं बुद्ध जयन्तीको पावन
अवसरमा समर्प्त नेपालीमा सुख,
शान्ति र समृद्धिको कामना गर्दछौं।

टाइल्स, स्टानिटरी वाटर, पाइप, फिटिङ तथा वाथरूम निर्माण सामाजी विक्रेता

मेसो ट्रेडर्स
Meso Traders

SANITARYWARES DEALER
Ka-439, Pachali Marg, Teku,
Kathmandu, Tel : 4261591, 4266666
Fax : 977-1-4266667

बुद्ध-धर्मको रूपरेखा

ईशापूर्व ६२३ मा, बैशाख पूर्णिमाको दिन नेपालको सीमावर्ती कपिलवस्तु भन्ने ठाउँमा सिद्धार्थ गौतम नामको राजकुमारको जन्म भयो । कालान्तरमा उनी विश्वकै महानतम शास्त्रा सिद्ध भए ।

१६ वर्षको उमेरमा उनको विवाह भयो केही समयपछि उनको राहुल नामको पुत्र पनि भयो । त्यसको लगतै १३ वर्षसम्म राजदरवारमा उनले सर्वसाधारणले भै परिवारिक र दाम्पत्य जीवन विताए । तर उनको शान्त स्वभाव, ध्यानी प्रकृति र असीमित दया र करुणायुक्त भावनाको कारणले उनलाई राजदरवारमा रही भौतिक सुखसयलमा डुब्न दिएनन् । उनी आफूले व्यक्तिगत जीवनमा दुःख अनुभव गर्न नपाएपनि दुखी जनसमुदायलाई देखेर उनमा ठूलो करुणा जारीदथ्यो । आफू दरवारको सुख सुविधा, वैभव र आरामको जीवन विताउन पाएको भएतापनि दुःख सर्वव्यापी छ भन्ने कुरा उनले त्याग गर्ने बेला आइहाल्यो । सामान्यजनहरूले इन्द्रिय सुखलाई ठूलो सुख भनी स्वीकार का हुन्छन् र प्रबुद्धवर्गले प्रब्रिजित जीवनलाई नै सुखको आधारको रूपमा रोजेका हुन्छन् । यी कुरालाई ध्यानमा राखी २९ वर्षको उमेरमा उनले सांसारिक सुखबाट मुख मोडे । त्यस्तो वैभवशाली भएर पनि आफूनो निमित्त केही नलिई गेरुवा बस्त्र धारण गरी सत्य र शान्तिको खोजीमा सन्यासी भई उनले दरवार चटक्क छोडे ।

उनले त्यसताका विद्वान ज्ञानजनहरूवाट सत्यज्ञानको उपदेश लिन चाहे तर कसैबाट पनि सारभूत ज्ञान प्राप्त गर्न सकेनन् । उनीहरूको कथन अनुसार कठोर सन्यासी जीवन पनि विताए तर केही हात लागेन । सत्य ज्ञानको

अनु ढोलेन्द्ररत्न शाक्त चाकुपाठ, ल.पु.

पिपासु भई उनले परिस्थितिवश आफ्नो बारे आफैले आफूभित्रै अन्वेषण गरे । वहाँ आफूभित्रै खोतलेर हेरे । आफैले सोचे, सम्झे र बुझे । अनि आफ्ना गुरुहरूले दिन नसकेको ज्ञान उनले आफूभित्रै पाए । उनलाई सच्चा ज्ञान मिल्यो । प्रकृतिलाई जस्तो छ त्यस्तै भेट्टाए । प्रकृतिको सारा रहस्य उनले बुझे ।

६ वर्षसम्म कठोर संघर्ष गरेर कुनै दैवी शक्तिको भर नपरेर आफूनै उद्योगले आफूमा भएका सारा विकार हरूलाई निकाली फाले । तृष्णा र उपादानका सारा जालोलाई काटी फाले । आफूनै प्रजाको प्रकाशमा उनले वस्तुहरूको प्रकृतिलाई जस्ताको तस्तै छलझ देखे । ३५ वर्षको उमेरमा उनी सम्यक् सम्बुद्ध बने, तथागत बने ।

सर्वगुण सम्पन्न बनेर उनले आफूनो मैत्री एवं करुणाको बलले ४५ वर्षसम्म व्यक्तिगत सुख सयललाई तिलाङ्जली दिई अरुको भलाई र कल्याणको कार्यमा जुटे । अनि ८० वर्षको उमेरमा आफूनो पछाडि कुनै उत्तराधिकारी नद्दोढीकन आफूले दिएको शिक्षालाई नै गुरु मानी शिक्षानुसारको आचारण गर्ने उपदेश दिई आफूनो नश्वर शरीर त्यागी यस संसारबाट विदा भए ।

उनको इच्छा शक्ति, विशुद्ध प्रज्ञा, निःस्वार्थ सेवा, महान प्रवृजित जीवन, काय वाक चित्तको विशुद्धता, शिक्षा दिने अनुपम विधि, अतुलनीय व्यक्तित्व अनि महान सफलता आदि गुणहरूले हामीलाई बुद्ध नै हाम्रो महान गुरु हुन् भनेर चिन्न पर्याप्त प्रमाण जुटाएका छन् । बुद्धले बताएका आध्यात्मिक शिक्षालाई नै धर्म भनिन्छ जसलाई बुद्ध धर्म भनेर चिनिन्छ ।

खास भन्ने हो भने प्रचलित कथन अनुसार बुद्ध

Tibet Cottage (Pvt) Ltd.

P.O. Box : 1-49 Chha, Jyatha, Thamel, Kathmandu, Nepal
Tel : 4226577, 4252867/Mox : 977-1-4240165

E-mail : tcoffage@mos.com.np
<http://www.tibetcottage.com>

Tibet Cottage is known for excellence and caters to its patrons' wish for cleanliness, helpfulness and warm hospitality. Because we are family-owned guest house, stay with us and make it a temporary home of their own.

इंगित गर्दछ । यो त्यही सत्य हो जुन भगवान बुद्धले स्वयं साक्षात्कार गरी प्राप्त गर्नुभएको थियो । संसारमा बुद्ध होऊन् वा नहोऊन, यी चार आर्यसत्य विद्यमान रहन्छन् नै । मोहान्धकार मा रूमल्लि रहेकालाई बुद्धले त्यो सत्य देखाइदिनु भयो । बुद्धले उक्त सत्य पता लगाए, त्यसको लागि बुद्ध कसैप्रति पनि ऋणी छैनन् । यी सत्यको बारेमा पहिला कतै कसैबाट सुनेको थिएन भनी बुद्ध सत्य भन्छन् । त्यसैले बुद्ध-धर्म, हिन्दू धर्मको शाखा हुन् भनेर कोही धृष्टता प्रकट गर्दछन् भने त्यस कथनमा दोष छ, भन्ने कुरा प्रष्ट थाहा लाग्दछ । हुनसक्छ, कुनै कुरा ती दुवै धर्ममा समान पनि होलान् । समान भएको कारण हो । ती दुवै सत्यतामा आधारित छन् । सत्य सबैको साभा हुन्छ ।

पहिलो आर्य सत्य दुखसँग सम्बन्धित छ । वाहिरिएर हेरेमा सबै प्रकारको जीवन दुखमय तै छ । सबै जन्मन्धन् । जन्मको कारणले नै बूढावूढी हुने, रोगी हुने र अन्त्यमा मरण हुने गर्दछन् । कोही पनि यी चार दुखबाट मुक्त छैनन् । इच्छा आकांक्षाहरू पाल्नु पनि दुखै हुन् । वास्तवमा हाम्रो शरीर (जीवन) नै दुखको कारण हो ।

पहिलो आर्य सत्य भनेको दुख आर्य सत्य हो । यसलाई राम्री बुझनुपर्छ, विश्लेषण गनुपर्छ र परीक्षण गर्नुपर्छ । यस्ता परीक्षणले जीव के हो, कसरी तिनको प्रादुर्भाव हुन्छ भन्ने सत्यलाई यथाभूतरूपमा बुझन मद्दत पुर्याउँछ ।

तृष्णा र उपादान नै दुखको मूल कारण हुन् । यो दोस्रो आर्य सत्य हो । तृष्णा हाम्रो अन्तर्मनमा विद्यमान अदृष्ट शक्ति हो । यही नै हामीलाई ससार चक्रमा घुमाइराख्ने प्रमुख तत्व हो । यस सत्यले भूत, वर्तमान र भविष्यको जन्मसँग अप्रत्यक्षरूपले सम्बन्ध राखी कार्य सम्पादन गर्दछ । पहिलो आर्य सत्यको सम्यक् ज्ञानले तृष्णाको रक्षा गर्न तिकास मिल्छ । तृष्णा दुखको कारण हो । यो वाहिरी आलम्बनसँग व्यतिको इन्द्रियको सम्पर्क हुँदा उत्पन्न संवेदना मार्फत अस्तित्वमा आउँछ ।

तृष्णा स्थूल हुन् वा सूक्ष्म, यसको क्षय नभएमा पुनः पुनः जन्मनुपर्ने र मर्नुपर्ने स्थिति पैदा गरिदिन्छ । यसैले जीवनमा विषमता ल्याइदिन्छ । यो साहै शक्तिशाली हुन्छ र आठ अङ्ग सहितको मार्गले मात्र यसलाई शमन गर्न सिकाउँदछ ।

तेस्रो आर्य सत्य दुखको निरोध हो । तृष्णाको समूल नाश भएपछि मात्र यसको दर्शन हुन्छ । यसलाई निर्वाण भन्दछ । यही नै बुद्ध धर्मको मूल लक्ष्य हो । यसलाई प्राप्त गर्न व्यक्तिले आफूलाई त्यस लायक बनाउनु पर्छ । अनि मात्र यसै जीवनमा निर्वाण साक्षात्कार हुनसक्छ । यो तेस्रो आर्य सत्य आफैमा स्वतन्त्र भए पनि यो पारलौकिक हो । यो तार्किकताबाट पर छ । जबकि पहिलो र दोस्रो आर्य सत्य

लौकिक हो । यो एक प्रकारको साक्षात्कार नै हो । त्यो धर्मसँगको साक्षात्कार जुन ज्ञान चक्षुबाट मात्र सम्भव हुन्छ । यो त्यो सन्यास हो जुन बाह्य संसारसँग मात्र होइन आन्तरिक संसारसँग पनि हो । फेरि निर्वाण भनेको दुखबाट पूर्ण मुक्ति वा तृष्णाको समूल नाश मात्र होइन । त्यस्तो भएको भए निर्वाण उच्छ्रेद बादमै अल्फिन्यो । निर्वाण भनेको सकारात्मक हो । यो असंस्कृत हो । निर्वाणमा कुनै पनि उच्छ्रेद हुँदैन । किनभने बुद्ध धर्मले सत्तः रहिरहने आत्मालाई मान्दैन । निर्वाणबारे बुद्ध भन्नुहुन्छ- “संसामा अजन्म, अनिमित, असंस्कृत र अनादि पनि छन् । यदि अजन्म, अनादि, अनिमित र असंस्कृत नभइदिएको भए, जन्मेका, निर्माण भएका, प्रारम्भ भएका र संस्कृतबाट बच्न सकिदैन थियो, यस जगतमा ।”

चौथो आर्य सत्य आर्य अष्टाङ्गिक मार्गमा अग्रसर भएर नै यस तेस्रो आर्य सत्यलाई साक्षात्कार गर्न सकिन्छ । यस मार्गलाई ‘मञ्जिकम पटिपदा’ पनि भनिन्छ । यो मार्ग सम्यक् दृष्टि, सम्यक् संकल्प, सम्यक् वचन, सम्यक् कर्म, सम्यक् आजीविका, सम्यक् व्यायाम, सम्यक् स्मृति र सम्यक् समाधिले युक्त रहेको छ । यी कुशल मानसिक शक्ति हुन् जसले भित्र रहेका अकुशल मूल तृष्णालाई परास्त गर्न सक्दछन् । यो मध्यम मार्ग हो र यसमा शील, समाधि र प्रज्ञासाहित हुन्छ । यसलाई तलको सानो उदाहरणले यसरी पुष्टि गर्दछ ।

सबै अकुशल कर्मलाई त्यागौं, कुशल कर्म सम्पादन गरौं, मनलाई पनि सफा पारौं ।

स्वांया पुष्टीया लस्ताय् स्कल
नेपालिपिन्त भिन्नुना

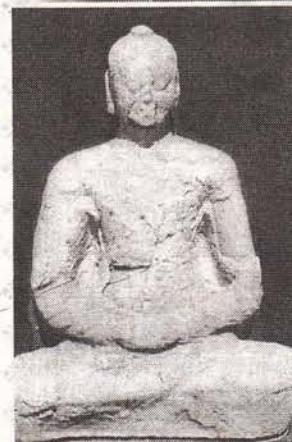
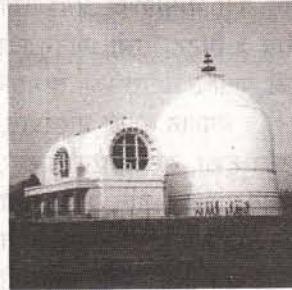
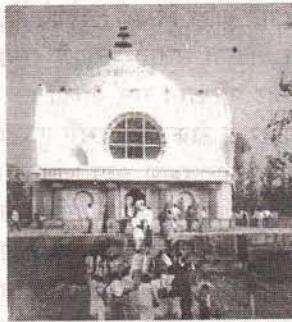

उत्तम धर्मयात मखंकुसे सचिछाँ म्वायेगु सिवै नं
उत्तम धर्मयात खंका छहु जक म्वायेगु उत्तम जुड ।

Siddhi Bhawan Tel : 4253008,
Kantipath, 4256165
Kathmandu Fax : 00977-1-4258437
Nepal E-mail : mani@taras.com.np

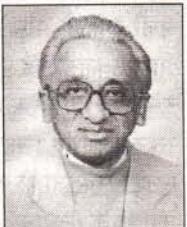
कुशिनगर : दुई रातको ब्रह्मांड एक दिनको धूमांड

● धनश्याम शजकर्णिकार

कुशिनगर त्यो पवित्र भूमि हो जहाँ भगवान् बुद्धले महापरि निवारण प्राप्त गर्नुभएको थियो । यस्तो पवित्र स्थलमा जान म उत्सुक हुदै थिएँ । एकदिन म समेत अरु तीनजना सहयात्रीहरू वाराणसीबाट गाडी चढी कुशिनगरतिर हुँइकिहाल्यौं । वाराणसीबाट कुशिनगर २७५ किलोमिटर टाढा छ । विहान राम्ररी पेटभरि ब्रेकफास्ट लिएको हुँदा भोकले त्यति साहो सताएन । तैपनि २ बजेतिर बीच बाटोको एउटा साधारण चिया पसलमा चियापान गर्यौं । त्यतैतिर एकठाउँमा गाडी दुर्घटना भएको रहेछ क्यारे, पुलिसले हामीलाई अर्को बाटोबाट जाने आदेश दियो । यसो गर्दा थप ६०-७० किलोमिटर बढी धुमेर जानुपर्यो भन्नै ड्राइभर फिंजो मान्दै फत्फताउदै थियो । पुलिसको आदेशलाई हामीले शिरोपर गर्नैपर्यो । आवागमन नै बन्द गरेर राखेको बाटोबाट जाने कुरै भएन । वाराणसीबाट प्रस्थान गर्दा नै ढिलो भैसकेको थियो, त्यसमाथि बीच बाटोमा यस्तो अवरोध आइपर्यो, कस्तो विडम्बना !

कुशिनगर पुगदा साँझ ६:०० बज्यो । विहान ११ बजेदेखिको गाडी-यात्राले हामीलाई थकित तुल्याइसकेको थियो । त्यसैले वास बस्ने पूर्व-निर्धारित होटल 'पथिक निवास' मा सोभै गई केहीबेर आराम गरी त्यहीं बेलुकीको खाना खाई आ-आफ्नो कोठामा सुल्न गर्यौं, भोलिपल्ट विहान ८:०० बजे ब्रेकफाष्ट लिई हामी होटलबाट बाहिर निस्क्याँ र नजिकै रहेको बुद्धदेव महापरिनिवारण भएको स्थलतिर लाग्यौं । त्यो ठाउँलाई महापरिनिवारण मन्दिर भनिन्दै रहेछ । यो कुरा त्यहाँ पुरोपछि थाहा भयो । मूल सडकमै रहेको मूल ढोकासँगैको एकजनामात्र छिर्न हुने सानो ढोकाबाट हामी भित्र पस्यौं । सफा, सुन्दर, शान्त बाटिका हुदै मूल मन्दिरतिर लाग्यौं । यत्तिकैमा महापरिनिवारण मन्दिर भवाटु अगाडि भएको हामीले देखिहाल्यौं । केहि खुडिकिला चढेर मन्दिरभित्र पस्दा भगवान् बुद्धको महापरिनिवारण अवस्थामा दाहिने हात टाउको मुनि राखी कोल्टो परेर लेटि रहेको विशाल भव्य मूर्ति देख्ना हामी गम्भीर हुनुपर्यौं । परमप्रभु बुद्धप्रति असीम श्रद्धा व्यक्त गर्न दुवै हात जोड्दै उहाँको मूर्तिलाई परिकमा गर्दै उहाँको खुटा ढोग्यौं । त्यहाँका एकजना परिचारकले बुद्धदेवको त्यो प्रतिमाको दुवै पाइताला बीचमा एक-एक ओटा ठूल-ठूला चक्र भएको हामीलाई देख्नेए । बत्तीस लक्षणले युक्त बुद्धदेवको शरीरको ठाउँ-ठाउँमा यस्ता शुभचिन्ह हुनुमा कुनै आश्चर्य नभएको मैले ठाने । भनिन्छ सन् १८७६ मा उत्खनन गर्दा प्राप्त भएको यो विशाल बुद्धमूर्तिलाई पाँचौ शताब्दीमा भिक्षु हरिवलले मथुरावासी प्रशिद्ध मूर्तिकार श्रीदिन्नद्वारा बनाउन लगाउनुभई यहाँ प्रतिस्थापना गर्नुभएको थियो । यसो हेर्दा केहि महिना वा वर्ष अगाडिमात्र बनाएको भन्न सुहाउने यो सुन्दर मूर्तिको आयु त्यति लामो भएको थाहा पाउँदा म चकित भएँ । रातो ढुङ्गाले बनेको, हेर्दा साधारण देखिने सिंहासनमाथि लेटिरहेको करिव २४ फूट लामो बुद्धदेवको यो भव्य महापरिनिवारण मूर्ति देख्ना म भावविभोर भएँ । त्यहाँको बैठक जस्तो कोठाभित्र भएका सबै श्रद्धालुजनहरू मौन थिए, मानौं शोकाकुल जस्ता थिए । ती मध्ये कुनै दण्डवत् गर्द थिए त कुनै त्यसै बसिरहेका, त्यस्तै कुनै हात जोड्दै उभिरहेका देखें । फेरि कुनै श्रद्धालुजनहरू मैनवती बाल्नमा तल्लीन थिए त कोही धूप वर्ती बाल्नमा व्यस्त ।

थाइल्याण्ड हो कि म्यानमारका एकजोडि दम्पतीले बुद्धमूर्तिको खुट्टिर श्रद्धासुमन वापत सुनका तपकहरू टाँसिरहेको देख्ता म दङ परें । मलाई त्यहाँ कस्तो लागिरह्यो भने बुद्धको निर्वाण उहिले २५०० वर्ष पहिले भएको होइन वरू भख्हैर अहिल्यै भएको जस्तो लाग्यो । त्यसबेला त्यहाँ उपस्थित आगन्तुकहरूलाई पनि त्यस्तै लागेको हुनुपर्छ । सबै शोकाकुल र मौन थिए र बुद्धको अन्तिम दर्शन गर्न सबै त्यहाँ भेला भझरहेका थिए । साँच्चै त्यहाँको त्यो वातावरणले मेरो मनमा एउटा रिक्तताको अनुभूति गराइरह्यो । हुन पनि हो, संसार का शक्ति नायक तथा ऐश्वायाका ज्योति भगवान् बुद्धको अवसान हुनु भनेकै यस धरतीको लागि एउटा अपूरणीय क्षति हुनु हो । तैपनि आज हामीसँग उहाँका अतुलनी उपदेशहरू तथा उहाँले सिकाउनु भएका उच्चस्तरीय ध्यान-विधिहरू छन् जसले गर्दा यस धरतीमा सुख, शान्ति र मोक्ष (मोहको क्षय) प्राप्त गर्नमा ठूलो सघाउ पुर्याइरहेको छ । मनुष्य जातिको कल्याणको लागि भगवान् बुद्धले जिति सार्थक उपदेश तथा ध्यान-भावना अहिलेसम्म अरू कसैले दिन सकेको छैन् । अर्थात् मनुष्य जातिको इतिहासमा बुद्धले जिति हृदयको वीणा अरू कसैले पनि वजाउन सकेको छैन् । यस्तै-यस्तै कुराहरू सोच्दै थिएँ । सहयात्री जीवन

सगिनी शान्ताले घच्घच्याउँदामात्र म भसङ्ग भएँ । लगत्तै बुद्धदेवप्रति सद्भावना व्यक्त गर्न मैनवती र धूपहरू बाल्ल हामीले तरखर गर्याँ । तर त्यस कोठाभित्र बलिरहेका अरु धूपहरू र मैनवतीका धूबाँले कोठा गुम्सिरहेको हुँदा हामीले मन्दिर बाहिर बत्ती बाल्ने नियो गरी बाहिर निस्क्याँ । बुद्धदेवप्रति श्रद्धा व्यक्त गर्न वर्ती बाल्ने प्रक्रिया मलाई असाध्य राम्रो लाग्छ । त्यसपछि हामी मन्दिर परिक्रमा गर्न थाल्याँ ।

महापरिनिर्वाण मन्दिरको ठीक पछाडिसँगै एउटा विशाल चैत्य देख्याँ जसलाई महापरिनिर्वाण स्तूप भनिन्छ । यही ठाउमा भगवान् बुद्धले परिनिर्वाण प्राप्त गर्नुभएको थाहा पाउँदा हामी उल्लासित भयौ । त्यतैतिर भेटेका एकजना भारतीय भिक्षुसँग सोधपुछ गर्दा थाहापायौ - सन् १९१० मा त्यतातिर उत्खनन् गदा भग्नावशेष अवस्थामा रहेको यहाँको स्तूपभित्र करीब ३ मिटर अरूलो ध्यानमूद्राको बुद्धको प्रतिमाको साथै तामाको पाताले छोपिराखेको तामाकै गाग्री फेला पर्यो । त्यो गाग्री भित्र भगवान् बुद्धको अस्थिधातु बहुमूल्य पत्थर, जलेको काठको टुक्रा, स-साना कौडीहरू, चाँदीका सिक्काहरूका साथै निदान-सूत्र पनि प्राप्त भयो जसमा यही ठाउमा भगवान् बुद्धले महापरिनिर्वाण प्राप्त गर्नुभएको कुरा उल्लेख गरिएको छ । उत्खनन्वाट प्राप्त ती

*On the auspicious occasion of
Happy Baishakh Day
2547, We express heartiest
warm greeting &
best wishes*

**FESTIVE CONFECTIONS
OF DELIGHT
CONFERED BY MASTER CHEFS
FROM ORIGINAL VICTORIAN
RECEPIES.
LIKE OLIVER YOU'LL ASK FOR MORE.**

The Shangri-La
Bakery

Seasonal Special
Home Made
Marmalade

S
SHANGRI-LA
KATHMANDU
TEL : 4412999
Your Private Paradise
www.nepalshangrila.com

सबै वस्तुहरू त्यहीं जतनसाथ राखी त्यहाँ भग्नावशेष स्तूपको जीर्णोद्धारा र पुनः निर्माण कार्य विभिन्न समयमा विभिन्न रूपबाट समय-समयमा हुँदै आए पनि वर्तमान स्वरूप चाहीं भारतीय पुरातत्व विभागले सन् १९८० तिर निर्माण गरेको तथ्य पनि थाहा पायौं। यस्तो महत्वपूर्ण पवित्र स्तूप प्रति सद्भावना व्यक्त गर्न त्यहाँ हामीले घुडा टेकी सादर बन्दना गर्यौं। त्यतैतिर एक हूल स्त्री-पुरुषहरू घुडा टेकेर पाठ प्रार्थना गरिरहेका थिए। तिनीहरू थाइल्याण्डकी राजकुमारी समेत सम्मिलित थाई भक्तजनहरू रहेछन्। तिनीहरू बुद्धपूजा गरिरहेका थिए। पवित्रस्थलतिर गरिने जुनसुकै किसिमको श्रद्धाभाव क्रियाले मनमा सुख शान्ति र सन्तोषको भावना प्रस्फुटित हुँदोहेछ भन्ने कुरा यो बौद्ध तीर्थयात्रामा मलाई बारम्बार अनुभव भयो। त्यसपछि त्यस महापरिनिर्वाण मन्दिरबाट तल ओर्ली त्यस सुन्दर शान्त बाटिकामा यत्रत्र भएका विभिन्न निर्माणका अवशेषहरूतिर घुम्यौं। विभिन्न समयमा भगवान् बुद्धप्रति श्रद्धा व्यक्त गर्न बनाइएका मन्दिर, विहार, चैत्य वा स्तूपका अवशेष होलान् भन्ने लाग्यो।

रामाभार स्तूप

त्यहाँवाट हामी करिब एक-दुई किलोमिटर टाढा त्यतैतिर अवस्थित 'रामाभार स्तूप' तिर गाडीबाटे गयौं।

खुला शान्त बाटिकाभित्र इडैइंटाले बनेको हेर्दा अव्यवस्थित निर्माण जस्तो देखिने यो स्तूप एउटा सानो पहाड जस्तै देखिन्थ्यो। बुद्धदेवको महापरिनिर्वाणपछि उहाँको पवित्र पार्थिव शरीरको यहीं अन्तिम दाहसंस्कार भएको रहेछ। यस पवित्र स्तूपलाई पनि हामीले नमस्कार गर्दै केही मैनवतीहरू बालेर बुद्धदेवप्रति श्रद्धाभाव व्यक्त गर्यौं।

त्यसपछि हामी रामाभार स्तूपको पछाडितिर अवस्थित पवित्र हिरण्यवती नदीतिर गयौं। खेतैखेतमा बगिरहेको हेर्दा हाल सानो साधारण नदी हो यो। तर बुद्धदेवको पार्थिव शरीरलाई अन्तिम पटक यही नदीमा नुहाई-धुवाई गरी दाहसंस्कारको लागि रामाभार स्तूप भएको ठाउंमा लगिएको हो भन्ने कुरा पढेर थाहा पाउंदा यो नदीको गरिमा आफैमा गहन, पवित्र र उच्च भएको मैले ठाने। त्यसैले यस नदीको पानीलाई पवित्र समझी यसको पानीले मुख धोयौं र यसलाई जलको रूपमा टाउकोमा छक्क्यौं। यसरी यो नदीको दर्शनले मेरो भावनामय मन-मन्दिरमा अपरिमेय सन्तोषको अनुभूति भइरह्यो।

अवशेष विलक्षित ठाउं

यसरी नै हेर्दा अति साधारण तर आफैमा गरि मामय एउटा ठाउंको विषयमा उल्लेख नगरी म रहन सकिन। हिरण्यवती नदी दर्शन गरेर फर्कदा बाटैमा पर्ने

निरोगी हुनु परम लाभ हो, सञ्जोष हुनु परम धन हो, विश्वास सबभन्दा ठूलो आफन्त बन्धु हो, निर्विण परम सुख हो ।

**HOTEL Padma
STUPA International (Pvt.) Ltd.**

G.P.O Box: 13823 Boudhanath, Kathmandu
Tel: 4479052, 4470957, Fax: 977-1-4481550 Shop: 4494179
E mail: hotelpadama@wlink.com.np / stupa@ntc.net.np

'वाट थाई मन्दिरको' पछाडि खेतैखेतको गोरेटो बाटोबाट हिडेर सय-डेढसय पाइलापर दक्षिण पूर्वमा अवस्थित एउटा ठाउँ छ, जसलाई कसैले वास्ता नगरेको र जहाँ कसैको ध्यान नपुगेको देख्ता मनमा नियासो लाग्यो । यो त्यही ठाउँ हो जहाँ भगवान् बुद्धको अवशेष अर्थात जलिसकेको खरानीको थुप्रोलाई सात दिनसम्म श्रद्धालुहरूको दर्शनार्थ राखिएको थियो । बुद्धदेव महापरिनिर्वाण हुनुभएको समाचार थाहा पाई टाढाटाढाका गाउँ, ठाउँ, वस्तीबाट मानिसको ओइरो लाग्यो । कसैले बत्ती, कसैले मैनवत्ती बालेर बुद्धको अवशेषप्रति श्रद्धाङ्गली अर्पण गरे भने कसैले फूल वा सुगन्धित वस्तु चढाई श्रद्धासुमन टक्याए । त्यसैबेला सातओटा विभिन्न राज्यबाट सेनासहित राजाहरू आई सबैले बुद्धको अवशेषप्रति आ-आफ्नो हक भएको तर्क प्रस्तुत गरे । तर कुशिनारा (हाल कुशिनगर) को मल्ल राजाले ती सबैको दाबीलाई इन्कार गर्दै आफ्नो राज्य कुशिनारमा भगवान् बुद्ध परिनिर्वाण हुनुभएकोले उहाँको अवशेषमा केवल आफ्नो मात्र अधिकार भएको घोषणा गरे । यस कुरामा विभिन्न राज्य जस्तै वैशाली, कपिलवस्तु, अल्लकप्प, रामग्राम, वेठीप, पावा र मगधबाट आएका राजाहरू सहमत भएनन् र तिनीहरू सबै मिली कुशिनाराका मल्ल राजासँग युद्ध गर्न तयार भए । यसरी भगवान् बुद्धको अवशेषको कुरालाई लिएर घमासान युद्ध हुन लागेको बेला त्यहाँ द्रोण नामक एक जना वयोबृद्ध ब्राह्मण आई कुशिनाराको मल्ल राजा र सात ओटा राज्यबाट आएका राजाहरूलाई बुद्धजस्तो अहिंसावादी शान्तिप्रिय महामानवको नाउंमा युद्ध गर्न उपयुक्त नहुने भनी सम्भाइ बुझाई उनले सबैलाई बाँडिए । यसमा सबैले चित बुझाए र सबैले आ-आफ्नो हिस्सा लिई फक्केर गई ती अवशेषलाई आ-आफ्नो राज्यको उपयुक्त ठाउँमा प्रतिस्थापन गरी त्यसमाथि भव्य एवं विशाल स्तूप बनाए ।

कुशिनगरको त्यो पवित्र ठाउँ जहाँ भगवान् बुद्धको अवशेष दर्शनार्थ सात दिनसम्म राखिएको थियो र द्रोण ब्राह्मणले आठ भाग गरी सबैलाई बाँडेर दिएका थिए, त्यहाँ हाल केवल एउटा विशाल पिपलको बोट मात्र भएको देखें । यस्तो गरिमामय ठाउँलाई हाल केही कुनै महत्त्व नदिएको देख्ता म चकित भएँ । त्यतैतिर एकछिन रूमलिरहँदा त्यस भव्य रूखले अतीतको गौरव मय गाथालाई मूक भावले व्यक्त गरिरहेकै लागिरह्यो । शायद पछि, कुनै दिन कोही सचेत व्यक्तिको सत् प्रयासले यस ठाउँले आफ्नो चोलो फेर्ने हो कि? यस्तै कुरा सोच्दै त्यस ठाउँलाई प्रणाम गरी गहुङ्गो मन लिदै त्यहाँबाट हामी फक्यौँ ।

बौद्ध मठिंद्रहरू

त्यसपछि त्यतैतिर रहेको 'वाट थाई मन्दिर' हेन गयौँ । त्यहाँको परिसरमा थाई वास्तुकलायुक्त दुई ओटा बुद्ध मन्दिरहरू र थाई शैली भल्काउने अरू विविध निर्माणहरू देख्ता हामी दङ भयौँ । दुईमध्ये एउटा बुद्ध मन्दिरभित्र रहेको सुन्दर बुद्ध प्रतिमालाई दर्शन गरी २०-२५ मिनेटजस्ति हामी त्यतैतिर रूमलिरह्यौँ । त्यसपछि त्यतैतिर अलिपर रहेको जापान, श्रीलंका बुद्धिष्ठ सेन्टरको अर्ध गोलाकार निर्माणभित्र प्रतिस्थापित बुद्धको प्रतिमा आफैमा सुन्दर शान्त विशाल भएको लाग्यो । हेर्दा स्तूप जस्तो देखिने यहाँको निर्माणलाई जापान-श्रीलंका मन्दिर भनिंदो रहेछ । त्यतैतिर दुईओटा स्तरीय ४-५ तारे होटलहरूमा मानिसको जमघट देख्ता कुशिनगरमा स्तरीय पर्यटकहरूको लागि बाटो खुला भएको मन-मनै गुनै ।

राजकीय बौद्ध संग्रहालय

त्यसपछि त्यही सामुन्ने रहेको 'राजकीय बौद्ध संग्रहालय' तिर लाग्यौँ । त्यहाँ बौद्धधर्मसँग सम्बन्धित विभिन्न प्रकारका पुरातात्त्विक वस्तुहरूको संकलन, संरक्षण, प्रदर्शन गरी बौद्धधर्मको गरिमालाई प्रचार-प्रसार गर्नु नै संग्रहालयको मुख्य उद्देश्य हो भन्ने कुरा त्यहाँ कार्यरत एकजना वरिष्ठ कर्मचारीबाट थाहा पाउँदा म आनन्दले विभोर भएँ । हुनुपर्ने शाश्वत कार्य भैदिंदा आफ्नो मनोकामनामा थप ऊर्जा संचालन हुँदोरहेछ ।

यो आधुनिक संग्रहालयमा हाल तीनओटा ठूला सुविधायुक्त कक्ष छन् । पहिलो कक्षमा बौद्धधर्मसँग सम्बन्धित कलाकृतिहरू तथा प्रस्तर मूर्तिहरू बडो रोचक ढंगले प्रदर्शित गरिएका छन् । त्यहाँ रहेको चौथो शताब्दीमा निर्मित विशेष प्रकारको माटो (Teracottas) को बुद्धको ध्यानमुद्रा प्रतिमाले मेरो आँखा धेरै बेरसम्म तानिरह्यो । पन्थ सोहसय वर्ष पुरानो यो मूर्ति अद्वितीय रहेको कुरा त्यहाँ लेखिराखेको टिपोटबाट थाहा पाएँ । दोस्रो कक्षमा भगवान् बुद्धको विभिन्न मुद्रा जस्तै अभय मुद्रा, ध्यान मुद्रा, भू-स्पर्श मुद्रा, धर्मचक्र प्रवर्तन मुद्राका छैठौदेखि उन्डिसौं शताब्दीसम्मका विभिन्न प्रस्तर मूर्तिहरू र कलाकृतिहरू बडो राम्रो तरिकाले प्रदर्शित गरिराखेको प्रशंसनीय छ । तेस्रो कक्षचाहिँ प्रायः खाली नै छ तर त्यहाँ हाल अस्ट्रेलियामा बनिरहेको भव्य बौद्ध गुम्बाको नमूना (Model) बडो सुन्दर तथा सजीब तरिकाले प्रदर्शित गरिराखेको देखें । यो निर्माणाधिन गुम्बाको आयु १००० वर्षसम्म हुनेछ भनी त्यहाँ लेखिराखेको टिपोटबाट थाहा पाएँ ।

राजकीय संग्रहालयबाट बाहिर निस्कँदा घडीले

३:०० बजिरहेको देखायो । विहान सबैरेदेखि कुशिनगरका विभिन्न ठाउँमा घुम्दाघुम्दै भोक र थकाइले हामी लखतरान भैसकेका थियौं । यस क्षणलाई रमाइलोमा परिवर्तन गर्न त्यहिंको महँगो चारतारे 'लोटस निको होटल' मा खाना खाने मैले प्रस्ताव राख्दा सबै सहयात्रीहरूले तुरुन्तै सहमति जनाए । मौकामा हीरा फोड्नु पर्छ भन्ने भनाइलाई आत्मसात गर्दैथियौं । लोटस होटलको स्तरीय खानाले हामी सबैलाई मन सन्धो, जिउ हलुँगो तुल्यायो । यो रमाइलो खानाले पनि हाम्रो कुशिनगर यात्राको स्मृतिपटलमा अमित छाप पारेको प्रसंग विसंन खोजे पनि विसंन सक्तिन ।

होटलबाट बाहिर निस्की फक्ने कममा त्यतैतिर रहेका तिब्बती मन्दिर र कोरिया मन्दिर जस्ता साधारण धार्मिक स्थलहरूमा सर्सरी फन्को लगायौं । त्यसपछि माथा-कुँवर मन्दिरको पनि दर्शन गर्यौं । साधारण गाउँले पाराको मन्दिर भित्र रहेको भूमि-स्पर्शमुद्राको बुद्धको प्रतिमा ११ औं शताब्दीमा निर्मित यो सन् १८७६ को उत्खनन्वाट प्राप्त भएको कुरा त्यहीं रहेको सूचनापारीबाट थाहा पायौं । त्यसपछि फेरि एकपटक महापरिनिर्वाण मन्दिर भएतिर जाने सल्लाह भयो । यस्तो पवित्र ठाउँमा जतिपटक गइन्छ त्यति नै पटक केही न केही नयाँ उत्साह नयाँ जाँगर मेरो मन मन्दिरमा पलाउने गर्दछ । त्यतैतिर जाउँ थियौं, मूल ढोका अगाडि दुई-तीनजना भिक्षुहरू र ७-८ जना स्त्री-पुरुषहरू तीन ओटा गाडीहरूबाट फटाफट ओलिरहेको देखें । म उनीहरूलाई हैँदै थिएँ । भिक्षुहरूसँग आएका ती स्त्री-पुरुषहरू सायद हामी कहाँका उपासक उपासिका जस्तै हुँदा हुन् । तिनीहरू सबैका पहिरन साधा सेतो कपडाको थियो । यो देख्ता हामीकहाँका उपासक उपासिकाहरूले बेला-मौकामा सेतो कपडाका लुगाहरू लगाउने गरेको सम्झें । हुन पनि, हामी एशियालीहरू धेरै कुरामा एक-आपसमा समान छौं । ती आगन्तुकहरू मध्ये एकजनासँग कुरा गर्दा मैले थाहा पाएँ- तिनीहरू मलेशियाका बौद्ध तीर्थयात्री रहेछन् । जो दिल्लीसम्म हवाइजहाजबाट आइ त्यहाँबाट गाडी लिई लुम्बिनी दर्शन गरी हाल कुशिनगर हुँदै सारनाथ र बोधगया जाने कममा रहेछन् । यसरी हामीहरू पूर्वबाट पश्चिमतिर लाग्दै थियौं भने उनीहरू पश्चिमबाट पूर्वतिर आउदै थिए । तर हाम्रो र उनीहरूको उद्देश्य एउटै थियो, उमझ उस्तै थियो । साँच्चै हामी जस्तै एशियाका लाखौलाख मानिसहरू बौद्ध तीर्थयात्रा गर्न लालायित छन्, उत्सुक छन् ।

हामीहरू लगतै महापरिनिर्वाण मन्दिर भित्र गई

बुद्धेवप्रति सादर बन्दना गर्यौं । त्यहाँको वातावरणमा मैले त्यस्तै सौम्यता, कोमलता र भावुकता अनुभव गरें जस्तै मैले त्यहाँ विहान आउँदा गरेको थिएँ । यसलाई मैले आफ्नो जीवनको अमूल्य क्षण सम्झें त्यसपछि, त्यहिं पछ्याडि रहेको महापरिनिर्वाण स्तूपलाई पनि सादर प्रणाम गरी त्यहाँको भू-भागतिर रहेका भग्नावशेष अवशेषहरू तिर फन्को लगाइर हँदा तिनका बारे मनमा अनेक किसिमका तर्कना र कल्पना आइरह्यो । स्वस्थ कल्पनाले मनमा सुख सन्तोषका अनुभूतिहरू प्रस्फुरण हुँदारहेछन् । त्यहाँबाट नजिकै उत्तरतिर रहेको म्यानमार (वर्मिज) मन्दिर दर्शन गर्न गयौं । म्यानमारमा रहेको प्रसिद्ध गोल्डन पेगोडाको रूप देखाउने यो स्तूप आफैमा गहन, सुन्दर र भव्य भएको देखें ।

घडीले ६ वर्जिसकेको देखाइरहेको थियो । दिनभरि को कुशिनगर यात्रालाई विसर्जन गर्दै हामी गफ सफ गर्दै एक आपसमा सबैलाई हँसाउदै आफ्नो वासस्थान 'पथिक निवास' होटलतिर लाग्यौं ।

२५४७ औं बुद्ध पूर्णिमाको हार्दिक शुभ कामना !

**Naresh Ratna Bajracharya
BAJRACHARYA AABHUSHAN CENTRE
Manufacture and Distribution of
Gold and Silver Jewelleries**

Amarpath, Butwal-7, Tel : 071 (Off)
40205, 42837
(Res.) 42355, 40667, 40267, 44757
Kathmandu Tel : 4473732, G.P.O. Box : 19295

यात्रा लुम्बिनीको, भावना आफ्नै सिद्धार्थको

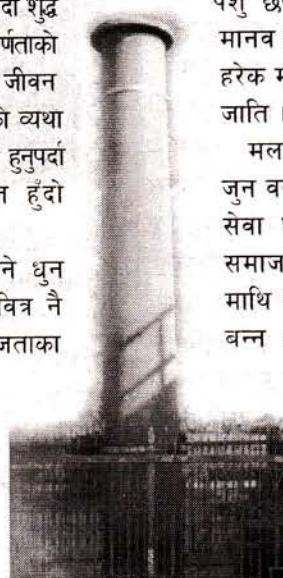
● प्रकृति छकाल

यात्राको थालनी-केही सहयात्रीका साथ । मनमा उल्लास भाव ल्याउन खोज्दा-खोज्दै पनि शुद्ध चेतनाका आवरण ढाकिनाले गर्दा आएको घृणाले गर्दा मेरो मन त्यसै-त्यसै अमिलिइरह्यो ।

लुम्बिनीको पवित्र उद्यानमा बस्दा पनि मेरो चेतनाले शान्ति पाउन सकेन । सयाँ वर्ष अगाडि जन्मेका सिद्धार्थको समयको वातावरण पाउने अभिलाषा जीवितै राख्दै आफ्नो भावनालाई शुद्ध बनाउने प्रयत्न निरन्तर गरिरहें । अहं तर ममा शान्ति छाएन । गर्भ देखि नै बुद्धको प्रार्थना गरिरहेका ओठहरू समेत मेरालागि घृणाका शब्द ओकलिरहेका थिए । समय सबैप्रति व्यथित न्यायपूर्ण व्यवहार गरिरहेको थियो तर असमयको द्रुत परिवर्तन मेरा लागि निकै पीडाडायी रह्यो । अरुको पनि चेतना (भावना) हुन्छ भन्ने बोध कसले गराइदिने मानवलाई ? आफ्नो लागि थोरै मात्र सहज अवस्था हुनासाथ सम्पूर्ण व्यवस्था नै अव्यवस्थित तुल्याई दिने मानवीय स्वभावबाट त्यो शान्तिको उद्गम स्थल पनि अछुतो रहन सकेन ।

मानिसलाई कुनै पनि कुराप्रति श्रद्धागर्न निकै सहज छ । तर आफूले श्रद्धा गरेको विन्दु निश्चय नै पवित्र हुनु पर्दछ । कुनै एक पवित्र विन्दुमा आफ्नो जीवन समर्पण गर्न पाउँदा शुद्ध भावना भएका मानवलाई निश्चय नै हलुका हुन्छ । तर त्यस पवित्र विन्दु पनि आफ्नै वातावरणबाट केही प्रभावित हुँदो रहेछ, आफ्नै जातिको कपटपूर्ण र छलपूर्ण व्यवहारबाट प्रभावित हुँदो रहेछ जसले गर्दा शुद्ध हृदय भएका मानवलाई जीउन कठिन हुँदो रहेछ । संकीर्णताको घेराबाट उम्मिका नसक्नेहरूको जञ्जालमा पेरेर जीवन शक्तिमा हास हुँदा र पीडामा छटपटाई रहेकाहरूको व्यथा शान्त पार्न नसकिने हो कि भन्ने भयले आक्रान्त हुनुपर्दा दोहोरो पीडाको भारले थिचिएका अनुभूति हुँदो रहेछ ।

मलाई आफ्नो मनोभावना दर्शाउने धुन चलेको छ । मलाई मेरो समर्पणको विन्दु पवित्र नै रहेको विश्वास गर्न मन लागेको छ । अरुको सहजताका लागि मलाई मिथ्या भावनाहरू पनि स्वीकारी दिन मन लागेको छ । अरुको खुशीका लागि आप्नुना सारा रहरहरू, सारा भावनाहरूलाई त्यागिदिन मन लागेको छ । आफूलाई मिथ्या आरोप लगाउनेको गाली

पनि सहजै ढंगले सुनिदिन मन लागेको छ । हो मलाई कसैको भ्रम हटाउन मन लागेको छैन । तर मलाई शान्ति पाउन मन लागेको छ । चेतनालाई शुद्धै राख्न मन लागेको छ । स्वयं भ्रमितहरू आखीर जब व्युक्तिन्द्रिय तब शुद्धताप्रति नतमस्तक किन पो नवन्तान् र ? मलाई सत्यप्रति विश्वास गर्न मन लागेको छ ।

हो म एक शान्ति वनमा छु । बुद्ध बन्नु भन्दा पहिलेकै सिद्धार्थको जन्मस्थलमा छु । यो वातावरण मलाई सिद्धार्थमय लागिरहेको छ । म विचार गर्न सक्षम छु । म कुनै बेला सयाँ वर्ष अगाडिको वातावरणमै पुगिदिन्छु । किनकि म यहाँ छु जहाँ यो भूमि शादियौं देखि यस्तै शान्त र पवित्र रहीरहेको छ ।

मैले बल्ल शान्ति पाएको छु किनकि म मानव बन्नु पर छु । म कुनैबेला लुम्बिनी उद्यानमा गएर आकर्षित हुन्छु तर कुनैबेला सिद्धार्थ कूपमा आउने छायाँ हेरेर रोमाञ्चित हुन्छु । त्यहाँका भग्नावशेषका माध्यमद्वारा म सिद्धार्थसँगै खेल पुगिदिन्छु । तर केही पर मानव बन छ । मानव बन देख्नासाथ म फेरी अशान्त हुन्छु । पशुका वनमा शान्ति छ, मानव बनमा अशान्ति छ । बाधले बाध मारेको देखेको छुइन तर मानवले मानव मारेको देखेको छु । एक पशुले अर्को पशुको हृदयमा बचन वाणले घोचेको देखेको छैन । तर एक मानवले अर्को मानवको हृदयलाई दुका-दुका पारिदिएको देखेको छु । मानव बनमा हिंसक पशु छन् । पशुका वनमा प्राकृतिक प्राणी छन् । मानव बनमा एक अर्काको रगत चुन्ने होड चलेको, हरेक मानव शिकारी बनेको छ र शिकार छ आफ्नै जाति ।

मलाई मानव बनमा प्रवेश गर्नै मन लाग्दैन । जन बनमा केवल स्वार्थपूर्ण व्यवहार गरिन्छ । हरेक सेवा पश्चात प्राप्तिको अभिलाषा राख्ने मानव समाजदेखि म दिक्क भइसकेको छु । मेरा भावना माथि भएका प्रहार हरूलाई सहंद सदै म विभिन्न बन्न थालिसकेको छु । प्रार्थना गर्नै ओठहरूले

मेरो मृत्युको कामना गरेको देखा म निकै रोएको छु । मेरा धाउमा मलहम लगाउने मनुष्यले समेत मुटुमा प्रहार गरेको वेदना पनि मैले सहेको छु । तर सहन निकै कष्ट पो हुँदो रहेछ । सहनशीलताको पराकाष्ठा नाघेपछि पनि के म स्वस्थ नै

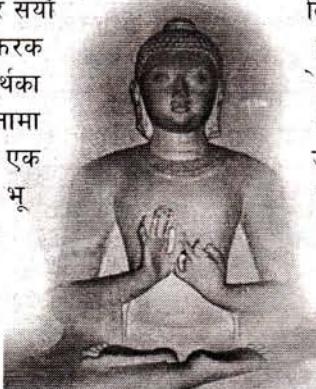
रहन्छु होला त ? म स्वयं सँग नै प्रश्न गर्दू । अरु म अस्वस्थ हुँदाका बखत औषधि खुवाउने मेरा निधारमा पानी पट्टी लगाउने हातहरू के फेरी स्नेहले द्रवीभूत भएर सँवा गर्न अग्रसर होलान् ? वा मृत्युपश्चात काखमा सुताएर पश्चातापको आँशु बगाउन नै प्रतीक्षा गर्लान ? म स्वयं निरूत्तरित हुन्छु । मलाई सोध्न मन लाग्छ । सिद्धार्थ के तिमीले माया वाहेक अरु केही सहनु परेको छ ?

मेरो यात्राको निरन्तरता-मानव सिमानाको बारेमा स्वतन्त्र पंक्तीलाई के वास्ता हुँदै हो र सयौं वर्ष अधिको भू-भाग आज पनि उस्तै छ । फरक त केवल मानवीय संकीर्णताको दायरा ! सिद्धार्थका पाइलालाई समेत मानवले राजनैतिक सिमानामा बन्दी बनाइ छाडे । बन्दी बनाउनेहरू फेरी एक आपसमा द्वन्द्व गर्न थाले । सिद्धार्थ मेरो भू भागमा जन्मेका हुन्, सिद्धार्थका सच्चा भक्त हामी हौं, तिमी होइनौ । तिमी उनलाई नपूज, तिमो अधिकार छैन किनकि तिमी त्यस जातिमा जन्मेका हैनौ ।

....आदि आदि । यौटा देशबाट

अर्को देशको भूभागमा जान सिद्धार्थलाई के पासपोर्ट चाहिन्थ्यो र ? एउटा स्वतन्त्र मानवका लागि मानवीय उपमाहरूको के डरकार ? मलाई सिद्धार्थको निकै माया लाग्छ । उनलाई शदियाँ अधिदेखि मानव समाजले कमजोर बनाउदै लगेको छ । हृदयमा कालो पोतिएकाहरूको भावनाबाट उनी प्रताडित छन् । उनले सबै प्राणीप्रति सद्भावले हेनें गर्दथे तर उनको वर्तमान मानव समाज संकीर्ण बनेको छ । सिद्धार्थलाई एक राजनैतिक सीमानाको बन्दी बनाउन पाउँदा गर्व गर्ने मानव समाजको व्यवहार बाट निश्चय नै उनी खुशी छैनन् ।

म सबैलाई माया गर्दू, त्यसैले मैले धेरै दुःख सहनु पर्दू । अरुको दुःख हरण गर्न पाउँदा म आनन्दित हुन्छु । अर्काको खुशीमा म रमाउँछु । दुनियाको दुःखको परि भाषा मेरा लागि सामान्य बन्दछ । मेरो दुःखको कारण केही फरक छ । म सबैप्रति समझाव राख्छु, म सबैलाई माया गर्दू । त्यसैले मैले घृणा सहनुपर्दू । म मानवलाई संकीर्णताको घेरा तोडनका लागि प्रेरणा दिन्छु त्यसैले मानवहरू भनै संकीर्ण बन्दछन् । म देखि मानिस डराउँछन् किनकि म सबैलाई माया गर्दू, म मानिसदेखि डराउँछु किनकि सबैले मलाई घृणा गर्द्दन् । अहो कति फरक छ मेरो डर र मानवको डरका बीचमा । म घृणा देखि डराउँछु, मेरो मानव माया देखि डराउँछ, शायद म भित्रको सिद्धार्थले यही व्यथा सहनु परेको छ ।

मैले आफ्नो यात्राको कुरा टुङ्गयाउदैछु । मैले लुम्बिनी, कपिलवस्तु, गोटिहवा, निगिलहवा, पिपरहवाको यात्रा गरेको छु । मैले बन्जरी पैसियाका खेतका आलीमा गीत गाउदै हिंडेको छु । तर म लुम्बिनीमा नै धेरै हराएको छु किनकि मैले त्यहाँ सिद्धार्थसँग मितेरी लगाएको छु । मानवले उनको हृदयमा पारेको चोटलाई मैले महशूस गरेको छु । म लुम्बिनीको बर्गचामा बसेर घृणा पखालनका लागि

घन्टा रोएको छु । चियाको घुट्कीसँग मैले तिरस्कार निलेको छु । मैले घृणा र तिरस्कार बाट उत्खनन गरेर माया खोजे प्रयत्न गरेको छु तर यहाँ सिद्धार्थ वर्षाँ अधिदेखि अहिलेसम्म जीवित छन्, उनी पवित्र छन्, उनलाई कसैले अशुद्ध गराउन सक्दैन, जस्तो सुकै अशुद्ध भावना पनि उनी पचाइदिन सक्छन्, उनी माया र घृणा भन्दा माथि छन् । मैले यसपटक चित शुद्धिको अभ्यास गर्ने मौका पाएँ, म शान्त हुन सिकें । मैले लुम्बिनीमा आनन्दको अनुभव गर्न सिकें । स्वयले स्वयलाई घृणा गर्ने भावमा

विजय पाउन सिकें र समग्रमा मैले सिद्धार्थलाई आत्मसात गर्न सिकें । तर मलाई डर लागिरहेछ फेरी सिद्धार्थ बुद्ध नै बन्ने त होइन । □□□

*Wishing you all the best on
the occasion of Happy
Baishakh Day*
2547

Premlal Shrestha
(Godba Decoration)

Nepal Cap House

(Royal Army & Police Equipment Suppliers)

201, Sanchaya Kosh Complex,

Tridevi Marg, Thamel

P.O. Box : 245, Kathmandu

Ph. No. 4251517, 4256086 (Shop)

478716 (Res.)

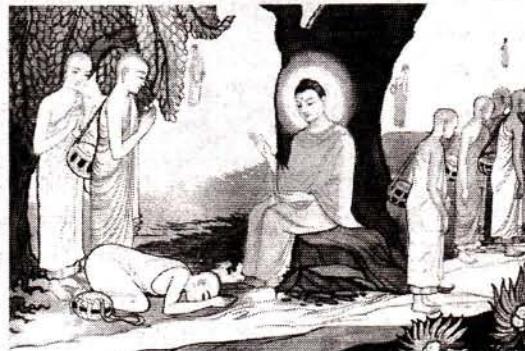
बृद्ध दर्शन र प्रजातन्त्र

● मिक्टर ग्रन्थान

जब केही कुराको कमी भएको मानिसहरू अनुभव गर्दछन् त्यस कमीलाई हटाउन समाजभित्र संघर्ष हुन्छ र आवश्यकता अनुसार कुनै वाद, मत वा दर्शनको जन्म हुन्छ । यसर्थ कुनै पनि वाद, मत वा दर्शनको जन्म हुन्छ । यसर्थ कुनै पनि वाद, मत वा दर्शनमा तात्कालीन समयका दोष र खराबीहरू हटाउन मनन् र चिन्तन गरिएको हुन्छ । बुद्ध दर्शन पनि बुद्धकालीन समाजको दूषण र अवरोधहरूको विरुद्ध प्रजातान्त्रिक विचासवादी नाराहरू लिएर खडा भएको वाद हो । बुद्धकालीन समाजको अशान्तिले गर्दा नयाँ-नयाँ विचारधाराहरू जन्मीरहेकै बेला बुद्ध दर्शन पनि देखा पर्यो । बुद्ध दर्शन प्रजातान्त्रिक विचारमा आधारित भएकोले अरु मत भन्दा व्यवहारिक र नैतिक भयो ।

आजको संसार प्रजातान्त्रिको निमित्त छटपटाइर हेको छ र अहिले हामी २० औं शताब्दीको मानवको हैसियतले भन्न सक्छ्यौं विना प्रजातन्त्र मनुष्य जीवन सार्थक छैन । आजको विश्वले प्रजातन्त्रको निमित्त जे खोजिरहेको छ त्यस सम्बन्धका धेरै कुराहरू भगवान् बुद्धले ईशापूर्व ५६३-४८३ मा विश्वलाई दिइसकेका थिए । तर दुर्भाग्यवस भगवान् बुद्धका दार्शनिक विचार धाराहरूसँग विश्वले परिचय पाउने मौका धेरै पछिमात्र पायो । अतः बुद्ध पछिका कठिपय अध्यात्मिक, भौतिक, राजनैतिक, वैज्ञानिक आदि धेरै क्षेत्रका सिद्धान्तहरूले भगवान् बुद्धकै केही विचार धाराहरूलाई दोहरायाए । यस आधारमा हामी किटेर भन्न सक्छ्यौं मानव कल्याणकारी बृद्ध दर्शन विघ्नै उच्चस्तरको रहेछ, जुन पछि-पछिका विद्वानहरूका परिष्कृत मतहरूसँग मेल खाइरह्यो ।

भगवान् को थिए भन्ने थाहा नपाइए उनमा के थियो र उनले के दिए भन्नेतिर जानु यथोचित हुदैन । भगवान् बुद्ध एक साधारण मानिस थिए भन्दा दैवी शक्तिले सुशोभित नभए पनि उनी त राजकुमार कसरी साधारण मानिस हुन सक्छन् भन्ने खालका भ्रमहरू फैलिन थालेका छन् । यस सन्दर्भमा हामीले यो विसनु हुन्न कि भगवान् बुद्धको जन्म समयमा उनका जन्मस्थल वरपर अहिले जस्तो नेपाल र भारत दुई बेग्नै राष्ट्र मात्र थिएनन्, त्यहाँ धेरै नै राज्यहरू थिए । त्यस मध्ये भगवान् बुद्ध जन्मेको

देश कपिलवस्तु आसपासका राज्यहरू केही राज तन्वात्मक र केही गणतन्त्रात्मक थिए । त्यस ताकाका गणतन्त्रात्मक राज्यहरू कपिलवस्तु, वज्जी, देवदह, कोलिय, पावा, कुशीनगर थिए । ती गणराज्यहरूमा राज्यको शासनको निमित्त जनताले राष्ट्राध्यक्ष चुन्दथे तर ती राष्ट्राध्यक्षहरूलाई वंशानुक्रमिक राजा समान "राजा" शब्दले नै सम्बोधन गरिन्थ्यो र राजकीय सम्मान प्राप्त हुन्थ्यो । तसर्थ भगवान् बुद्ध गणराज्य कपिलवस्तुका राजाका छोरा भएकोले उनले राजपातको लोभलालच त्यागे भन्नु उचित देखिदैन, भगवान् बुद्धले दरवारिया ऐसे आरामलाई मात्र परित्याग गरेका थिए ।

संसारको इतिहासवाट समय-समयमा विभिन्न राष्ट्रहरूमा शक्तिको निमित्त अनेक जालभेल, दाउपेच, खिचातानी मारकाट भएको देखिन्छ । त्यसैले अधिकांश मानिसहरूले महसूस गरे देशको शासनको सत्तारूढ समूह आम

जनता नै हुनुपर्दछ । यसको निमित्त संसारमा अनेकन राजनैतिक उथल पूथलहरू आए । अन्तमा शान्तिप्रिय राजनीतिजहरूले निष्कर्ष लिए कि जनताको हित र स्वतन्त्रताको निमित्त प्रजातन्त्र चाहिन्छ । यस विषयमा भगवान् बुद्ध भन्दथे- जुन देशमा गणतन्त्र हुन्छ । (यहाँ गणतन्त्रको अर्थ जनताद्वारा चलाईएको प्रजातान्त्रिक सरकार हो ॥) त्यो देश-विदेशी आकमणवाट पराजित हुदैन । यही कुरा आजको मार्क्सवादी सिद्धान्तले भन्दछ । यसरी भगवान् बुद्धको मतलाई आजको विकसित राजनैतिक विचार धाराले विना संशोधन स्वीकार गर्दछ । बुद्धकालीन समाज विज्ञान जस्तो विषयमा अविकसित भए पनि त्यहाँ जनताको हितको निमित्त उचित व्यवस्था थियो । त्यस ताकाका त्यहाँका गणराज्यहरूमा अहिलेको प्रजातान्त्रिक राष्ट्रहरूमा भै जनप्रतिनिधिहरूको व्यवस्थापिका सभा (संसद) को व्यवस्था थियो जसलाई संस्थागार भन्दथे । त्यहाँ देश भरिका जनप्रतिनिधीहरू भेला भएर छलफल र निर्णय गर्दथे ।

ईशा भन्दा ५६३ वर्ष पहिला नै गणराज्यमा जन्मेकोले होला भगवान् बुद्धमा कहिलै व्यक्तिकाव र स्वार्थीपन देखिएन् । आफ्नो मतको लोकप्रियता बढौं गएको र आफ्नो उपदेशले धेरै मानिसहरू प्रभावित भएको

देखेर उनले आफूलाई ईश्वरको दूत, ईश्वरको छोरा, ईश्वर को मानवतार भन्न र भनाउन चाहेनन् । यस विषयमा तथागतको विचार थियो- कुनै पनि मानिसले मानवतालाई नविसेर आफूलाई हित हुने कुरा वा वस्तु ग्रहण गर्नुपर्दछ । उनी स्वयं भन्दथे यदि कसैलाई उनको उपदेशले फाइदा हुन्छ भन्ने निश्चय भए पालन गर्ने नत्र नगर्ने उनको यो प्रजातान्त्रिक विचार आजको विश्वले सहर्ष स्विकार गर्दछ, किन कि यसले कुनै पनि दमनको भत्सर्ना गर्दछ, तानाशाहीको खण्डन गर्दछ र जनतालाई स्वतन्त्र हुनमा प्रोत्साहन दिन्छ । भगवान् बुद्ध व्यक्तिवादी नभएकोले नै तात्कालिन कुण्ठित समाजको रास्तो अध्ययन पछि सबै मानवको एकैसाथ हित र सुख सम्भव प्राय नभएकोले- “वहुजन हिताय बहुजन सुखाय” को प्रजातान्त्रिक एवं व्यवहार सम्भाव्य नारा लगाए । कुनै कुरामा पनि सबै मानिसको एक मत हुन नसक्ने भएकोले तथागतले कुनै निर्णय गर्नु पर्दा वहुमतलाई नै निर्णय मान्ने चलन बसाले । निःसन्देह त्यस बखत भगवान् बुद्धले वहुमतको चलन भिक्षु समाजमा मात्र सीमित राखेका थिए तर पछिका विद्वानहरूले भगवान् बुद्धको यस विचार निकै उत्कृष्ट, एवं निष्पक्षबान देखेर होला बहुमतलाई प्रजातन्त्रको एक अभिन्न अङ्ग माने । अब केवल भिक्षु समाजमा मात्र होइन संसारका सबै प्रजातान्त्रिक देशहरूमा बहुमतले निर्णय गर्ने चलन छ ।

मानिसमा जिति-जिति चेतना बढ्दै आयो नारी स्वतन्त्रता र अधिकारको निमित्त पनि संघर्ष चल्यो । किन्तु आजको २५०० वर्ष अगाडि भगवान् बुद्धले आफ्नो जीवनकालमा नारी-पुरुष वीचको भेदभाव हटाउने प्रयत्न गरेका थिए । उनी नारीलाई पनि पुरुष कै समान महत्व दिन्ये र कदर गर्दथे । एक दिन कोशलका राजा तथागतसंग ज्ञानको विषयमा वातिचित गरिरहँदा दरबारमा आफ्नी रानी मल्लिकाबाट छोरी पाएको खबरले राजा खिल्न भए । तथागतले नारीको देन, दायित्व महत्व र कर्तव्य वारे विश्लेषण गरेर राजालाई सन्तुष्ट पारेका थिए । स्त्री र पुरुषको समान अधिकार बौद्ध समाजमा छ, यसको निमित्त भिक्षु समुदायमा तथागतले भिक्षुणी शासन खडा गरेका थिए । स्वास्नी मानिसहरूले कालान्तर देखि भोगि आएको दुख, कष्ट, अत्याचार, हिनता, पराश्रमिकता इत्यादिको अनुभव जब सुधारावादी विवेकशील मानिसहरूले गरे र नारीहरू पनि चेतनशील भए अनि नारी स्वतन्त्रता र अधिकारको निमित्त आवाज उठ्यो, संघर्ष चल्यो र अन्तमा अधिकांश चेनशील विवेकी मानवहरूले भगवान् बुद्धकै अपार विचारधाराको अनुशीलन गरे ।

भगवान् बुद्ध नारीलाई मात्र होइन प्रत्येक

मानवलाई समान दुष्टिले हेर्दथे । जन्मैले कोही ऊँच र कोही नीच हुन्छ भन्ने आधारहीन तकमा उनको विश्वास थिएन, उनी भन्दथे मानवको उच्चता र नीचता तिनीहरूकै कार्यमा भर पर्दछ । भगवान् बुद्ध सैद्धान्तिक रूपमा मात्र जाति भेद, रंगभेद नीतिका विरोधी थिएन । व्यवहारिक रूपमा नै यस नीतिका विरोधी थिए । उदाहरणको निमित्त लिन सक्दछौं । अनुपादिशेष निर्वाण हुन अगाडि उनले स्विकार गरेको चुन्द नामको चर्मकारद्वारा प्रदत्त भोजन ।

दुर्भाग्यवश भगवान् बुद्धका प्रजातान्त्रिक दर्शन उनको परिनिर्वाण पछि धेरै कालसम्म कताकता लुप्त भयो, कठ्याङ्गिएर वस्यो र धेरै पछि मात्र उनका उच्च, अपार र महान विचारधारा आम मानवले चिन्हे वुभे । यही दुर्भाग्यले गर्दा भारतीय स्वतन्त्रता संग्रामक नेता महात्मा गान्धीले आफ्नो राष्ट्रमा दविएका, किचिएका, शोषित, दीनदुखी जनता जो खास गरेर अछूत तथा तिर स्कृत थिए, तिनीहरूलाई “हारिजन” शब्दले सम्मान गर्नु परेथ्यो । भगवान् बुद्धको छूवाछूत जाति प्रथा हटाउने प्रयत्न त्यस बखत सर्वव्यापी सफल नभए पनि आजको विकसित मानवले हजारौं वर्षदेखि गरिएको त्यस गल्तीलाई महसूस गरी जतातै यो प्रथाको अन्त गर्दै ल्याएका छन् ।

शाक्यमुनि बुद्ध्या जन्म सम्बोधि लाभ

व महापरिनिर्वाण दिवसया २५४७

ॐ स्वाँया पुन्हीया लसताय् सकल

नेपाःमिपित्त दुनुगलंनिसें

भिन्तुना

ज्ञानेश्वरी उनी धाणो कटाई उद्योग

प्रदीप मानव्य

मानिस एक अर्केसंग समान हुनु, मानिसबाट मानिसको शोषण नहनु प्रजातन्त्रको एउटा जीउँदो रूप हो । सन् १९४८ मा संयुक्त राष्ट्र संघद्वारा घोषित मानव अधिकार को अन्तराष्ट्रीय घोषणा पत्रको दफा ४ मा दासप्रथा, दासता, दास व्यापार इत्यादिका समस्त रूपहरूमा सबैबाट प्रतिबन्ध लगाइएको छ । सबै मानिस समान छन् भन्ने तथागतको धारणाले गर्दा मनुष्यको वेचविखनको तथागतले घोर निन्दा गरे र तथागतद्वारा प्रतिपादित आर्य अष्टाङ्गिक मार्गमा मनुष्यको वेचविखन विरुद्ध नियम बनाए । भगवान् बुद्धको अनुपम विचारले तयार पारिएको यो नियम त्यस बखत उनी, उनका शिष्यहरू, उनका उपासक उपासिकाहरू र उनमा आस्था राख्ने व्यक्तिहरूमा मात्र सीमित भए पनि अहिले त्यही नियम विश्वभर करै दास प्रथाको अन्तको रूपमा र करै अरू नै रूपमा लागू भयो ।

यस प्रकार भगवान् बुद्धका प्रजातान्त्रिक विचार धारा र सिद्धान्तहरू आजको विकसित एवं प्रजातान्त्रिक व्यवस्थाहरूले स्वीकार गर्दछन् । साथै आजका विद्वत्वर्गहरूको मतसंग उनका मतहरू नवाँफिएकाले बुद्ध दर्शनद्वारा सदाचारी प्रजातान्त्रिक समाजको आशा राख्न सकिन्छ । अस्तु ॥

(साभार: आनन्दभूमि, २/१)

Wishing you all the best on
the occasion of Happy
Baishakh Day 2547

Sindhupalchowk, Listikot, V.D.C.

Sindhupalchowk, Nepal

Shangbu Enterprises

Sindhupalchowk, Nepal
Dharmapath, Kathmandu
Tel : 4226183, 4242599 (O)
Fax : 977-1-4253314
E-mail : rocksham@fons.com.np

स्वभाव

मिष्ठा सुशील

गुण मनूया खंकिइ उब्लय
गुब्लय ताप्पाइ थ्व जगतं
मनूया थुञ्चःगु स्वभाव खं खं
मुसु-मुसु न्हिलाक्यन कालं ।

दत्तले गुकथं क्वःथले धैथं
जुक्ति अनेकौं याइ मनुखं
मदयेव लोकया न्होने निफुति
ख्वाथि हायेका क्यनिइ मनुखं

मनुखं मनूया स्वभाव थुञ्चःगु
त्वःतल सा थ्व जगतय्
धर्म धाइगु स्वर्ग मदइ ला
'स्व' यात अर्ध विइव थन हे ।

किन्तु मनुखं त्वःतूगु दु सा
थुलि हे जक त्वःतूगु खना
कल्पित भय नं त्यतु त्ययेका
थःत त्वःमंकूगु खना ।

शाक्यमुनि बुद्ध्या जन्म सम्बोधि
लाभ व महापरिनिर्वाण दिवसया
२५४७ औं स्वाँया पुन्हीया लसताय्
सकल नेपालमिपिन्त दुनुगलनिसें
भिन्तुना देछाया ।

अ. ऋणशीला

नरसिंहराम विहार

थैना, यल

इतिहास

लिच्छविकालीन नेपालमा बौद्ध धर्म

श्री माणिकलाल श्रेष्ठ

अलि गहिराइसम्म नगाइकै सतहबाट अध्ययन गर्ने “इतिहासकारहरू” तथा अनुसन्धानात्मक कार्यमा लागे पनि पूर्वाग्रह लिई हेने हाम्रो देशका केही “विद्वान्” हरूमा लिच्छविकालमा नेपालको मूल धर्म शैव र त्यसपछि वैष्णव सम्प्रदाय प्रभावशाली रहेको तथा अरू केही हिन्दू सम्प्रदायको स्थान पछि मात्र बौद्ध सम्प्रदायको स्थान नेपाली जन समाजमा रहेको देखाउने प्रवृत्ति छ । लिच्छवि राजाहरूको प्रशस्तिमा ‘पशुपति भट्टारक’ भन्ने शब्दहरू रहेको आधारमा लिच्छवि राजाहरू शैव सम्प्रदायका हिन्दू र अनि तिनका प्रजाहरूको बहुसंख्या स्वतः हिन्दू हुनु पर्छ भन्ने निष्कर्षमा पुरु ऐतिहासिक अनुसन्धान परम्पराको विपरित कार्य हो ।

निश्चय तै लिच्छवि राजाहरूमध्ये धैर्यले शैव धर्म मानेको देखिन्छ । लिच्छवि वंशकै नभए पनि लिच्छवि कालकै एकजना राजा अंशुबर्माको एउटा शिलालेख केलाएर अध्ययन गर्नु यस विषयमा केही कुरा जान्न सहायक हुन्छ । हाँडिगाउँ थटोलको डबलीमा रहेको एक शिलालेखमा विभिन्न मन्दिर र विहारहरूलाई राज्यले दिने रकम निश्चित गरिएको छ, त्यसमा जम्मा तीन तहमा वर्गीकरण गरी सबभन्दा बढी ६ पुराण २ पण र दोश्रो तहलाई ३ पुराण १ पण र तेश्रोलाई २ पुराण २ पण भाग नियत गरिएको छ । लोकप्रियताको आधारमा गरिएको यस वर्गीकरणमा सबभन्दा बढी भाग ६ पुराण २ पण भाग छुट्याइएको मन्दिर र विहारहरूमा पशुपति, दोलाशिखरस्वामी, गुं विहार, श्री मानविहार, श्री राजविहार, खर्जुरिकविहार र मध्यम विहार छन् । यसरी एउटा शैव मन्दिर पशुपति, एउटा वैष्णव मन्दिर दोलाशिखर स्वामी र पाँचवटा बौद्ध विहारलाई विशिष्ट श्रेणीमा राखिएकोले त्यसबेला लोकप्रियतामा बौद्ध धर्म बढी भएको कुरा देखिएकोले सबभन्दा बढी संख्या बौद्ध धर्मावलम्बीहरू भएको स्पष्ट छ । यो शिलालेखको समय सम्बत ३२ (अर्थात इस्ती सम्बत ५८८) तिर लोक धर्मको रूपमा नेपालमा बौद्ध धर्म प्रचलित भइसकेको देखिन्छ । त्यस समयमा मात्र होइन, त्यसभन्दा डेढ शय वर्षभन्दा पहिलेकै एक अभिलेख (चाबहिलको बौद्ध चैत्यनिर पाईएको अभिलेख) मा बौद्ध स्तुति तथा बौद्ध जातको कुरा उल्लेख गरिएको छ । त्यस अभिलेखमा सम्बतको अङ्ग पढ्न नसकिने भएता पनि अभिलेखको लिपिको अध्ययनबाट यस अभिलेखलाई

मानदेवको पालामा इस्ती सन् ४६६ को चांगु अभिलेखभन्दा अलि पुरानो भनी श्री धनबज्र बज्राचार्यले ठहर्याउनु भएको छ । एकजना महिलाले राख्न लगाएको यो चाबहिल अभिलेखमा चैत्यको निर्माण गरिएको र अब ४५ मानिका धान कुत आउने गुठी राखेको र भिक्षु संघलाई भोजन गराउन र भगवान् बौद्धको पूजा गर्न २८ मानिका कूत आउने खेत दान दिइएको कुरा उल्लेख छ । (अभिलेख संग्रह भाग ९ पृष्ठ १८) । यसरी इस्ती सम्बतको पाँचौं शताब्दीको मध्यतिर नै काठमाडौंमा बौद्ध धर्मको निकै प्रचलन भइसकेको थियो । अहिलेसम्म पाइएका अभिलेख मध्ये सबभन्दा पुरानो शायद यही नै होला ।

लिच्छवी राजाहरूमा बृषदेव भै कुनै कुनै राजाले बौद्ध धर्म ग्रहण गरेको र नरेन्द्र देवले कम्मर पेटीमा बौद्ध मूर्ति राख्ने गरेको देखिएता पनि लिच्छवी राजाहरू वैशालीबाट नेपाल पसेका हिन्दू धर्मावलम्बीहरू थिए, साथै लिच्छवी कालमा निकै प्रभावशाली भएका गुप्तहरू पनि हिन्दू धर्मकै अनुयायी थिए । तर नेपाल पसेर केही समय वसिसकेपछि लिच्छवीहरू र गुप्तहरूमा धर्मको प्रभाव निकै परेको र कसै-कसैले बौद्ध धर्म नै ग्रहण गरेको कुरा वंशावलीहरू र तत्कालीन अभिलेखहरूबाट थाहा हुन्छ । केही उदाहरणहरू यहाँ उल्लेख गरौ । राजा शिवदेवले श्री शिवदेव विहार बनाउन लगाएको, राजा धर्मदेवले राजविहार को निर्माण गरेको, मानदेवले श्री मानविहार बनाउन लगाएको, अंशुबर्माले पनि राजविहारकै नामको एक विहार बनाउन लगाएको कुरा वंशावलिहरूमा उल्लेख छ । राजा शिवदेवले त राजगद्वी द्वारे बौद्ध भिक्षु भनी श्री शिवदेव विहारमा गई वस्न गएको कुरा वंशावलिमा लेखिएको छ । वैष्णव धर्मका अनुयायी राजा मानदेवमा बौद्ध धर्मको अमिट प्रभाव परेको एउटा उदाहरण श्री धनबज्र बज्राचार्यले देखाउनु भएको छ । बूढानीलकण्ठनिर विष्णुपादुका डाँडाको फेदीमा राजा मानदेवले स्थापना गरेको एक शिवलिङ्गमा कुंदिएको अभिलेखमा शिवको भक्ति गर्ने मानिस “जन्म मरण व्याधि” को दुखबाट मुक्त हुने कुरा लेखिएको छ । संशोधन मण्डलले पता लगाई प्रकाश गरेको यो अभिलेखमा परेका “जन्म मरण व्याधि” भन्ने बाक्यांश निःसन्देह बौद्ध दर्शनको प्रभाव हो ।

लिच्छवि राजाहरू मध्ये वृषदेव वौद्ध धर्मका अनुयायी थिए, तिनी वौद्ध धर्मको अनुयायी भएको कुरा निकै गौरव गरी त्यसको उल्लेख पछि पनि बारम्बार तिनका सन्तानले गरेको देखिन्छ । राजा मानदेवले चाँगु अभिलेखमा वृषदेवलाई लङ्डाई नगर्ने अनुपमा राजा भनी वर्णन गरेको छ । जुन अभिलेखमा तिनले आफ्नो युद्ध पराक्रमको कुरा उल्येख गरेको छ । राजा जयदेव दुतीयको पशुपति अभिलेखमा आफ्ना विशेष उल्लेखनिय पुर्खाहरूको नाम दिंदा वृषदेवको नाम गौरवसाथ उल्लेख गरेको र तिनलाई “राजोत्तम सुगतशासनपक्षपाती” (बौद्ध धर्म तिर लागेको उत्तम राजा) भनी वर्णन गरेको देखिन्छ । यसरी लिच्छवी राजाहरूमा आफ्नो कुल धर्म बौद्ध धर्म नभएपनि कसैले बौद्ध धर्म लिएको वा बौद्ध मन्दिर विहारको निमित्त केहि सहायता गर्दा तिनको निकै प्रचार गर्ने चलन देखिएको छ, यसको कारण त्यसवेला लोकको बहुसंख्या बौद्ध धर्मावलम्बी भएकोले हुनुपर्दछ ।

लिच्छविकालमा राजकाजमा प्रभावशाली बनेका गुप्त भारदारहरूमा पनि कसै कसैले नेपालको लोक धर्म बौद्ध

धर्म ग्रहण गरेको देखिन्छ । धरहराबाट लगन जाने बाटोको धारा भित्र रहेको एक अभिलेख (नोली संकलन संख्या १८ धनवज्ज, लिच्छविकालीन अभिलेख संख्या ४०) मा आर्यावलोकितेश्वरको मूर्ति स्थापना गर्ने मणिगुप्तले आफूलाई “परमोपासक” भनी उल्लेख गरेकोबाट मणिगुप्तले एक बौद्ध देवताको मूर्ति स्थापना गरेको मात्र नभै तिनी बौद्ध धर्मावलम्बी (परमोपासक) थिए भन्ने देखिन्छ । यो अभिलेखमा राजाको नाम अहिले नदेखिएपनि सय वर्षलामो (धरैलामो) राज्य गरेका भन्ने शब्दहरू देख्ने शैलीबाट र अमदेवको पालाको भनी नोलीले अनुमान गर्नुभएको छ । यसको मतलब यो समय त्यसवेला प्रचलित सम्बत ४७० तिरको (अर्थात इ.स. ५४८ तिरको) भन्ने थाहा हुन्छ ।

लिच्छविकाल भरी नै बहुसंख्यक जनताको धर्म बौद्ध धर्म भएता पनि यो धर्मले राज्यको प्रोत्साहन पाएको बेला बढी फस्टाएको र बौद्ध धर्मले सबभन्दा बढि प्रोत्साहन वृषदेवको पालामा पाएको देखिन्छ । गोपाल वंशावली अनुसार राजा विश्वदेव (वृषदेव) को पालामा सीनगु विहार (सिंगु वा स्वयम्भू विहार) बनेको हो । भाषा, वंशावली अनुसार

We invoke blessings on the occasion of the 2547th of the Birth, Enlightenment and the Parinirvana of the Lord Buddha for suffering of all humanity.

Tel : 4221008

New **SRINATH**
Jewellers

New Road, Kha 1/293, Kathmandu, (Nepal)

चावहिलको चैत्य राजा वृषदेवले नै बनाउन लगाएको हो । भाषा वंशावलीमा राजा वृषदेवले मञ्जुबहा भन्ने चावहिल बनायो र त्यहाँ बनाएको चैत्य “धंदोचैत्य” नामले प्रसिद्ध भयो भनी लेखिएको छ । यसको अर्थ वृषदेवको पालामा (अर्थात् इ.सं. ३८० तिर) नेपालमा बौद्ध धर्मले लोक धर्मको स्थान लिइसकेको देखिन्छ । वृषदेवकै परम्परामा लिएर तिनका नाति धर्मदेवले राजविहार र पनाति मानदेवले श्रीमान विहार बनाएको कुरा वंशावलीहरूमा छ । ती विहारहरूलाई राज्यले दिने रकम अंशुवर्माको हाँडिगाउँ अभिलेखमा छुट्याएको कुरा माथि उल्लेख भैसकेको छ ।

लिच्छवी राजाहरूलाई नाम मात्रका राजा बनाई राज्यको सबै अधिकार आभीरगुप्तहरूले हत्याएपछि बौद्ध धर्म प्रति पहिलेका लिच्छवी राजाहरूले जस्तो धारणा उनीहरूले राखेनन् र अशुवर्मा भन्दा पहिलेका राजा पछिका केहि गुप्त शासकहरूले बौद्ध धर्मलाई दमन गर्ने नीति लिएको देखिन्छ । गुप्तहरूको हातबाट शासन सत्ता खोसेर लिच्छवी राजाको पुनः राज शत्ता लिने काममा जनताले गुप्त शासकहरूको विरुद्ध लिच्छवी राजाहरूलाई साथ दिएका कारणहरू मध्ये एक कारण गुप्तहरूको लोक धर्मलाई दमन नीति हो भनी भन्न सकिन्छ ।

त्यस्ता अभिलेखहरू केहिको उल्लेख गरिसकेको छ । अरू केहिको अब उल्लेख गरौं । वोधिसत्त्व आर्यवलोक्तिश्वरको स्थापना गरिएको कुरा उल्लेखित काठमाडौं ब्रह्मटोलमा पाइएको इ.सं. ५८७ को एक अभिलेखको आधारमा लिच्छवीकालको शुरूतिर नै नेपालमा आर्यवलोक्तिश्वर पूजा गरिन्थ्यो भन्ने श्री धनवज्र वज्राचार्यले लेख्नुभएको छ ।

फर्पिङ्गवाट दक्षिणकाली जाने बाटोमा पाएको एक अभिलेख (संशोधन मण्डलद्वारा प्रकाशित अभिलेख संग्रह नवौ भाग) ले पनि त्यसबेलाको धार्मिक स्थीतिमा प्रकाश पार्दछ । फर्पिङ्गको बौद्ध विहारमा अंशुवर्माले धारा बनाउन लगाएको कुरा लेखिएको त्यस अभिलेखमा “गुणको द्रेष गर्न लिच्छवीकालका शासकहरूले सधैं पीडा दिइहेको जनतालाई सुख दिने श्री कलहाभिमानी राजा” भनी अशुवर्माको प्रशंसा गरिएको छ । अंशुवर्माको पालामा राखिएको र सम्भवतः तीनैले राख्न लगाएको त्यस अभिलेखमा अंशुवर्माको प्रशंसा हुन स्वभाविक छ । तर त्यसबेला नेपाल खाल्डोमा यत्रतत्र भए भै फर्पिङ्गमा पनि धेरै भिक्षुहरू वस्ने एक ठूलो विहार भएको र अंशुवर्मा भन्दा पहिलेका केहि शासकहरूले बौद्ध जनता माथि दमन

Best wishes to the Ananda Bhoomi on the occasion of Happy Baishakh Day 2547

Sole Distributor for Nepal
Akai Musical Instruments
Sampler Z4
Digitan Personal Studio Dps24

Udaharan
disc Records

Hearty greetings from
Udaharan Disc Records

Teendhara, Durbar Marg, Kathmandu, Nepal. Ph. 977-1-4219333, Fax : 977-1-4269640

E-mail : info@udharandisc.com, sales@udharandisc.com

www.udharandisc.com

गरेको र बहुसंख्यक जनताको धर्मलाई दमन गर्ने नीति अनुचित भनि बुझि अंशुबर्माले नीति बदलेको भन्ने कुराहरू थाहा हुन्छ । अंशुबर्माकै गोकर्णकै एक अभिलेखमा 'बज्रयान' शब्द लेखिएको र शिवदेव द्वितीयको गोखा अभिलेखमा बज्रभैरवको मन्दिरको उल्लेख भएको आधारमा लिच्छवीकालमा बज्रयान बौद्ध धर्मको निकै प्रचार भैसकेको र उपत्यकामा मात्र होइन पहाडि भेगमा पनि बज्रयानको तर्क निकै चित्र बुझ्दो छ । अंशुबर्माकै पालाको फर्पिङ्को इ.स. ६१९ को बौद्ध धर्म सम्बन्ध अभिलेख, गन्धकुटी विहारको मर्मत गर्ने र भिक्षुणी संघलाई भोजन गराउन गुठी राखिएको उल्लेखित पाटन चपः टोलको अभिलेख (अंशुबर्माको पालाको र सम्भवतः त्यसभन्दा पहिलेको), बुद्ध पूजा र भिक्षु संघलाई भोजन गराउन गुठी राखिएको लःपूः मङ्गलवजारको अभिलेख (नोली ४५) आदि अभिलेखहरूबाट अंशुबर्माको समयमा नेपालमा बौद्ध धर्मको व्यापकता देखाउँछ ।

अंशुबर्माको समयभन्दा अलि पछिको टेबहाल अभिलेख (नोली ६३) मा प्रियपाल नाम गरेको व्यक्तिले प्राणीहरूको उपभोगको लागि बनाएको कुवा र धारा रत्नत्रय (बुद्ध धर्म संघ) लाई चढाएको देखिन्छ ।

पाटन यम्पवहिको अभिलेख (नोली ६४) सम्बत्, पनि बाँकी नरहेको सबै टुटेर "ऊँ महाप्रतिहार वात्सुजातप्रभविहारस्य" (अर्थात ऊँ महाप्रतिहार वात्सुजातप्रभविहारको) भन्ने शब्द मात्र बाँकी भएको र के विषयको अभिलेख भन्ने सम्म पनि थाहा नभए पनि निकै नै महत्वपूर्ण छ । राजाका मुख्य प्रतिहारको पदसम्म पुगेको र साथै वार्त पदवि पनि पाएका सुजातप्रभ निकै ठूलो ओहोदाको मानिस भन्ने देखिन्छ । तिनकै नाममा रहेको "सुजाताप्रभ विहार" भन्ने उल्लेखले बौद्ध धर्मका अनुयायी बनेको वा बौद्ध धर्मको प्रचारमा योगदान दिइएको कुरा थाहा हुन्छ । त्यसैगरी साँखुको नरेन्द्र देवको पालाको एक उल्लेख (नोनी ७५) मा श्री धर्मराजिकामात्य (राजाका एक जना मन्त्री) ले महासंधिक भिक्षु संघलाई दान दिइएको कुरा उल्लेख छ ।

लिच्छवी राजा जयदेव द्वितीयको प्रसिद्ध पशुपति अभिलेखमा त्यसका चौतिस पद मध्यै राजाले पाँच पद र बाँकी सबै बुद्ध कृतिले राजा माथि स्नेह गरी रचना गरेको" भनी स्पष्ट लेखेको छ । बुद्ध कृति नाम निश्चय नै बौद्ध धर्मावलम्बी पण्डित वा बौद्ध भिक्षुको हो र तिनले राजाको

हुकुमले नभए राजा माथी स्नेह गरी स्वेच्छाले कविता रचेको भन्नुको अर्थ तिनी राजदरवारका प्रतिष्ठित राज कवि वा राजगुरु वा राजाद्वारा मान्य ठानिएका बाहिरका कोही पण्डित वा भिक्षु थिए भन्ने देखिन्छ । अझ श्री धनब्रज बज्रचार्यको विचारमा राजा जयदेवले आफूले गरेको पुण्य आमालाई अर्पेको नै महायानी बौद्ध धर्मको प्रभाव हो ।

माथि उल्लेखित केही अभिलेखहरू र अरू अनगिन्ती अभिलेखहरूबाट नेपालका लिच्छवीराजाहरू वैशलीबाट आएका हिन्दू धर्मावलम्बी र तिनका केही भार दारहरू दक्षिणवाट आएका हिन्दू भएता पनि बौद्धहरूको सहयोग गर्ने र त्यसबेलाका स्थानीय जनता बौद्ध थिए भन्ने देखिन्छ । लिच्छवी वंशी राजाहरू भन्दा पहिले नेपालमा राजगर्ने किराँती राजवंशका राजा जितेदस्तीको समयमा नै अर्थात गौतम बुद्धको जीवनकालमा आफै काठमाडौंमा आई आफ्नो धर्म प्रचार गरिसकेको कुरा नेपालका वंशावलीहरूमा उल्लेख भएबाट बौद्ध धर्म व्यापक हुदै गई लिच्छवीकालमा र नेपालको लोक धर्म भैसकेको कुरा कुनै स्नेह छैन । (लुम्बिनी, ४/१-०३४)

शाक्यमुनि बुद्ध्या जन्म
सम्बोधि लाभ व महापरि
निर्वाण दिवसया २५४७
औं स्वाँया पुन्हीया
लसताय् सकल
नेपाःमिपित्त दुनुगलंतिसं
भिन्तुना ——————
वालभट्ट शेष
असंगल्ली, ये
फोन नं. ४४२५३४५

मानिसको जीवनमा-अविद्या र तृष्णा

● जनक नेवा

मानिसको जीवन बाँचुन्नेल ऐश, आराम र ऐश्वर्य सुखका साथ विताउन जो कोहीको पनि इच्छा हुन्छ । इच्छा पूर्तिका लागि मानिसले जे जस्तो कार्य गर्न पनि पछिं हट्टैन् । इच्छा र चाहना पूर्ति गर्दा मानिसले धर्मको क्षेत्र नाथेर प्राप्त गर्ने चेष्टा गर्दछन् । आफ्नो कर्म, सीप, कला र ज्ञानलाई बिसेर अमानवीय, असहज तथा अपराधिक कार्य गर्न पनि पछि पढैन । यस्तो जीवनमा अपमानित कार्य गर्न नहिचिकिचाउने व्यक्तिले व्यक्तिलाई भन्दा समाज र राष्ट्रको नै शत्रु बन्न पछि पढैन । यस्तो हुनुको मुख्य कारण गरिबी हुन् ।

मानिसको कर्मफलमा अकर्मण्यतातिर लाग्नु आफ्नो इच्छामा भन्दा बाध्यता र विवशताले हुन्छन् । तसर्थ समाजमा काटमार, लुटपाट, चोरी, डकैती जस्ता अपराधको सँगसँगै हत्या, हिंसा तथा दमन गर्ने पनि पछि परेको हुैन । यस्तो कार्य गर्नु पर्ने कारण समाजले गरीब निमुखा जनतालाई बाँच्ने अवसरबाट बञ्चित गर्नु र गरीब जनतालाई ठूला व्यक्तिद्वारा जनसमुदायवीच अन्ध विश्वास एंवं मिथ्यादृष्टिले भए नभएको लाज्जना लगाई गाउँ शहर

बाटै उठीबास गरिने भएकाले एउटा पेट पाल पनि अपराधिक कार्य गर्न बाध्य हुनु परेको हो ।

मानिस सामाजिक प्राणी हो । समाज र संस्कार का भरमा ऊ बाँचिरहन्छ । एकजोर लुगाफाटा, एक छाक मीठो खाना र एउटा बासको व्यवस्था भए पुग्ने मानिसलाई अरुको लोभ-लालच, मिथ्यादृष्टि तथा अन्ध विश्वासमा जकडिएको परम्परागत मिथ्या संस्कारद्वारा पछारिंदा पनि “विराएँ वा वा” भन्न नजान्ने मानिस अविद्याको खाल्डोबाट बाहिर आउन नसक्नु भन्दा नचाहनुबाट त्यस्तो कुलत तथा कुमारगमा जान बाध्य भएको हो । जन्मेर मर्नु पछि भन्ने जान भएका त्यस्ता व्यक्तिले बाँचुन्नेल मोज मस्ति गरी जीवन विताउन चाहन्ये । मानिस भै जन्मेर आफ्नो र पूर्खोंको पछिसम्म नाम राख्नु पर्ने शोच नभएका व्यक्तिहरू दुखमा अल्फ्कार वसेका हुन्छन् ।

मानिस न हुन, प्राचीनकाल देखि नै यस धर तीमा उचिनिच, सुख दुःख नभएका होइन होला । सत्य र असत्यवीच कलह, अहंको हुँकार, देव, मनुष्य र दानवको वर्ग विभाजनबाट शान्तिको लागि युद्ध भएको वेद,

**We invoke blessings on the occasion of the 2547th of
the Birth, Enlightenment and the Parinirvana of the
Lord Buddha for suffering of all humanity.**

**Mr. Radhe Shyam Saraf
President
Yak & Yeti Hotel Ltd.**

Durbarmarg, Kathmandu,
Nepal, 4425671

पुराणहरूमा उल्लेख गरिएको आजसम्म पनि छैदछ । नानीदेखि लागेको बानी भने भै कलिलो उमेरदेखि जै जस्तो शिक्षा प्राप्त गर्यो त्यसको नै छापा लागिरहन्छ । त्यस्तो छापा मेटन खोजे पनि मेटन सकिन् । तसर्थ धर्मको नाममा हत्या, हिंसा गर्नु कुनै पनि धर्मको उद्देश्य होइन । धर्म सबै एउटै मार्गको हो । सबैको चाहना शान्ति कायम गर्नु हो । फरक त्यति मात्र होला एउटै माता पिताका सन्तानमा कोही पूर्व त कोही पश्चिम लागे भै मात्र हो । जस्तै- एउटै हातका औलाहरूको भिन्नता जस्तै मात्र हो । जुन औलालाई घाउ लागे पनि दुखाई त हुन्छ नै । यी सेद्वानिक पक्षलाई फलाक्नु मात्र हो । व्यावाहारिक पक्षमा हेर्ने हो भने धनको लोभमा एउटा दाजुले आफ्नै बहिनीलाई भारतको वेश्यालयमा बेचेर चाँडै साहु महाजन हुने लालचमा फसेका छन् भने लोगनेले स्वास्नीलाई त्यस्तै वेश्यालयमा लगी बेचेका छन् । एउटी सासूले एउटी बुहारी माथि अभद्र व्यवहार गरी नारीमात्रको कलंक भई हुन सम्मको क्षुद्र व्यवहार गरी यातना दिइरहेको पनि समाजको प्रमुख समस्या बनेको सर्वविदीतै छ । समाजका कलंक अगुवाईहरूले अर्का घरकी छोरीबेटीलाई दाइजो, तिलक, रीस, इवि जस्ता विषयहरूलाई प्रमुखता सम्भी अनजान बुहारी माथि घरका परिवार सबै मिली हत्या, हिंसा, आगजनी जस्ता घटनाहरू घटाइरहेको नेपाली समाजमा नौलो होइन । अर्का घरकी छोरीबेटी बुहारी गरी ल्याए भै तिनको स्थानमा राख्न जानी सामाजिक तथा व्यावाहारिक समझदारीको नीति अपनाई वस्तु जान्नु पर्दछ । केवल एकादेशको कथा र “उहिले हाम्रो पालामा रूपियां राख्छ डालामा” भन्ने कथन भन्नु आज कथा भइसक्यो ।

मानिसको मन अति चञ्च स्वभावको हुन्छ । कसैले कुनै कुरो गर्दा आफूलाई मन छुने खालको भए तुरुन्तै ग्रहण गर्न थाल्छन् । त्यस भनाईमा के छ (?) भन्ने सोच्दै नसोच्ने बानी छ । कागले कान लग्यो भन्दा कान छाम्न विसिने बानी भएका मानिस कहाँसम्मको अन्यविश्वास हुन्छन् भन्नेमा- आफ्नै हातमा साँचो राख्ना-राख्नै साँचो हरायो भनी घर भरी खोज्दै जाने र घरका सदस्यहरूलाई गाली गर्न समेत पछि नपर्नेले गणेशलाई लड्डु चढाउने भाकल गर्दा गर्दै हातैमा साँचो भएको चाल पाएपछि हाँस्स उडाई जीवन बिताइरहने मानिसको धर्म कहाँसम्मको न्यायोचित होला । यस्तै-यस्तैमा अलिङ्कएका नेपालीहरूको घर दैलोको कथालाई थाति राखी राज्यतिरको विषय कोट्याउन लागे भन् भयानक र विभत्स रूप देखा थाल्छन् । बातावरणको संरक्षण फलाक्नेले जंगल फडानी गरी काठ

चोरी विदेशतिर पठाउन सक्षम भएको छ भने जहाँ नदी नाला बढी भई पानीको सोत अपार भएको देशमा निरन्तर रूपमा पानी सुक्तै जानु र भएकोमा पनि धीन लागेको छ । जंगल फडानीले बाढी पहिरोलाई निम्त्याउदै छ भने जनावर हरूको हत्या गरी तिनको छाला निर्यात गरेर रातारात अमीर बन्ने स्वप्न देखोका मानिसहरू जन नेताहरूको मोल मोलाईजामा व्यस्त छन् । एउटा सहायक स्तरका जागीरेले अथाह सम्पत्ति कमाई महल ठड्याउन सक्षम भएका छन् । राजनैतिक नेताहरू भूठा आश्वासनको नारा दिइ निमुखा जनताको मन फर्काउन लोभ लाग्दा शब्दहरूको जालले पासो थाप्न थाल्छन् । अतः ती जालमा सहज रूपले जनता फसेन भने जबरजस्ति डर धम्की देखाई हत्या हिंसा गर्न पनि पछि पदैनन् । यस्तै व्यापारीले कृतिम महंगी र सामान आपूर्तिको अभाव शृजना गर्न थाल्छन् । सामानको गुणस्तर र तौलमा कमि गरी भाउमा वृद्धि गरी आफ्नो पेट पाल्न थाल्छन् । यस्ता अवांछित कार्य गर्न अधिसर्ने व्यक्तिहरूले जानेर हो कि नजानिकहो व्यक्ति, समाज र राष्ट्रलाई वर्वादितिर धकेल्दै छन् । आफ्ना अलिंयारलाई नाधी पराकाष्ठा तर्फ उन्मुख भएका छन् । अहको ठूलो स्थान ओगट्न अघि सर्नेहरू अहंकारबाट भैर्हु

विशेष छनाप

तथागतयागु
चिरस्मरणीय
कृतज्ञस्थानयागु

भावना ज्वना पिदांगु चिनाखँ मुना
सफू छां छां न्याना गवहालि याना
दिइत इनाप ।

सफू दइनु थाय :-

नातिबज्ज, सफू धुक्, असं ।

हिमालयन बुक सेन्टर, बागबजार, यै ।

जान बुक हाउस, महापाल, यल ।

थोकया निति- बुद्धरत्न (क),

फोन:- ५५२५१५१

टेक्न गाहो भएकाहरूको भोलि हुने अवनति थाहा नभएर एक पछि अर्को कुकर्म गर्न तम्सेका हुन्छन् । चाहे त्यस्तो कार्यबाट त्यस व्यक्ति अथवा उसको परिवारका सदस्यहरूलाई नै जीनव बर्बादी किन नहोस ? परन्तु उ मान्दैनन्, सत्यमार्गमा लाग्न कसैले सल्लाह दिन्छन् । भने त्यो सल्लाह भूटो हुन्छन् ।

मानिसले यस्तै अवाञ्छित, असामाजिक तथा कुकर्महरू गरिंदा प्राप्त गरेको धनले जस्तो सुकै ठूला भवन बनाई ऐश आरामले जतिसुकै बस्ने गरे पनि त्यस्ता व्यक्तिको मनमा दुखले संघे पिरोलेको हुन्छ । यसबाट के थाहा हुन्छ भने दुख कसैले दिमैमा हुने होइन वरू आफैले गेरे हुने हो । यहाँ आएर गौतम बुद्धारा प्रतिपादित चतु आर्यसत्य निर्देशन उदाहरणीय भएको छ । मानिसको जन्म, जरा र व्याधिको कालचकले दुख अनमाइरहेको हुन्छ । यसमा प्रियजनबाट वियोग, अप्रिय व्यक्तिसँगको संयोग र आवश्यकता पूर्तिको निमित्त गरिने कार्यहरू नै दुख हो । माथि उल्लेख गरिएका भ्रष्टाचार कुकर्महरू सबै तृष्णाको लगामले चित्तलाई लोभ लालच गर्न कुडाएर गरेको अकर्मण्यतालाई वशमा लिई तृष्णालाई हटाउन सक्यौ भने दुख निरोध अर्थात् मानव जीवनमा दुख अन्त्य हुनेछ । त्यस्तै

Wishing you all the best
on the occasion of Happy
Baishakh Day
2547

Atit Enterprises

Dharmapath, Kathmandu
tel : 4226183, 4242599 (O)

Fax : 977-1-4253314

E-mail : rocksham@hons.com.np

दुख निरोध सत्यबाट जीवनलाई सधै निश्चित मार्गमा लाग्न दुख निरोध गामिनी प्रतिमपदा सत्यलाई अङ्गाली आर्य अष्टाङ्गिक मार्गको सम्यक् आजीवलाई पालन गरियो भने कहिल्लै दुख हुदैन । अन्याय, अत्याचार, भ्रष्टाचार, शोषण, दमन गरी जीविका उपार्जन नगर्ने, शस्त्र-अस्त्र, मांस, विष, देह व्यापार, दास प्रथा, बन फडानी, चोरी निकासी तथा होडवाजी आदिको व्यापार नगर्ने सम्यक् आजीवको सैद्धान्तिक उद्देश्य हो । अज्ञान एवं लोभभाट वास्तवमा अप्राप्य वस्तुप्रति अपवित्र तृष्णाको जन्म हुन्छ । मानिस त्यस्तोमा पनि भेदभावको कल्पना गर्दछ, जसमा वस्तुतः भेदभाव हुदैन । तर अज्ञानताको कारणले गर्दा यस्तो कल्पना गर्दछन् र तिनलाई सत्य र असत्य भनी छुट्टाउदैन । आफ्नो कर्मलाई अहंको क्षेत्र बनाएर मनको भेदभावको क्रियाकलापलाई बीजको रूपमा प्रयोग गरेर मनलाई अज्ञानको बादलले मढारेर अति तृष्णाको वर्षाले मलिलो पारेर अहंको हठले सिंचित गरी पापको धारणा थाप्छन् । साथै मोहको अवतारलाई आफ्नो साथ लिएर हिंदूदछन् । तसर्थ मनले नै दुख, वेदना, विलाप तथा व्यथाको मोह उत्पन्न गर्दछ । यस्ता कुमार्गमा लागेकाहरूको कार्यलाई ईगित गर्दै चित वर्गमा गौतम बुद्धले -

२५४७ औं बुद्ध पूर्णिमाको हार्दिक
मंगलमय शुभ कामना

खूर्यी छिट्ठा खल्लायर्सी

५५४०७३३ (ग्राको)

५५४७९९२ (सानेपा)

४२७४२२१ (कलंकी)

४३६२२४० (बालाजु)

४३५६३४१ (सामाख्यसी)

खूर्यी हार्डवेयर

५५४९००६

दिसो दिसं यं तं कयिरा-वेरी वा पन वेरिनं ।
मिच्छा पणिहितं चित्तं-पापियो नं ततो करे ॥

अर्थात् शत्रुले शत्रुलाई जित हानि पुर्याउन सक्छ,
त्यो भन्दा बढ्ता हानि कुमार्गमा लागेको चित्तले
पुर्याउँछ । भन्नु भएको थियो ।

मानिस मानिसमा शत्रुता भए पनि त्यतिको चिन्ता
हुन्दैन । तीनीहरू आ-आफ्नो बाटो लागेको हुन्छन् । परन्तु
चित्त सानो भएका र नरामो व्यक्ति जस्तोसुकै मित्र भएपनि
उनको मन कुमार्ग तर्फ लागेको हुँदा एक न एक दिन
कसैलाई निवागरिकन बस्न नै सक्तैन । साथै त्यस्तो व्यक्ति
सुधिन गाहो नै हुन्छ ।

त्यसैले मानिस प्रकृतिसँग सम्बन्ध व्यक्ति हुन् ।
प्रकृति पनि मानिसको जीवन र उसको कर्ममा पूरकको
रूपमा रहेको हुन्छ । प्रकृतिक बन जंगलको नष्टले वातावरणमा
प्रत्यक्ष अथवा अप्रत्यक्ष रूपले प्रतिकूल असर पर्न जान्छ ।
यस्तो अवस्थामा जंगली जनावरहरूका साथै चराचुरुङ्गीको
पनि विनास हुन जाने भएकाले बन विनासको समय मै
नियन्त्रण गर्न सक्यो भने बन जंगलमा आश्रित पशु
पक्षीहरूको संरक्षण मात्र नभै भू-क्षयबाट पनि बच्न पाई

लेख लेखन सिकौं

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीको
आयोजनामा लेखन कला तालिम हुँदैछ ।
उक्त तालिममा भाग लिई
लेख लेखन सिकौं । लेखक बनौं ।
इच्छुक सबैलाई सुखागत छ ।

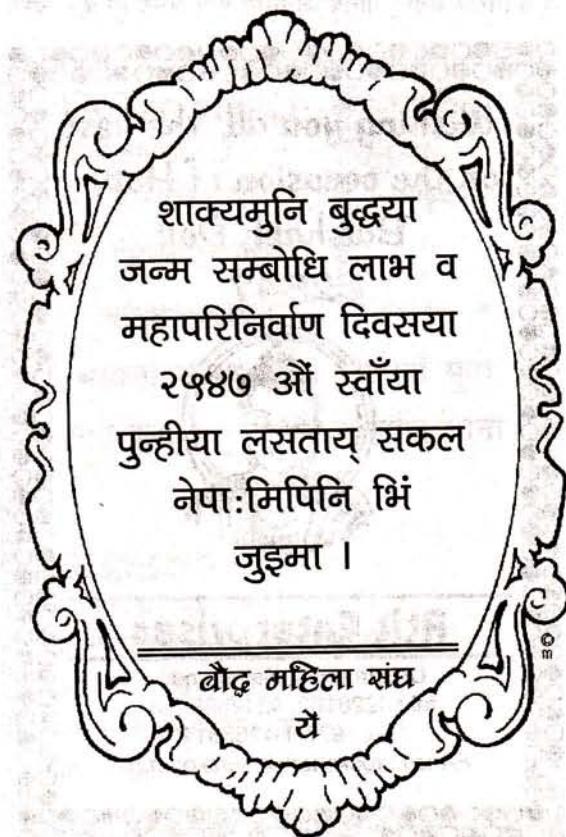
जानकारीको लागि :

तालिम शुरू भएको मिति : २०६० बैशाख ६
शनिवार / ज्येष्ठ महिनादेखि प्रत्येक महिनाको
अन्तिम शनिवार तालिम हुनेछ र महिनाभरी
अभ्यास गराइने छ । वर्षभरी संचालन हुने
यो तालिम २०६० चैत्रमा समाप्त हुनेछ ।

स्थान : धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः, फोन नं. ४२५९४६६
बाँकी सम्पर्क टेलिफोन : ४४३३४६६३, ४२२३६२३
समय : प्रत्येक महिनाको अन्तिम शनिवार विहान ।

बाढी, पहिरो, अनिकाल जस्ता महामारी प्राकृतिक प्रलयबाट
बच्न र बचाउन सकिन्छ ।

गौतम बुद्धका यी चतुआर्यसत्य र आर्याष्टाङ्गिक
मार्गको शिक्षा मनन नगर्नुका कारणले हरेक क्षेत्रमा प्रलय
भएको हुन्छ । मानिसको जीवनमा उब्जने आतंक र
आकान्तहरूबाट दुखको भूमरी भित्र हराई गरीबिले ओरालो
लाग्ने सिवाय उँभो लाग्न सकिन्न । समाजमा रही सामाजिक
क्रियाकलापमा रूपमिलिरहेका मानिसको जीवनमा अमीर
र गरीबकावीच देखिएका भेदले ठूल-ठूला भवन र महल
बनाउदैमा धनी भन्नु र नहुदैमा गरीब भन्नु गलत हो ।
धनले मानीस कदापि ठूलो र सानो हुने होइन । बरू मनले
ठूलो र सानो, धनी र गरीब हुन्छ । जसको मन अर्थात्
चित्त सानो हुन्छ । त्यो संघे गरीब नै हुन्छ । यसरी चित्त
सानो हुनु अविद्याको कारणले हो । सही रूपमा नजानी
मिथ्यारूपमा जान्ने अविद्याले मानिसको दुखलाई छोपिर
खेको हुन्छ । यहाँ दुख छोप्नुको अर्थ उसको हेराई, सुनाई,
सम्झाई, बुझाईमा रामो-रामो मात्रै जान्नु, देख्नु र सम्झनु
मात्र हो । यसर्थ अविद्याबाट नपाएसम्म पाउन, पाएपछि
पाइरहने काम नै तृष्णा हो । तृष्णा नै संस्कार हो । अस्तु ॥

नेपालका संघनायक मिश्नु सुबोधानन्द महास्थाविर

- प्रस्तुती भिक्षु बोधिंशान

भोजपुर जिल्लाको खिकामाछा टक्सारमा वि.सं.१९७३ (ने.सं.१०१७) माघ महिनामा जन्म भएको उहाँले २३ वर्षको उमेरमा प्रव्रिजित जीवन धारण गर्नु भयो । धरमा बसेको बेलामा संस्कृतको साधारण लेखपढ भएको उहाँ श्रीलंकामा ६/७ वर्ष बसेर बुद्धधर्म सम्बन्धी अध्ययन गर्नुभयो । उहाँले बनारस हिन्दू युनिभर्सिटीमा पनि दुई वर्षसम्म छात्रवृत्ति लिएर संस्कृत अध्ययन गर्नुभयो । उहाँ जहाँ बसेता पनि लेखने बानी भएकोले गर्दा प्रसिद्ध ज्ञानमाला

भजन र बुद्धकालिन प्रसिद्ध व्यक्तिहरूको जीवनी पुस्तक र जातक सम्बन्धी पुस्तकहरू प्रकाशित भएको छ । दाफा भजनको तुलनामा ज्ञानमाला भजन मानिसहरूले बढी मनपराएकोले पनि उहाँलाई भजनहरू लेखन घच्छचाएको हो । उहाँको आजसम्म २३ वटा पुस्तकहरू प्रकाशित भएकेको छ । उहाँले पुस्तक र पत्रिकामा लेख लेखन माध्यम भाषाको रूपमा धेरै गरेर नेपालभाषा नै प्रयोग गर्नुहुन्छ ।

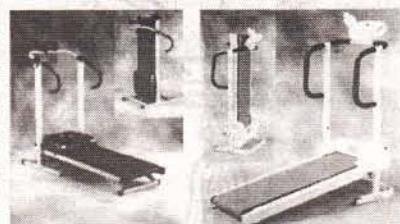
२००१ श्रावण महिनामा देश निर्वासनमा परेकामध्ये भिक्षु सुबोधानन्द महास्थाविर पनि एक हो । निर्वासनको बेला कहिले कुशीनगर त कहिले सारनाथमा जानु भएर हर तरहले धर्म प्रचार गर्नमा लाग्नुभयो । त्यहाँ त्यसै नबसेर नेपालभाषाको माध्यमबाट बुद्धधर्मको लेख

कविताहरू लेखेर 'धर्मदूत' मा प्रकाशित गराउनुभयो । श्रीलंकामा अध्ययन गर्नु भएकोले श्रीलंकाली विद्वानहरूले लेखेका लेखहरू र कविताहरू अनुवाद गरेर प्रकाशित गराउनु भएको छ । 'धर्मदूत' पत्रिकामा २००० चैत्र/वैशाख अंकदेखि २००४ चैत्र/वैशाख अंकसम्म जम्मा १३ वटा रचनाहरू प्रकाशित भएको छ । उहाँको सबभन्दा पहिलो र चना 'बुद्धोपाशक जू बनेगु खःसा' पछिल्लो रचना 'हिताहितया जान थ्वीकेगु' खः ।

धर्मदूतमा लेख लेखेर अगाडी बढाइसकेको हात धर्मोदय पत्रिकामा पनि प्रयोग गर्नुभयो । 'धर्मोदय' पत्रिकामा ने.सं.१०६८ देखि १०७८ सम्म १० वर्षसम्म उहाँले विभिन्न विषयमा लेखहरू लेखेर नेपालभाषा र साहित्यमा पनि योगदान दिनुभयो ।

उहाँले शुरू शुरूमा किङ्डोल विहार, आनन्दकुटी विहारमा वस्नु भएर पछि धेरै वर्षसम्म श्रीधः विहारमा वस्नुभयो । वाहाः वर्हिमा बुद्धपूजा चलाउनेकममा गण महाविहार पत्ता लागेपछि दाताले विहार बनाउनु भएर चतुर्दिशाबाट पाल्नुहुने सघलाई उद्देश्य बनाएर संघदान गरेको साल ने.सं.१०८७ देखि आजसम्म पनि गण महाविहारमा बसेर नेपालभाषाको माध्यमबाट ज्ञानमाला भजन र बुद्धधर्म प्रचारमा लाग्नु भइरेको छ ।

जैस्पे
EXERCISE EQUIPMENT

साथमा निःशुल्क
पारिषद्वाक्तव्य
परामर्श देवा

The Home Fitness Equipments by Jespe

Show Rooms

Manjushree Trade House

Kathmandu, Plaza

Tel : 4228992,

4226169, 4245108 (ext 107)

New Fortune Overseas

Kumarihati, Tel : 5540613

Kitchen Trading Concern

Kalimati, Tel : 4276233, 4276453

धारावाहिक-१

सम्माट अशोकया धर्म-दायाद

● ज्योति शाक्त, कालिम्पोछ

राज्याधिराज विन्दुसारय सुपुत्र रूपय् जन्म कया:
मगंधया मौर्य राजवशया दक्षिवय् थीगु रत्न जुया:
लोक प्रजाया कल्याण ज्वीगु धर्मानुरूप लक्ष्य कया:
सुकीर्ति व्ययका: शासन याना च्वंह सम्माट अशोकया
योजना थःगु मनंतुना थे न्हिथं पूवना च्वंगु न्यना:
लयता वय्का च्वन लायकु दुने सुखद् लुमन्तिइ थथे दुना:
“धात्यें अबले संयोगं जिं श्रमण श्रेष्ठ श्री न्यग्रोधया
भिक्षा फूवफूवं विज्यागु अति हे संयमितेन्द्रिय चाल स्वया:
मचाचा वैशय् गथे अथे व ज्वीफुगु धैथे सीक्य मनं
नाप लाना खैं मलहागु जूसा थौं थुगु दिं स्वय् दैगु गनं !
वस्पोलयागु यद्दिपुस्य शान्तगु वचनं शास्ता मुनीन्द्रया
धर्म न्यना थे व्यूगुलिं मखा जिगु वृत्ति विचाः व्य चित्तया
देशया धूक् व्य हे देशया जनगण हितया निति छ्यला:
मानवताया कल्याण ज्वीगु शुभलैय् जुये जिफत न्हयचिला:”
थथे विगत-खैं मनय् स्वाँ-ह्वःम्ह प्रियदर्शी जुजु अशोकया
झट्ट राजसी अहं दनावल गर्व जाःगु व विचाः लुया:
“बुद्धोपासक जुया सश्रद्धा चायकाः व्य राज्य कोष न्हिथं
तालाक्य विया: संघनिति फुक भोजन चीवर माःगु ज्वलं
व्य पाटलिपुत्र धर्म-केन्द्र हे यायधुन असंख्य श्रावकपिनि
लोक-मानसं अज्ञान कल्पय चीक्यगु ज्या गन जुया च्वनि।
किया: बुद्धया उपदेशामृत ल्वहै-फातय् न असंख्य हे
लोक हितार्थ तय्के धुन जिं थाय् थासय् न्यंक व्य देश हे।
व्य जम्बुद्वीपय् सुधर्म शासन अभ भं क्वातुक स्वनेनिति
चय्यदो महाविहार दय्क्यगु पू हे वन ज्या नगर पति।
सुनां मयाथे थुभनं धन जिं छ्यले धुन त्याग भाव तया:
मदै गथे आः दायाद अंश जितःन बुद्ध शासनया।”
लुइवं थज्यागु विचाः सम्माटं मल्यकेत छुं संशय हे
संघं व्य खैया पुष्टि याकेगु याना: निर्णय तुरून्त हे
भिक्षु संघया प्रमुख आचार्य अबले हे सःतके छ्यवया:
स्वयं वना थः राज सभाय् च्वन राजकीय ज्याय् मिखा व्यया।
मगध महिपति मौर्य जुया नं सौम्य स्वभावं शान्त जुया:
तिया: सामान्य वस्त्राभूषण धर्मानुराग भाव व्यया।
सामाज्ययागु समस्या-गथी फूवना च्वंह जुजु अशोकया
स्वभावं सीदु प्रभाव गुलित दु जीवनय् शील संयमया।

प्रहरी छम्ह अभिवादन यानाः वया जुजुयात सभाय् अन
आचार्यं तिष्य महास्थाविर हे विज्यागु सूचं विया: वन ।
अभिनन्दन याः वना आदरं लुखाय् थ्यंक जुजु स्वयं थम्ह
व्वनाहल तिष्य मौदलिपुत्र व भिक्षु संघया थकालिम्ह ।

सकल सम्भ्रान्त सभासद्पिसं स्वागत याना मान कथं
विया यथेचित सभाय् स्थान अन, फय्त्वीकल छगु आसनसं।
जागु कपा:, यचु पिच्चुस्य मुण्डत अनुभवी तेज पूर्ण मिखा
शोभित म्हासुगु उज्जल चीवर बृद्ध तिष्यया शान्तगु ख्वा:

विनम्र भावं धाल अशोक, “भन्ते छपिसं पलाः तया:
व्य लायकु हे पवित्र याना विज्यात, दर्शन जिमित विया:।
स्वस्ति कामना याना तिष्यं धाल ओजस्वी सः पिकया:
“महाराज ! मखु मस्यू छिसं फुकं चर्या व्य श्रमण-जीवनया
शास्ताया शभ सन्देश कनाः कल्याण हेतु वहुजनया
शान्ति सकसित इनाः ज्वीगु हे ध्येय मखा छम्ह प्रवजितया

ऋमशः

Do not believe just anything
But think and verify for yourself.

Ajay Emporium
Naghali Tole
Kathmandu, Nepal

शान्ति सन्देश फैलाओ

● हिरण्य राज वज्राचार्य

अधि बढ़ौं, अधि बढ़ौं रत्तिभर पछि नहटी
बुद्धको शान्ति सन्देश फैलाओ हामी सबै मिली ।

बुद्धको पंचरागी शान्तिको भण्डा हातले समाइ
बुद्धको शान्तिमय मूर्ति हामै छाती मै थमाई ।

हामी सबै अधि बढ़ौं, अधि बढ़ौं लस्करै मिली
जहाँ-जहाँ शान्ति छ, शान्ति सन्देश फुक्दै ।
बुद्धको शान्ति सन्देश विश्व भर फैलाउदै
अधि बढ़ौं, अधि बढ़ौं रत्तिभर पछि नहटी ।

बुद्धको जन्म भूमि लुम्बिनी उद्यानलाई
शान्तिको प्रमुख स्थान हामीले बनाउदै ।
शान्तिका सबै निर्णय मूर्तहरू सबैलाई
बुद्धको शान्ति सन्देश सुनाउदै हृदय परिवर्तन गर्दै ।

आखिर हामी सबै मानव, मानव न हौं
हामी मानव, मानवबीच किन भगडा गरौं ।
हामी सबै मिली शान्ति स्थापना गरौं
बुद्धको शान्ति सन्देश विश्वभर फैलाउँ ।

शान्तिया मार्ग दर्शन याना धिज्याःऽह

शाक्यमुनि गौतम धुम्क्षया

२५४७ ऋवःगु जन्म जयन्तीया लक्षताय्

अक्ल नेपालिपिन्त धुम्क्षं धियातःगु

ज्ञानयात छ्यला जीवन अफल याये

पर्येमा धैगु छुगुगलिर्निर्ण भिन्नुगा ।

विणा कंसाकार

क्षेत्रपाटी, ये

चित शुद्ध हो बुद्ध पूजा

● अमृतमान शक्य (इत्युम्बहा, ऐ)

लोकया नजरे बुद्ध भक्ति खयानं

नुगचुः यात गथे विश्वास वी

मूर्खला धया च्वंगु दु व नुगलं

अयनं जिं ख्ला त्वपुया भक्ति ख धायके
गथे जि बौद्ध धाये ।

लोक यात लयतायका

नुगः द्यो यात गथे हेके

धाथ्येम्हः बुद्ध ला वह खः व

गथे जि बौद्ध धाये ।

न्त्याहे म्हाःल आला जि

लिमला का पूजा: या जुइगु

शुद्ध मनः बुद्ध खंका

थातं च्वना धर्म याय् जिला

वयात धाई धाथ्येम्हः बौद्ध ।

सुस्वारस्यको कामना

हाम्रा हितैषी सदस्य उपासक
नरेश रत्न बज्राचार्य, बुटवलका
सुपुत्र अनिश रत्न वज्राचार्यलाई
त्रिरत्नानुभावले शिंग्र स्वारस्य
लाभ होस् भनी कामना गर्दछौं ।

आनन्द भूमि परिवार

सुखी ढोतु नेपाल

भिक्षु.....!

● पुरुष शावय वंश

भिक्षु देखेपछि प्राय श्रद्धाले सबैको शिर अनायास निहुरिन्छ, बुद्धको स्मरण हुन्छ। कारण भिक्षु बुद्धको प्रतिविम्ब हो। बुद्धको अंशियार हो। बुद्धले भिक्षुहरूलाई पुत्र भन्ने गरिन्थ्यो। थेरगाथामा राहुलले म बुद्धपुत्र भने जस्तै सिरि खण्ड, गयाकस्सप र कालुदाई स्थविरहरूले पनि आफूहरूलाई बुद्धपुत्र भन्ने गरेको पाइन्छ। बुद्ध परिनिर्वाण पछिका अहंत भिक्षुहरूलाई थेरपुत्र भनी सम्बोधन गर्ने गरेको पाइन्छ। तेस्रो संगायनको निर्णय अनुसार मिश्र देशमा धर्मदूतको रूपमा जानुभएका महारक्षित स्थविरको स्वागतार्थ आयोजना भएको एक भव्यहलमा वहाँलाई थेरपुत्र भनी परिचय दिएको पाइन्छ।

भिक्षुको खास उद्देश्य अभिलाषा बुद्धको अंशलिन हो। बुद्धको अंश अथवा सम्पत्ति भन्नु नै असीम ज्ञान हो। आर्यअष्टाङ्गिक मात्र अथवा शील समाधि प्रज्ञाको माध्यमबाट प्राप्त हुने बुद्धत्व, अहंत्व र निर्वाण हुन्। बुद्धले अंशको रूपमा सो ज्ञान समान रूपमा भिक्षुहरूलाई वितरण गर्दै आउनु भएको छ। बुद्ध परिनिर्वाण हुन लागेको समयमा आनन्द स्थविरले शिष्य संघको निमित्त केहि सूचित गरेर जानु हुन्छ कि भनी बुद्ध समक्ष निवेदन गर्नुहुँदा। “बुद्धले निशेष रूपमा धर्म उपदेश गरिसकेका थिए” भनी आज्ञा गर्नु भयो।

बुद्धको शान्त स्वभाव प्रज्वलित भएकोमा वहाँले लाउनुभएका काषायवस्त्र अथवा पहेलो चीवर पनि एक हो। चीवर स्वयम् बुद्धले मात्र लाउने वस्त्र नभई यावत भिक्षुहरूले धारण गर्ने पनि हुन्। त्यसैले भिक्षुहरू बुद्ध जस्तै शान्त देखिन्छन्। यो नै चीवर वस्त्रको एक खास विशेषता हो। चीवर भन्नाले उत्तरासँध, अन्तरवासक र संघाटी तीन थानका एक शेत अथवा जोर हो। यो खास गरी काषाय अथवा पहेलो रङ्गको हुन्छ। हिजोआज भिक्षुहरू र अनागारि काहरूले पहेलो, सुर्ती, गुलाफी, कलेजी आदि विभिन्न रङ्गको चीवर धारण गर्ने गरेको पाइन्छ। टाढाबाट भिक्षु र अनागारिकाको भेला भएको दृश्यलाई अबलोकन गर्दा रङ्गी विरङ्गी सुन्दर दृश्य देखा पर्छ। चीवरका उत्तरासँधको स्थानमा हिजो आज आधुनिक फेशनको टिसर्ट डिजाइनको उत्तरासँध पनि भिक्षुहरूले लाउने गरेको देखनमा आएको पाइन्छ। आधुनिक फेशनको नाममा गृहस्थहरूलाई ग्लामर

दृश्यले आकर्षित गरे जस्तै भिक्षुहरूलाई पनि विस्तार-विस्तारै आधुनिक फेशनले आकर्षण गरेको तथ्य जनचर्चामा छाएको पाइन्छ।

बुद्ध आफूले प्रतिपादन गर्नु भएको धर्म आफू र आफ्ना खास शिष्यहरूमा मात्र सीमित नराखी समस्त विश्वमानै प्रचार-प्रसार गर्ने महान उद्देश्य लिनु भएको पाइन्छ। तसर्थ दुई व्यक्ति एकै स्थानमा नजाने गरी गाउँ गाउँ नगर-नगर धर्मप्रचारार्थ भिक्षुहरूलाई पठाउनु भयो। साथै आफू पनि गाउँ नगरमा जानु भयो। व्यवस्थितरूपमा धर्म प्रचार भएको कारण धर्म आगो सल्के जस्तै चारैतर फैलिदै गयो। यस कार्यबाट भिक्षुहरूको खास उद्देश्य बुद्ध निर्देशित आर्यअष्टाङ्ग मात्र आफूले पनि धारण गर्नु र अरुलाई पनि धारण गराउन प्रेरित गर्नु हो।

बुद्ध परिनिर्वाण भइसके पछि पनि यो धर्म तीव्रगतिमा भारतको विभिन्न प्रान्तहरूमा फैलिनुको साथै छिमेकी राष्ट्रहरूमा पनि फैलिदै गयो। तेस्रो संगायानमा देश विदेश धर्म प्रचारागर्ने उद्देश्य पारित भए अनुरूप धर्म

२७४७ औं बुद्ध
जयन्तीको पावन
अवसरमा समस्त
नेपालीमा सुख, शान्ति
र समृद्धिको कामना
गर्दछौं।

रामचन्द्र प्रजापति

खपः, भक्तपुर नगरपालिका

तौलाछि सूर्य मलि

फोन : ६६१२४५६

तीव्रगतिमा विदेशमा पनि फैलियो । यसको मुख्य श्रेय महास्थविरहरू र शासक वर्गहरूलाई दिनुपछ । खासगरि महारक्षित, मध्यम, शोण उत्तर र महेन्द्र महास्थविरहरू बाट विशेष योगदान पाए जस्तै शासकहरूमा अशोक, कनिष्ठ र हर्षवर्धनलाई दिन सकिन्छ । योनलोक (ग्रीक राज्यहरूमा) धर्म प्रचारार्थ जानु भएको महारक्षित महास्थविर बाट मिश्रमा जीसस क्राइष्टलाई धर्म दीक्षित गरेको इतिहासमा उल्लेख भएको छ^४ । हिमवत हिमाल भेगमा मध्यम महास्थविरले धर्म प्रचार गर्ने सील-सीलामा वहाँ नेपाल आउनु भएको अनुमान गरेको पाइन्छ । वहाँ नेपाल आउन पूर्व यस देशमा विडुभ शाक्यहरूलाई काटमार गरेको समयमा भागेर आएका शाक्यहरूले बुद्ध धर्म भित्र्याई सकेको देखिन्छ । यसबाट प्रष्ट हुन्छ कि बुद्धको जीवनकालमानै यहाँ नेपाल उपत्यकामा बुद्धको धर्म आगमन भइसकको छ ।

यी महान स्थविरहरूबाट प्रचार गरेको धर्म मुसलमान देश बाहेक अरु देशहरूमा आजपनि श्रद्धाले मान्दै आएको पाइन्छ । यस अर्थले भिक्षुहरू आफूमात्र उदार हुने अरुलाई बेवस्था नगर्ने भनी जुन लाञ्छना लगाएको हो त्यो धर्ममा राजनीति घुसेको निराधार लाञ्छना मात्र भएको पाइन्छ । इस्वी २५० मा भारतबाट धर्मदूत (बौद्ध मिशन) को रूपमा प्यालेस्टाइन, मिश्र माकदोनिया भई लाटभिया बाल्टिक सागरको किनारसम्म बुद्धधर्म प्रवेश भइसकेको पाइन्छ^५ । त्यस्तै इसाको पहिलो शताब्दिमानै रेशममार्ग (Silk Road) को माध्यमबाट शोभियत संघ पुगेको उल्लेख भएको पाइन्छ । आचार्य महावीर प्रसाद द्विवेदीको भनाइ अनुसार पाँचौं शताब्दीतर मेकिसकोमा बुद्ध धर्म प्रवेश भई सकेको उल्लेख गरेको पाइन्छ^६ । यस भनाई अनुसार अमेरिका पत्तालगाउने व्यक्ति कोलम्बस नभई बौद्ध भिक्षुहरू भएको पुस्ट्याइन्छ । जमानामानै बुद्ध धर्म अस्ट्रेलिया बाहेक सम्पूर्ण विश्वमानै फैलिएको प्रमाणित हुन्छ । यस कार्यको श्रेय थेरवादी, महायानी, बौद्ध भिक्षुहरूलाई जान्छ ।

पाइलैपिच्छे जतातै स्तूप, चैत्य, विहार, गुम्बा मन्दिर आदि कलाकृत्यहरूले भरिभराउ भएका यस सुन्दर उपत्यकालाई विश्वकै कलाप्रेमीहरूले खुला अजायब घर (Museum) भनी खुल्ला दिल्ले प्रशंसा गर्ने गरेको पाइन्छ । प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा यो उपत्यका विहारमा बस्ने भिक्षु संघबाट निर्माण भएको पाइन्छ । इ. ६७९ तिर राजा

शृङ्गाराम

नरेन्द्रदेवले गाउँहरू अग्रहागरी पशुपतिको ठूलो हिति (दुडेघारा) बनाउन लगाएका थिए । त्यो कामको जिम्मा पशुपति भेकमै रहेका पाशुपत सम्प्रदायलाई जिम्मा नदिई शिवदेव विहार बनाएका आर्य भिक्षुसंघलाई दिएका थिए^७ । यसबाट प्रष्ट हुन्छ कि उपत्यकाको मुख्य सभ्यताको स्रोत बौद्ध भिक्षुहरूका संघ विहारहरू भएको प्रष्ट देखिन्छ । हुनपनि विहार बहीहरू त्यस जमानामा देवी देवताहरूलाई अथवा बुद्धलाई पुजागर्ने स्थलमात्र नभई कलेज विश्वविद्यालय आदि शिक्षण संस्था भएको पाइन्छ । मध्य लिच्छविकाल र प्रारम्भिक मल्लकाल नेपालको स्वर्णयुग भएको बुफिन्छ । यसै समयमा कलाकृत्यको विकास भएको साथै देश विदेशमा नेपालको कृति फैलिएको पाइन्छ । अरनिको जस्ता विश्वविद्यालय तत्त्वाकारहरूको पनि यसै समयमा भएको पाइन्छ । यसको मुख्य श्रेय विहार बहि लाई दिएको पाइन्छ । त्यस जमानाका भिक्षुहरू कलाकारहरू उत्पादन गर्ने क्षेत्रमा मात्र नभई विभिन्न दर्शन शास्त्रहरूमा पनि त्यतिकै प्रख्यात थिए । काठमाडौं उपत्यकाका भिक्षुहरू आचार्यहरू विश्वविद्यालयमा दर्शन गराउने गर्दथे ।

Maheshwari Traders

Benu Maheshwari
Hement Maheshwari

Exclusive Imported Suiting
Shirting with Tailoring Service

Shop No. 37, Bishal Bazar, New Road
Kathmandu, Nepal

Tel : 4242236, Fax : 977-1-4285844
E-mail : info@maheshwariboutique.com
Online order : www.maheshwariboutique.com

भारतमा मुसलमानहरूको आकमण भएको कारण १२ औं शताब्दीमा पलायन भएर आएका ब्राह्मणहरूको आड लिएर जयस्थिति मल्ल राजाले भिक्षु परम्परालाई नै निषेध-प्रतिवन्ध लगाएर प्रत्यक्ष रूपमा बौद्धहरू माथि दमन गयो । फलस्वरूप विश्वमानै मञ्जुश्रीको देश भनी कहलाएको काठमाडौं उपत्यकाका विहारहरू अन्यकारमा परिणत भयो । भिक्षुहरूको दर्शन नै विलायो, लोपभयो । विहारहरू नित्य पूजा गर्न केही समयको लागि खोल्ने र अरु समयमा देवी देवताहरू थुनिराख्ले, जेलको रूपमा विहारहरूको अवस्था हुन गयो । यसै बेलादेखि प्रत्यक्षरूपमा बुद्ध धर्मका साथै नेपालको ओरालो लायो र मल्ल शासकहरूको पनि विनाश हुँदै गयो । श्री ५ पृथ्वीनारायण शाहबाट उपत्यकामा आकमणहुँदा कीर्तिपुर बाहेक तीनै शहरका जनताहरूले मल्ल शासकहरूलाई अलिकति पनि सहयोग दिएनन् । तीनै शहर रक्तपात विनानै शाहवंश राजाको अधिनमा गयो ।

मल्ल शासकहरूले काठमाडौंको जनसमर्थन प्राप्त गर्न नसक्नुको यथार्थतालाई अवगत गरी जनसमर्थन पाउने उद्देश्यले शाह वंश राजाले तत्काल बौद्ध सम्यक् गुठीलाई अर्थिक सहयोग प्रदान गर्यो । स्तूप जिर्णद्वार गर्यो र उपत्यकावासी बौद्धहरू आफैनै पक्षमा लिने प्रयास गर्यो । विस्तारै आफ्नो पक्षमा लियोपनि तर केही पुस्ता पछि नै शाहवंश राजाको नाममा निरंकुश राणाहरूले नेपालको राज्यशासन चलायो । १९५७ सालमा चारजना नव जवानहरूलाई केहि अधिकारको निम्नि आवाज उठाएको अभियोगमा फाँसि दिई आन्दोलन साम्य गयो, अथवा दिवायो । यसै जनकान्तिका केही समय पछि तिब्बतवाट क्यान्छया लामा स्वयम्भू दर्शन गर्न काठमाडौं उपत्यकामा आउनु भयो । वहाँको बौद्ध धर्म सम्बन्धि केहि दिनको प्रवचन सुनेपछि ६०० वर्ष पहिले मल्ल शासकले प्रतिवन्ध लगाएको भिक्षु निषेध कानुन् रोकिदियो । बौद्ध संस्कार पुनर्जागरण भयो । धमाघम भिक्षु बन्दै गएको बुद्धधर्म पुनर्जागरण भएको सत्य भएन । दर्जनौ भिक्षु श्रामणेरहरूलाई देश निकाला गर्यो । तर विदेशी भिक्षुहरूको दबावको कारण भिक्षुहरूलाई पुनः देश भित्र्याउन बाध्यहुन गयो । यो बाध्यता नै जनता समक्ष राणाहरूको प्रथम पराजित थियो । यस अर्थले राणाहरू विरुद्ध खास एकल कान्ति राजनीतिहरूबाट नभई भिक्षुहरूबाट सर्वप्रथम भयो, बौद्धहरूबाट भयो । २००७ सालमा वैधानिक रूपमा भिक्षु संघ स्थापना भयो । यहीनै ६०० वर्ष पछिको नेपालमा धर्म स्वतन्त्रता हो । अधिराज्य

व्यापी नयाँ विहारहरू निर्माण गर्न तथा भिक्षुबन्ने र उपासक उपासिकाहरू बृद्धि हुने क्रम जारी रह्यो ।

बुद्धले प्रतिपादन गर्नु भएको धर्म भक्तिमार्ग नभई आर्य अस्टाङ्ग मार्ग अथवा शील समाधि प्रज्ञा हुन् । यो आर्य अष्टाङ्ग मार्ग सम्यक् अथवा धर्मको अधारमा खडा भएको छ । सम्यक्को अर्थ न धेरै न थोरै ठीकको अर्थ अथवा वैज्ञानिक आधारमा छ । जस्तो पानी बन्न दुई भाग हाइड्रोजन र एक भाग अक्सिजनको मिश्रण भएपछि पानी बन्छ । अनुपात अति बढी भएमा पानी बन्दैन । यसै प्रकारले प्रज्ञाबन्न शील, समाधि र ज्ञान दर्शनको उचित मात्रा भए पछि ज्ञान प्रज्ञामा परिणत हुन्छ । अन्यथा ज्ञान प्रज्ञामा परिवर्तन हुनुको सट्टा अनर्थ पनि हुन सक्छ । यस सम्बन्धमा शिष्यहरूको साथ सोणदण्ड ब्राह्मण बुद्ध दर्शन गर्न गए । औपचारिक वार्तालाप पछि शोणदण्ड ब्राह्मणलाई त्रिवेद सम्बन्धमा प्रश्न गर्नुभयो । ब्राह्मणले यसरी जवाफ दियो - (१) असल जातको शुद्र आमा बाबु (२) वेद कण्ठ गरेको (३) रामो रूप (४) शील सम्पन्न (५) प्रज्ञा चतुर भएको । यी ५ विषयहरूको गुण सम्पन्न भएको हुनुपर्ने बताउनु भयो । यी ५ गुणहरू मध्ये कुन-कुन गुण नभएपनि असल ब्राह्मण हुन सक्छ भनी बुद्धले क्रमिक रूपमा एकपछि अर्को प्रश्न गर्दै गयो ।

ऋग्मश.....

*Wishing you all the best on
the occasion of Happy
Baishakh Day*

2547

Euro Cargo and Export (P.) Ltd.

P.O. Box : 21063, Thamel, Kathmandu, Nepal

Tel : 4264149, Tel/Fax : 977-1-4266774

E-mail : eucargo_exportnepal@hotmail.com

or @yahoo.com

E-mail : rajangautan@hotmail.com

We can deliver to any destination of the world

मानिसमा आचरण शुद्धि

● मुनीन्द्ररत्न वजाचार्य (शिक्षक विश्वशालित विष्णु)

मानिसमा हुनुपर्ने ठूलो गुण नै आचारण शुद्धि हो। आचारण शुद्धिले नै त्यो मानिस स्वविवेकी बन्दछ। त्यो सदाचार बन्दछ। उले सबैसित सद्व्यवहार गर्दछ। तर मानिसमा आचरण शुद्धि गर्न चाहंदा चाहौदै पनि समय र परिस्थिति वातावरणले कहिले काहिं हावाले रुखलाई ढाल खोजे भै आचरणलाई विगर्नां खोज्दछ। तैपनि मानिसले धार्मिक भावनाले, ज्ञानचक्षुले, शिक्षाले यस्ता खराव आचारणबाट विमुक्त हुन प्रयास गर्नु पर्दछ।

मानिसमा अति महत्वपूर्ण र अमूल्य धन नै जीवन हो। जीवनलाई साकार रूप दिन मानव जीवनमा आचरण शुद्धिको खाँचो छ। यसैले आमाले आफूना बच्चाको आचारण धक्का नपुगोस् भनी गर्भावस्थामै आफूले नराम्रो कल्पना तथा काम नगर्नु, शरीरलाई उपयुक्त नहुने खाना खाने गर्दैनन्। किन भने गर्भावस्थामा आमाले गरेको खराव काम, दुषित खानाले बच्चालाई समेत असर पर्न जान्छ। यस्तै जब बच्चा जन्मिन्छ आमाले नै बच्चालाई आचारण शुद्धिका संस्कारहरू दिने गर्दैन्। यसपछि स्कूल क्याम्पसमा गए पछि गुरु, शिक्षकबाट आचरण शुद्धिको ज्ञान दिनेछन्। यसको अलावा मानिसले आचरण शुद्धिको ज्ञान साधु, सन्त, भिक्षुगण, मान्यवर, गुरुवर्ग, पण्डितबाट लिने गर्दैन्। तर यात्रा आचरण शुद्धिको ज्ञान लिने तर्फ आजका मानिसहरू प्रवाहित भएको देखिएन। यसका मूल कारण नै आजका मान्डेहरू स्वार्थी बन्दै गए। 'म' र मेरो भन्ने भावनाले अहंकार जन्मायो। आचरण शुद्धिमा ध्यान पुग्न गएन। वास्तवमा भगवान् बुद्धले पनि मानवीय पक्षको ठूलो कमजोरी नै आचारण शुद्धिलाई लिएको छ। जस्तो बुद्धको महावाणीलाई लिउँ-

'मनोपुब्बज्ञमा धम्मा मनोसेट्टा मनोमया

मनसा चे पदुटठेन-भासति वा करोति वा

ततो नं द्रुख मन्वेति- चक्कंव वहतो पद'

जस्तो मनको धर्म हो जुनसुकै काममा पनि अगुवा हुनु र मन मुख्य भएर जताततै पुगेको हुन्छ।

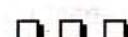
त्यसकारण अशुद्ध मन भएर कसैले बोल्यो वा गर्यो भने बयलको पछि-पछि गाडाको पांग्रा आएरै दुख पछि लागेर आउँछ। आजका मान्छेमा यही अवस्था भइरहेको छ। उनीहरूको मन चचंल छन्। स्वस्थ मनस्थिति छैन खराव चित्तले

आसक्त भई शाश्वत सत्यको पहिचान हुन सकेको छैन। रीस रागमा डुबेका छन्। यी सब कारणको मूलजड आचरण शुद्धिको अभाव हो। यसैले आज धार्मिक यौगिक ज्ञानको खाँचो छ। जानी मान्छे सदा सुखी रहन्छन्। तर अचेल मान्डेहरू धर्मको ज्ञान प्रति सचेत छैनन्। यसैको फलस्वरूप आज दिनानुदिन उच्छ्वेष्यल वातावरण बढैदैछ। हिंसा लुटपाट, आगजनी, तोडफोड, बलात्कार, भ्रष्टाचार बढैदैछ। मानिसमा संत्रास बढैदैछ। यसको निर्मूलकालागि मानिस किन अधि सर्न सकेको छैन। यस्ता आचारणलाई बुद्धले भन्नु हुन्छ-

नहिवेरेन वेरानी सम्मन्तिध कुदाचनं
अवेरेन च सम्मन्ति - एस धम्मो सनन्तनो ।'

जस्तो रीसले वैरभाव शान्त हुनेछैन, प्रेम भावले मात्र वैरभाव शान्त हुन सक्छ यही पहिले देखि चलि आएको धर्म हो।

यसैले कुनै पनि रीस रागलाई छोडी चित्त शुद्धि तर्फ लाग्नु जरूरी छ। अरुलाई दुख दिएर आफूले सुख भोग्ने इच्छा राख्नु, रीस पोल्यु यसवाट भन मानिसहरू द्रेषको जंजालमा फस्ने हुन्छन्। कहिलै पनि द्रेषवाट मुक्त हुन सक्दैन। जतिसुकै मैं हुँ भनी वैभवशाली भए पनि शक्तिवान भए पनि उ कदापि सुखी हुने छैन। यसकारण आज मानिसले आफूनो जीवनलाई साकार पार्न मानिस भई बाँच आचरण शुद्धिमा ध्यान दिनु पर्दछ। भगवान बुद्ध जस्ता महान तपस्वीहरूको शाश्वत सत्यलाई, शील आचरणलाई पालन गर्नु जरूरी छ।

उपेक्षित वनेको शेतिहासिक विद्यार ‘कुटी विहार’

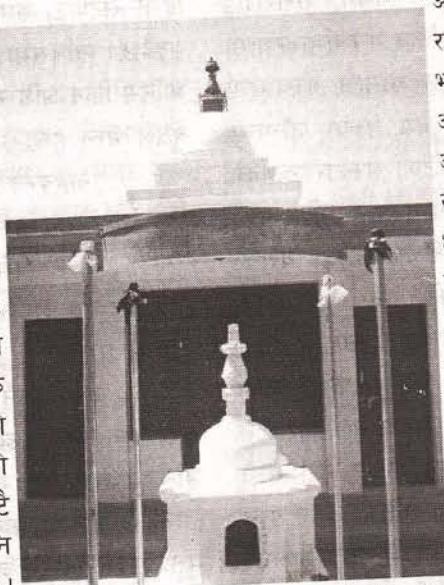
● खेमिक श्रामणेर, विश्वशानि विहार

साविक कोटेश्वर गा.वि.स. वडा नं ८ हाल काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ३५ को नाप नक्सा हुँदा का.न.पा. वडा नं १० स्थित कोटेश्वर महादेवस्थान निकट रहेको ऐतिहासिक ‘कुटी विहार’ हाल जन उपेक्षिततालाई तोडै पुनर्निर्माणको बाटोमा अगाडी बढी रहेको देखिन्छ। विहारको नव निर्मित प्रवेशद्वार भित्रपछिको पर्खालको खोपीमा माहाँकाल भैरवको पुरानो मूर्ति (२००३ सालमा उत्खनन् गरी प्राप्त) राखिएको छ। चोकमा चारुमतिद्वारा निर्मित भनी विश्वास गरिएको सोही उत्खननको समयमा प्राप्त चैत्यहरू पनि स्थापना भएको छ। विहारको दक्षिणपट्टी एउटा पुरानो दुई तल्ले आवास देख राखिन्छ। नव निर्मित हलभित्र एउटा पुरानो (सोही समयमा प्राप्त) बुद्धको एउटा सिंगो कालो ढुगाले तयार गरिएको मूर्ति स्थापना गरिएको छ।

बुद्धको उक्त मूर्ति भूमि स्पर्श मुद्रामा रहेको छ र उक्त मूर्तिको दायाँ हातले भूमिमा स्पर्श गरिरहेको छ भने अर्को हात काखमा राखी पात्र राखिएको छ। उक्त बुद्धको मूर्ति करीब सदा दुई फिट अग्लो (त्यसको सिंहासन करीब साढे एक फिट रहेको छ। सामान्य बुद्धको मूर्ति भन्दा उक्त बुद्धको मूर्तिको अनुहार केही मात्रामा फरक देखिन्छ। आसनमा दुईवटा सिंहहरूको आकृति र नागको पनि आकृति रहेको छ। यस कोटेश्वर स्थानमा एउटै मात्र पुरानो यस्तो विहार हुनुले पनि यस विहारको महत्वलाई दर्शाउँदछ।

हुन त यस विहारले विहारको रूप लिएको लामो समय वितेको छैन तर यसको इतिहास भने कसैले कल्पना नै नगरेसरी पुरानो र ऐतिहासिक हो भनी देखाउँदछ।

वि.सं. २००२ सालको असार महिनामा लिलितपुर पिलाङ्गे निवासी स्वर्गीय ज्ञानलाल महर्जनले एउटा अनौठो सपना देखेका थिए जुन सपनामा उनले यस स्थान अर्थात्

हाल कुटी विहार निर्माण भएको स्थानमा भगवान् बुद्धको मूर्ति पुरिएर रहेको अवस्थामा रहेको देखेका थिए। त्यसपछि, कुटी लिई सपनामा देखेको त्यही स्थानमा आई माटो खनेर हेदा भगवान्को मूर्ति देखे (हालको मूर्ति)। त्यसपछि सिस्तु र काडाको झार सफा गरी राम्ररी खोतलेर हेदा सिंहको दुईवटा आकृति भएको सिंहासनमा पद्मासनमा विराजमान हुनु भएका बुद्धको मूर्ति भनी थाहा पाए। वि.सं. २००३ साल पुषमा भगवान्लाई विराजमान गराउन उनले एउटा ५×५ को सानो गोलाकार चैत्य जस्तै बनाई भूईमा नै राखे र अतिथिहरू आउँदा बस्नको लागि भनी सानो पाटी पनि बनाए।

त्यसपछिका दिनहरूमा उनी पाटनमा बस्ने हुँदा उक्त विहार रेखदेख र संरक्षण गर्ने कार्य श्री भाइलाल अवालेका (हाल भिक्षु यसधम्मो) आमा र दाजुहरूवाट भयो। २०१५ सालितर भन्तेज्यूका परिवारबाट भन्तेहरूको आवतजावतका लागि सानो माटोको आवास निर्माण भयो। स्वर्गीय प्रजारशिम भन्तेज्यू र अन्य भन्ते गुरुमाहरू धम्मानन्द, सुमेध भन्तेहरू र माँ गुणवती गुरुमाहरू पनि त्यसपछिका दिनहरूमा यस विहारमा बस्नु भयो।

राणा कालको सुरुवात भन्दा पहिले यस स्थानको नाम कुटी विहार थियो। पछिज जगतजंग राणाको शासनकालमा आएर यस स्थानको नाम परिवर्तन गरी ‘कोटेश्वर’ राखिएको थियो। शिव पुराण अनुसार हाल भडारहेको कोटेश्वर महादेवको नाम कोटीनाथ हुनु पर्ने थियो। कोटी नाथ पूर्व र उत्तर दिशामा छ र कोटी नाय मन्दिरको दक्षिण पश्चिम कुनामा भगवान् बुद्धको मूर्ति छ भनी उक्त पुराणमा उल्लेख गरिएको पाइन्छ। यसर्थ उक्त पुराणलाई आधार मान्ने हो भने यस विहार करीब दुई हजार वर्ष पुरानो हो भनी अनुमान लगाउन

ऐतिहासिक चैत्य

सकिन्छ । वयो वृद्ध
५०१० वर्ष अगाडि
यस स्थानमा ५ फिट
अगलो बुद्धको मूर्ति
रहेको थियो भन्ने
मान्यता छ जुन अहिले
देखनमा आएको छैन ।

यसै गरी ९० सालको महाभूकम्प अधि यस विहारलाई लिलितपुर ज्यावहालका वैद्यशाक्यहरूले संरक्षण गर्दै आएको थियो भन्ने मान्यता छ । सो महाभूकम्प अधि १५ फिटको ढोका भएको चैत्य थियो र त्यस चैत्यको गर्भमा भएको सुन र चाँदीको लोभका कारण केही स्वार्थी व्यक्तिहरूद्वारा भत्काइएको हो भन्ने करा पनि सुन्नमा आएको छ ।

नागवहालको साँडे १२ वर्षमा एक पटक कराउँछ भन्ने जन धारणा रहेको छ । जब उक्त साँडे कराउँदछ तब 'जिपखा' (मतया जस्तै गरिने पूजा) गर्न स्वयम्भू, बौद्ध, पशुपति भई यस विहार आउने र पूजा गरी जाने चलन थियो । तर यसरी पूजा गर्दा यहाँ बुद्धको मूर्ति दबिएको छ भनी कसैले विचारसम्म गरेका थिएनन् । खाली पूजा मात्रै गर्ने, चामल, धूप आदि राखेर जाने चलन थियो । ल्हासा जाने साहु महाजनहरू यसै कुटी विहारमा क्षमा पूजा गरी ल्हासा जाने चलन थियो र साथै फर्केर आउदा पनि क्षमा पूजा गरी घर फर्क्ने चलन थियो भन्ने मान्यता स्थानीय बासिन्दाहरू राख्छन् ।

यसरी पुरानो भएर पनि ऐतिहासिक धरोहर बनेको कुटी विहारको यस्तो दयनीय अवस्था कसरी हुन गयो यो त केवल अतीतलाई मात्र थाहा छ । यस विहारका कयौं भागहरू पुरिएर रहेका छन् जसको उत्खननमा कसैले चासो राखेको छैन । यसका कयौं जग्गाहरू कयौले व्यक्तिगत बनाई कुम्त्याई सकेका छन् । यस विहारको राम्ररी संरक्षण गर्न नसक्नु उपेक्षित भएर बस्नु समस्त बौद्ध भनाउँदाहरूका लागि एउटा लाजमदौ विषय भएको छ । तर पनि यसतर्फ कसैको त्यातिको ध्यान आकृष्ट भएको कमै देखिन्छ । विहार को अस्तित्व जोगाइराख्न जब देखि संरक्षणको अभिभार सम्हालेर आइरहेका छन् तब देखि भिक्षु यसधम्मो र उनका परिवारहरूले यसको सब्दो संरक्षणको प्रयास नभएको होइन जुन अत्यन्तै सराहनीय पनि छ । हालको विहार पुनर्निर्माण कार्यका लागि आवश्यक रकम भन्ने, गुरुमा, अनि उपासक

उपासिकाहरूवाट

रकम स्वयम् आफूनै
खर्चले व्यहोर्ने गर्दै
आइरहे को कुरा
पुनर्निर्माणमा संलग्न
भिक्षु यसधम्मो
बताउनु हुन्छ ।

कुटी विहारको नवनिर्मित धर्महल

यस विहार पुनर्निर्माणका कार्य पूरा नभएको हुंदा त्यसलाई पूरा गर्न उहाँ रातौदिन मेहेनत गर्दै हुनुहुन्छ । यसका लागि उहाँको पाइलामा हामीले पनि पाइला अधि सानुपर्ने देखिन्छ । उहाँलाई साथ दिनुपर्ने देखिन्छ । त्यसर्थ हामीवाट पनि सब्दो सहयोग गर्नु हामी सम्पूर्ण बौद्धहरूको साभा कर्तव्य र धर्म पनि हुन आउँछ र इच्छुक श्रद्धालु उपासक उपासिकाले स्वविवेकले सहयोग गर्न नसकिने भने पक्कै होइन । तसर्थ यसतर्फ सबैको ध्यान चाँडो भन्दा चाँडो आकृष्ट हुन सके जीर्णोद्धार कार्य शिष्ठ सम्पन्न हुदै जाने हुन्छ यो सबैको लागि सुखकर विषय हो ।

□ □ □

*Wishing you all the best on
the occasion of
Happy Baishakh Day
2547th Buddha Purnima*

Teendhara, Durbar Margha, Tel: 4242706
Round about, Jawalakhel, Tel: 552294
New Road, Tel: 4240137, 4240138
New Baneswar, Tel: 4488528
Toku, Tel: 4265987
Teaching Hospital, Maharajgung, Tel: 4414855
Thamel Tel: 4422616
Fax: 4255212, Email: nangint@ccsl.com.np
Kathmandu, Nepal
It's Your Choice

Managed by

श्रवणपूर्ण

INTERNATIONAL

दार्जिलिङ्गको शान्ति स्तूप पुगेक हेदी

● छिक्षु रघुराम, शंधाराम

भारतको एउटा प्रान्त भएर पनि नेपालीहरुको बाहुल्यता रहेको रमणीय नगर हो (दार्जिलिङ्ग)। नेवार लगायत तामाङ्ग, गुरुङ, मगर, क्षेत्री आदि जातजातिको बसोवास रहेको यस क्षेत्रमा बौद्ध धर्मावलम्बीहरुको संख्या अत्यधिक रहेको कुरा स्थानीय व्यक्तिहरुबाट ज्ञान हुन आयो। घुम गुम्बा, डालि गुम्बा, तामा गुम्बा, बौद्ध मन्दिर आदिले शोभायमान यस क्षेत्रको अर्को प्रमुख दर्शनीय स्थल हो (दार्जिलिङ्ग)। शान्ति स्तूप (Darjeeling Peace Pagoda)। हुन त दार्जिलिङ्गमा हामीले धैरे क्षेत्रको भ्रमण गरेका थियौं। जस्तो

कि -

(१) गंगामाया पार्क	(२) रक गार्डन
(३) घुम गुम्बा	(४) बतासे लुप
(५) टाइगररहिल	(६) बोटानिकल बगैचा
(७) भुटिया चुस्टी गुम्बा	(८) शान्ति स्तूप
(९) धिरधाम मन्दिर	
(१०) The Leborg Race Track Sree Mardir, J.N. Mitra Road, Chandmari	
(११) Happy Valley Tea Estate	
(१३) Ava Art Gallery	(१४) Rangeet Valley Passenger Ropeway
(१५) Drukpa Kargyud Monastery (Dali Monastery)	
(१६) Tibetan Refugees Self - help centre	
(१७) गोरखा	(१८) रंगशाला
(१९) चिडियाघर	(२०) तामाङ गुम्बा
(२१) तेन्जिङ रोप(क्लाम्बिड)	(२२) बौद्ध मन्दिर, आदि
- यी घुमिएका क्षेत्रहरुमा पनि, बौद्ध अनुयायी एवं चीवरधारी भिक्षु भएको हुनाले हाम्रो निम्नि स्तूपको महत्व अझ थपिन आउँछ। यसर्थ, शान्ति(स्तूपको भ्रमण, दर्शन अवलोकन) अधिक त जाने नै भयो। एवं पुजनको लागि मन सबैभन्दा अधिक त जाने नै भयो।

दार्जिलिङ्ग पुगेको भोलिपल्ट विहान द वजेतिरै हाम्रो समूह एउटा जिप रिजर्भ गरेर त्यस शान्तिस्तूप भ्रमणमा लाग्यौं। प्रारम्भमा त थाहा पनि थिएन, दार्जिलिङ्गमा पनि शान्तिस्तूप छ, भनेर। हामी गोयन्का सडकबाट

दार्जिलिङ्गको बजार हुँदै माथितिर चढौन थाल्यौं। पहाडको बाटो भएकोले सडक घुमित थियो तर सडक राम्रै थियो। डाइमर दाइले रिङ्गठा नै लाग्ने गरी घुमितमा गाडी गुडाइयो।

हुस्सू र कुहिरोले गर्दा टाढाको दृश्य सेतै देखिन्थ्यो भने गाडीको तेजगति र घुमित बाटोले गर्दा बाहिरको दृश्य हेरी रहन पनि गाहै थियो। कहिलेकाही व्यवस्थित बाटो, बाटो चरिपरि रुखहरु र त्यो भन्दा उता त हुस्सू र कुहिर

मात्र देखिन्थ्यो। हामी १५-२० मिनेट पश्चात नै गन्तव्यस्थल क्षेत्रमा थियौं।

गाडीबाट ओलेर राहुल भन्ने, धर्ममूर्ति भन्ने लगायत हामी माथि चढ्यो। राम्रो सिंही बाटो छ। केही मात्र सिंहिवाटो चढेपश्चात अगाडि बौद्ध मन्दिर शान्ति स्तूप लेखिएको एउटा विहार छ। विहारभित्र बुद्धप्रतिमा छ। छेउछाउका भितहरुमा इटाली, U.S.A. श्रीलंका, नेपालका विश्व शान्ति स्तूपको फोटो राखिएको छ। जुन पुजी गुरुजी (Fujii Guruji) द्वारा बनाइएका हुन्।

विहार दुइ तल्लाको छ। विहारको बाहिर दुवैतिर ढुगाले बनाइएको बुटेदार सिंह राखिएको छ। त्यसको सामुन्ने एउटा ढुङ्गाको स्तम्भ शोभायमानरूपमा राखिएको छ। स्तम्भमा जापानीज अक्षरले केही लेखिएको छ।

विहारको पूर्वपट्ठि रमाइलो बगैचा छ। बगैचाको बीचमा राम्रो बाटो छ। त्यही बाटो हुँदै केही माथि चढेपछि शान्ति स्तूप पुरदा रहेछन। शान्ति स्तूपलाई टाढैबाट बन्दना (नमस्कार) गर्दै त्यही बाटोमा नानु दिदी, शोभा र अंगी दिदीसँग माथितिर लागे। त्यतिब्जेलसम्म राहुल भन्ने, धर्ममूर्ति भन्ने, मीना दिदी र सतिना दिदी माथि शान्ति

स्तूपकै परिसरमा पुगिसकेका थिए ।

दायाँ बायाँ र यताउताका दृश्यहरुलाई नियाल्दै माथितिर लागे । एउटा राम्रे आकासे पुलजस्तो बोधागको बाटो रहेछ । बडो उत्साहित भएर रमाउँदै, मनमा श्रद्धा छचल्काउँदै त्यहाँबाट माथि चढयौ । १-२ मिनेछपछि नै हामी स्तूप सामुको ठूलो कालोपत्रे ढलान गरिएको चौरमा थियो ।

एकपल्ट दृष्टिलाई चंचल बनाउँ । हुस्सू र कुहिरो यथावत थियो । टाढाको दृश्य हेन नसके ता पनि नजिक नजिकै थप्रै रामा रुखहरु देखें । अर्को हामी त एउटा रमाइलो वनको बीचमा पो थियौं, पहाडको माथिल्लो भागमा पो पुग्यो । चौरको सिरानमा एउटा मञ्च बनाइएको छ, शायद कार्यक्रम हुँदा प्रयोगमा त्याइने होला । त्यसको छेउको भित्तमा शान्ति स्तूपलाई लिएर शिलास्तम्भ कुदिएको छ । शिलास्तम्भ नेपाली र अंग्रेजी भाषामा थियो शिलास्तम्भ लाई मैले सारै त्याएँ पनि ।

शिलास्तम्भलाई कापीमा साँदै गर्दा अरु सबै माथि पुगेर घुमिसकेका थिए । म पनि हत्तपत्त शान्ति स्तूपको तीन तह भर्याङ्गलाई चढेर माथि नै पुगे । मनमा “वन्दामि चेतिय सब्ब.....” गाथा गुनगुनाउँदै स्तूपको ३ चोटि परिकमा गरें । यही कममा स्तूपितर पनि आफ्नो दृष्टि प्रयाउँदै लगे ।

स्तूप चढनासाथ सामुन्नेपछि सुनको जलप लगाएको ठूलो बुद्धमूर्ति छ । यो बुद्धमूर्ति ‘धर्मप्रचार’ (SERMON) को थियो । त्यसपछि दाहिनेबाट घुम्दा यसै बुद्धमूर्तिसँग लगभग जोडिएको ठाउँमा दुङ्गा राखिएको र त्यसमा विभिन्न बुद्धचरित्र खापेका छन् । यी दुङ्गाका चित्रकला अन्तर्गत शुरुमा ‘वेण भानका राजा विम्बिसार बुद्धको दर्शन’ शीर्षकको आउँछ, जुनमा विम्बिसार राजाले बुद्धसँग भेटेको दृश्य कुदेको छ । त्यसको अलि उता ‘वैशालीमा आम्रपाली बुद्धलाई आपाँ वगान उपहार चढाउँछिन’ शीर्षकको दुर्गे चित्रकला छ, जुनमा स्पष्टसँग आम्रपाली गणिकाले वैशालीमा रहेको आफ्नो आँपको बगैरचलाई भिक्षुसंघमा त्याग गर्दै बुद्धलाई दान गरेको दृश्य देखिन्छ ।

त्यसभन्दा उतापछि पुनः खोपाजस्तो ठाउँमा सुनको जलप लगाइएको ठूलो बुद्धमूर्ति आउँछ । यो भगवान बुद्धको निर्वाण अवस्था हो । त्यसपछि पुनः स्तूपको

लालशिलामा ‘भगवान बुद्धको अस्तु विभक्त अनि तिवरण’ शीर्षकको चित्रकला आउँछ, जुन मा भगवान बुद्धको महापरिनिर्वण पश्चात उहाँको अस्थि धातुलाई आठ भागमा विभाजन गरेर विभिन्न जनपदहरूले वाँडेर लिएको कुरा देखाइएको छ । त्यसको अलि उता अर्को दुङ्गामा कुदिएको चित्रकला छ, जसको शीर्षक छ । सद्धर्म पुण्डरिक सूत्रको प्रचार ।

त्यहाँ भन्दा उता अर्को सुनको जलप लगाएको ठूलो मूर्ति छ, जुन ‘जन्मको मूर्ति’ भनेर भगवान बुद्ध लुम्बिनीमा जन्मेको अवस्था भल्काइएको छ । त्यसको दाहिने लालशिलामा ‘मायादेवीको सपना’ शीर्षकको चित्रकला कुदेको छ । जुनमा बोधिसत्त्वको गर्भप्रवेश हुँदाको समयमा उहाँका मात्रा मायादेवी महारानीले सपना देखेको अवस्था छ । त्यपछि अर्को लालशिलामा ‘सिद्धार्थको महापरित्याग’ शीर्षकको चित्रकला कुदेको छ, जुनमा सिद्धार्थ बोधिसत्त्वले बुद्ध, रोगी, मृतक र श्रमण अवस्था देखेर बैराग्य बनी सांसारिक सुख सुविधा अनि राजधिष्ठि ऐश्वर्यत्याग पाइर खेको अवस्था भल्काइएको छ ।

त्यसपछि पुन दाहिनेरित जाँदा अर्को ठूलो बुद्धमूर्ति सुनको जलप सहितको भेटिन्छ । यसको शीर्षक समाधि (Meditation) दिइएको छ । बौद्ध वाङ्मयमा यस अवस्थालाई बोधिज्ञान प्राप्त गरेर बुद्ध बनेको अवस्था भनिन्छ । यहाँबाट पनि घुम्दै आउँदा ‘मारको आकमण अनि प्रलोभन’ शीर्षकको चित्रकला लालशिलामा कुदिएको देखिन्छ, जुन मा बोधिसत्त्वले ज्ञान प्राप्त गर्नु अघि मारवाट आएका अनेकौं तगाराहरुको आकृति छ । त्यस पछिकोलालशिलामा “देवराज ब्रह्मा बुद्धलाई धर्मप्रचारको निमित्त अनुरोध” शीर्षकमा चित्रकला खोपेको छ, जुनमा बोधिसत्त्वले ज्ञान प्राप्त गरिसकेको बुद्ध भइसके पश्चात यस्ता गम्भीर ज्ञान अरुले बुझ्न सक्लान र भन्ने किसिमले मनमा निराशा छाइरहेको बेला वँहा आएर धर्मप्रचार गर्नकोनिमित्त अनुरोध गर्न आएको दृश्य भल्काइएको छ । त्यसपछि फेरि ‘धर्मप्रचार’ कै ठूलो बुद्ध मूर्ति आउँछ ।

दार्जिलिङ्ग शान्ति स्तूपको शिलास्तम्भमा स्तूपको निर्माण एवं महत्ववारे यसरी प्रकाश पारेका छन(सन् १९४५ सालमा हिरोशिमा र नागासाकीमा भएको अणुबम विष्फोटको भीषण दुर्घटना अनि नरसंहारदेखि फुजि गुरुजिले विश्वमा शान्ति फैलाउन सारा विश्वमा शान्ति स्तूपको

निर्माण गर्ने संकल्प गरे । शान्ति स्तूप भगवान बुद्धको प्रतिरूप हुनाले शान्ति स्तूपले विश्वमा अहिंसाको मार्ग दर्शन गराउँदछ । साथै समस्त भूमि पृथ्वी अनि मनुष्य मन अनि हृदयमा प्रेम, शान्ति अनि पवित्रताको सुवासना कैलाउँदछ । शान्तिस्तूप निर्माणको प्रमुख हेतु नै आध्यात्मिक अनि विश्व शान्तिको भावना प्रत्येक मनुष्यमा अन्तस्करण गराउनु हो । फुजी गुरुजी अनि उहाँका शिष्यहरूले भारत, नेपाल, जापान, श्रीलंका, अमेरिका, युरोप, लगायत सारा विश्वमा द० वटा स्तूपको निर्माण गरेका छन् ।"

दार्जिलिङ्ग शान्तिस्तूपको भव्यता, सुनको जलप लाइएको ठूलो बुद्ध मूर्ति, लालशीलामा कुदिएका बुद्ध जीवनी सम्बन्धी चित्रकला, वास्तुकला देखेर मनमा लाग्यो, यो स्तूप पोखराको अन्दू स्तुप, लम्बिनीको विश्व शान्ति स्तूप अनि राजगिरको शान्ति स्तूप भन्दा पनि सु सज्जित र साज सन्नासहितको छ । नजिक नजिकैको वृक्षहरू, हल्का बनको उपस्थितिले गर्दा पनि त्यो ठाउँ शान्त, आनन्दादी र मनोरम छ दार्जिलिङ्ग नगरको वस्तिभन्दा माथि नै

शोभायमान यस पवित्र स्थानबाट टाढा टाढाका दृश्यहरू अनि समुच्चा दर्जिलिङ्ग नगरको दृश्य पनि सहज हेन सकिन्थ्यो पनि होला, तर अफशोच हुस्सू र कुहिरोले हामीलाई छोडै छोडेन ।

दार्जिलिङ्ग शान्ति स्तूप पुगेर स्वय आफू पनि जापानै पुगेको र मनमा अत्याधिक प्रश्नल्ता भएको अनुभव राहुल भन्तेले खुशीका साथ व्यक्त गर्दै थिए भने धर्ममूर्ति भन्ते त भन् रमाएर सधै अधि अधि । अरु दिदीहरूको, साथीहरूको रमणीयता त भन् भनिसक्नु थिएन । समग्रमा भन्तुपर्दा हामी सबै खुशीले गद् गद् थियौं ।

दार्जिलिङ्ग शान्तिस्तूप घुम्न पाएर त्यहाँवाट पुनः हामी अन्यत्र रमणीय क्षेत्रहरू पनि घुम्न जानुपर्ने भएकोले ९ नवजै हामी शान्ति स्तूपलाई छेडेर फर्किसकेका थियो तर मनमा भने स्तूपको अमिट छाप वसिसकेको थियो गाडीमा वसिरहँदा पनि मन कल्पनाको सागरमा डुबुलिकरह्यो ।

*Wishing you all the best on the occasion of
Happy Baishakh Day 2547*

M.R. Pashmina Industry

(Manufacturer Wholesaler and Exporter)

P.O. Box : 5741 PCN-19, Thamel, Kathmandu, Nepal

Tel : (Res) : 01-4495120, 4492066, (Show Room) 01-4429495, 4429168

Fax : 00977-1-4492066, e-mail : rajesh@madat.wlink.com.np

नेपाली कला सम्पदा

लक्ष्य चैत्य अर्चना

● मितन शाक्य

चैत्यवादी चैत्यपूजकहरूको आगमन नेपालमा प्राचीनकालमै भइसकेको कुरा ऐतिहासिक साक्ष्यका आधारमा पुष्टि गर्न सकिन्छ । चैत्यको संस्कार 'मृत्यु' संस्कार सित जोडिएको हुनाले यसले प्रागैतिहासिक सांस्कृतिक प्रतिविम्ब प्रस्तुत गर्दछ । वास्तवमा जतिवेला न कुनै धर्म, समाज, भाषा, संस्कृतिको थालीनी हुन अगावै मृत्युलाई संस्कार एवं संवेजनीय स्वरूपमा 'शब्द' गाउँने प्रवृत्तिले जङ्गली जीवनमा जलाउने संस्कार भन्दा पहिले 'शब्द गाउँने' परम्परा बसिसकेको प्रमाण पुरातात्त्विक ढङ्गबाट खोज्न सकिन्छ । पुरातत्वले प्रागैतिहासिक जनसंस्कृतिको जीवन्त इतिहास चिह्नानहरूके माध्यमबाट पत्ता लगाउदै आएको छ । मिश्रको प्रसिद्ध पिरामिड पनि अन्तिम संस्कारको सभ्यताका लिन विकसित स्वरूप हो त्यसैले तीनकुनै स्तूपभन्दा अत्युक्त नहोला । आध्यात्मिक इतिहासको थालीनी पछि, आद्यितिहासले वैदिक, औपनिषदिक, ब्राह्मण, धर्मसूत्रकालमा संस्कारगत 'मृत्यु'को प्रतीक वा आस्थाका अनुकृति अवस्थामा 'चैत्य' शब्द 'चित्त' (अग्नि संस्कार सित सम्बन्धित) को अर्थमा उल्लेख गर्न थालेको देखिन्छ । तसर्थ 'हिरण्यगर्भ चैत्य', स्वयम्भू चैत्य जस्ता शब्दावली ब्राह्मण एवं वैदिक संस्कृति साहित्यमा भेटिन्छ । स्पष्टरूपमा 'स्तूप' ले मृत्यु संस्कार त चैत्यले संस्कृति बाइमयको संस्कार भेटाएको देखिन्छ । त्यसैले 'स्तूप' भन्दा 'चैत्य' कर्मकाण्ड, धार्मिक अनुस्थानसित जोडिएको देखिन्छ । 'चित्त' जस्तो दर्शनपरक विषयवस्तुसित सामीक्ष्य भएको हुनाले चैत्यसंस्कार बुद्धधर्ममा 'चैत्यवादी' उपनामबाट पनि विकसित भएको सौही परम्पराले नेपालमा 'चैलक ब्रह्मचर्य' उपनाम अथवा 'थर' समेत उपभोग गर्ने संस्कार पाएको छ । वैदिक 'हिरण्यमच चैत्य' 'हिरण्यमच चैत्य' एवं 'हिरण्य गर्भ चैत्य' को संस्कार बौद्ध संस्कृतिमा प्रवेश भएपछि, ठुलाठूला धर्मगुरु, धर्मशास्त्रहरू, एवं कर्मकाण्डको अवसरमा चैत्य बनाउने परम्पराले उद्देशिक एवं ब्रतानुषित गरि दुईथरिका चैत्य बन्न थालेको देखिन्छ । लिङ्गविकालमा दुङ्गाका 'मोनोलिथिक' भौतिक चैत्यहरू ब्रतानुषित

आगामिन्द्रिय

उपर्गर्का उदाहरण मानिन्छ । पछि मध्यकालमा आएर 'रत्नकूट' 'पद्मकूट' स्वयम्भू भट्टारक जस्तो दार्शनिक एवं 'धर्मधातु' का प्रतीक स्वरूपमा चैत्य संस्कार नेपाली बौद्ध संस्कृतिको मौलिक अनुप्राण बन्न पुग्यो । 'हिरण्यक' एवं 'हिरण्य गर्भ' को संस्कारले चैत्यमाथि सुवर्ण लेपन, 'टपक' टाँस्ने संस्कार बौद्ध संस्कृतिको आफ्नै विशेषता बन्न पुग्यो । यो संस्कृति नेपालमा सुनको टपक टाँस्नेभन्दा सुनको मोलम्बाले छव्रयष्ठिमूललाई सिंगार्ने प्रविधि बढी लोकप्रिय रह्यो । जब कि याइलैण्ड, स्यानमार र श्रीलकामा सुनको टपक स्तूप वा चैत्य अथवा बुद्धको मूर्तिमा टाँस्ने प्रचलन यथावतै छ ।

नेपालमा 'हिरण्यमय चैत्य' परम्पराको अवशेषका रूपमा पूर्वमध्यकालमै 'लक्ष्यचैत्य' अर्चना एवं चैत्यलाई सुवर्णलेपनको परम्पराले स्थान ओगटिसकेको कुरा स्वयम्भू महाचैत्यको इतिहासले प्रस्तुत गर्दछ । तर मृत्यु अथवा माटोको चैत्य वा अन्तको चैत्य बनाउने परम्पराले 'तोसा' अथवा 'गोजा' को स्वरूपमा बौद्ध कर्मकाण्डभित्र स्थान ओगटेवाट यसको भूमिका स्पष्ट हुन्छ । 'लुचितयशु' अर्थात सुनको आलेपन गर्ने परम्परा स्थूपमा संस्कारगत अवशेष नेपाली बौद्ध संस्कृतिमा भेटिन्छ । तर 'लुचि' भन्ने नेवारी शब्दको व्याख्या 'लक्ष्य' शब्दको अपभ्रंशका स्वरूपमा करुणकर वैदले प्रयोग गराएको पाइन्छ । उपत्यकामा सानाखाले साँचो को प्रयोगबाट बनेको एकलाख चैत्य बनाउने परम्परासित यो शब्द उनिएर 'लक्ष्यचैत्य अर्चना' को अप्रभंश स्वरूपमा 'लैचिद्योथायुग' बौद्ध परम्परासित यसको सेतु समन गाँसिएको छ । ब्रत अब दानमालामा बौद्ध संस्कारका स्वरूपमा उल्लेखित उपर्युक्त परम्पराले पनि 'चैत्यवादी' परम्परा एवं दर्शनले पारेको प्रभाव अध्ययन गर्न सकिन्छ । ने. सं. ३०५ अर्थात वि. स १८३२ मा सारिएको बौद्ध ग्रन्थ चैत्य पुगावमा यस संस्कारको विस्तृत विवरण भेटिन्छ । त्यस्तै 'शृंगभेरी' र 'चैत्यसंवर' मा पनि चैत्यपूजनको विवरण भेटिन्छ ।

थेरवाद भिक्षु, श्रामणेर, अनागारिका तथा विहारहरू (२०६०)

● भिक्षु कोण्डन्य
बुद्ध विहार, भृकुटीमण्डप

आजभन्दा २६२६ वर्षअगाडि लुम्बिनी, नेपालमा जन्मनुभएका सिद्धार्थ गौतमले बुद्धत्व प्राप्त गरी सम्यक् सम्बुद्ध हुनुभएपछि चार आर्यसत्य भाविता गर्नुभई आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग प्रतिपादन गर्नुभयो । मानव मात्रलाई मुक्तिको मार्ग खोलिदिनुभयो ।

उहाँको शिक्षा पछि गएर थेरवाद र महायानमा विभाजित हुन पुग्यो र जसको असर नेपालमा पनि पर्यो । जयस्थिति मल्लको पालादेखि हासोन्मुख भएको बुद्धधर्ममा सर्वप्रथम महाप्रज्ञाद्वारा थेरवाद शासनमा पुनर्जीवन दिने कार्यको थालनी भयो । राणकालीन कुर शासनबाट देश निकालासम्मको दुख भोग्दै प्रथम संघनायक भिक्षु प्रज्ञानन्द, धर्मालोक भन्ते, भिक्षु अमृतानन्द आदिको संघर्षपूर्ण त्यागमय जविनले नेपालमा आखिर बुद्ध जन्मभूमि नेपालमा थेरवाद शासनको जरो हाल्न सफल भयो ।

थेरवाद शासनको विकास क्रममा अखिल नेपाल भिक्षु महासंघको स्थापना लगायत धेरै संख्यामा भिक्षु, श्रामणेर, अनागारिकाहरू उत्पादन हुन थाल्यो । जसको फलस्वरूप ६० वर्षको अवधिमा ९० वटा थेरवाद विहार हरू जसमा २५ विहार काठमाडौंमा, १९ विहार ललितपुरमा, ४ विहार भक्तपुरमा र ४२ विहार अन्य जिल्लाहरूमा स्थापना भए । त्यसैगरी हालसम्म २०१ जना थेरवाद भिक्षु, श्रामणेरहरू र ११७ जना अनागारिकाहरू एवं थेरवाद विहार ८८ वटाको अभिलेखात्मक जानकारी यसप्रकार छन् ।

वर्तमान नेपालमा थेरवादी भिक्षु तथा श्रामणेरहरू :

(१) अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध समाज, लुम्बिनी

- १) भिक्षु मैत्री महास्थविर, श्रामणेरहरू: १) सुवोधि,
- २) महापन्थ, ३) मेत्तानन्द, ४) पञ्चावश,
- ५) जीनवंश, ६) महिन्द, ७) अस्सजि, ८) सुमन,
- ९) सुमंगल, १०) सारद, ११) पियदस्सी

(२) अभिनव बुद्ध विहार, लुम्बिनी

- १) भिक्षु विमलानन्द महास्थविर

(३) आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

१) भिक्षु कुमार काशयप महास्थविर, २) भिक्षु धर्ममूर्ति

३) श्रामणेर कोण्डन्य, ४) श्रा. प्रज्ञारत्न,

५) श्रा. शान्तरक्षित, ६) श्रा. बुद्धरत्न,

७) श्रा. धर्मरत्न, ८) श्रा. कुमारजीव,

(४क) कपिलवस्तु बुद्ध विहार, तौलिहवा

१) भिक्षु सूर्यमंगल

(४ख) कुटी विहार, कोटेश्वर

१) भिक्षु एसधर्मो,

(५) गण महाविहार, गणवहाल

१) संघनायक गिर्भु सुवोधानन्द महास्थविर,

२) भिक्षु शोभित ३) भिक्षु संवेजकीर्ति

(६) चतुद्रव्यम विहार, मातातीर्थ

१) भिक्षु यानसेष्ट, २) भिक्षु सम्यक्रत्न,

३) भिक्षु वोधानन्द, ४) श्रा. जीवक

(७) चारूमति स्तूप विहार, चावहिल

१) भिक्षु तपस्सीधर्म

(८) जितवन विहार यानकोट

१) भिक्षु सुगतमनि महास्थवीर

(९) टोखा बुद्ध विहार, टोखा

१) श्रामणेर विमल

(१०) धर्मशीला बुद्धविहार, पोखरा

१) भिक्षु सुमद्र २) भिक्षु श्रद्धानन्द

(११) ध्यानकुटी विहार, बनेपा

१) भिक्षु अश्वघोष महास्थविर, २) भिक्षु राहुल

(१२) पद्म सुगन्ध विहार, काठमाडौं

१) भिक्षु सुमेध

(१३) पाटी विहार, ठिमी

१) भिक्षु वरसानोधि

(१४) पूर्वाराम विहार, धुलिखेल

१) भिक्षु गुणधार्म महास्थविर

(१५) प्रणीधिपूर्ण महाविहार, बलम्बु

१) श्रा. सुख, १) भिक्षु चन्द्रगुप्त (बलम्बु)

(१६) वसुन्धरा बुद्ध विहार, काठमाडौं

- १) भिक्षु पुण्यवर
 (१७) बुद्ध विहार भृकुटीमण्डप, काठमाडौं
 १) भिक्षु कोण्डन्य, २) भिक्षु सुशील
- (१८) बुद्ध विहार, धनकुटा
 १) भिक्षु धर्मवंश महास्थविर
- (१९) बुद्ध विहार, धरान
 १) भिक्षु मैत्री (तामाङ्ग), २) भिक्षु छविकीर्ति
- (२०) बोधिधर्या विहार, बनेपा
 १) भिक्षु बोधिसेन महास्थविर
- (२१) बौद्ध समस्कृत विहार, भक्तपुर
 १) भिक्षु धर्मशोभन महास्थविर
- (२२) मणिमण्डप महाविहार, पाटन
 १) भिक्षु शीलभद्र महास्थविर, (२) श्रा. पदुम,
 (३) श्रा. नायको
- (२३) मुनि विहार, भक्तपुर
 १) भिक्षु सम्यक् ज्योति, २) भिक्षु नन्द, श्रामणेरहरू: ३) प्रज्ञारत्न, ४) मेधंकर, ५) दीपकर, ६) शरणकर,
 ७) धर्मज्योति, ८) अमरज्योति, ९) रेवत, १०) सुमन,
 ११) अनोमदस्सी, १२) पदुम, १३) निर्मलज्योति,
 १४) सुमनज्योति, १५) सुमेध, १६) सुजात, १७) पियदस्सी, १८) सुमन १९) सोमालंकार,
 २०) पुण्यरत्न, २१) पुण्यज्योति, २२) धर्मधीर,
 २३) शीलरत्न, २४) चन्द्रविमल
- (२४क) यम्पि महाविहार, ईबही
 (१) भिक्षु भविय
- (२४ख) विव शान्ति विहार, नयाँवानेश्वर
 १) भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, २) भिक्षु बोधिज्ञान,
 ३) भिक्षु निग्रोध, ४) भिक्षु उदयभद्र,
 श्रामणेरहरू: १) जोतिक, २) खेमिक, ३) जनक,
 ४) सुजात, ५) उत्तमो, ६) चन्द्रिमो, ७) आचारो,
 ८) अमतो, ९) जागरो, १०) ओभासो ११) सुवर्णो
 १२) सुभद्रो, १३) वेपुल्लो, १४) नन्दियो, १५) जुतिमा,
 १६) महिन्दो, १७) पञ्जोतो, १८) जनिन्दो,
 १९) मेधावी, २०) कविन्दो, २१) सुधम्मो,
 २२) अरियो, २३) बुद्धपियो
- (२५) शाक्यसिंह विहार, ललितपुर
 १) भिक्षु धर्मपाल महास्थविर, २) भिक्षु सुनन्द
 महास्थविर, ३) भिक्षु धर्मरक्षित
- (२६) शान्ति विहार, कुपण्डोल
 १) भिक्षु सुवोधकीर्ति (महापन्त)

- (२७) शिखलापुर विहार, धुलिखेल
 १) भिक्षु धर्मानन्द महास्थविर
- (२८) श्रीकीर्ति विहार, कीर्तिपुर
 १) भिक्षु कीर्तिज्योति, २) भिक्षु प्रज्ञाकीर्ति,
 २) भिक्षु धर्मकीर्ति, ४) भिक्षु अशोककीर्ति,
- (२९) श्रीघः विहार, नःघल, काठमाडौं
 १) भिक्षु धर्मसागर, २) भिक्षु मेधंकर
- (३०) संघाराम विहार, ढल्को
 १) भिक्षु सद्वातिस्स, २) भिक्षु आनन्द, ३) भिक्षु
 कोलित, ४) भिक्षु संघरक्षित,
 श्रामणेरः १) भद्रिय, २) कोविद ३) शोभन, ४) ज्ञानोदय
- (३१) सुमंगल विहार पाटन
 १) संघउपनायक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर
 २) भिक्षु शोभन
- (३२) सुदर्शन विहार, बनेपा
 १) भिक्षु राष्ट्रपाल
 ३३) ज्ञानोदय बुद्ध विहार, वारलुङ
 १) भिक्षु सम्यक् सम्बोधि प्राणपुत्र
 (३४) भिक्षु विमलकीर्ति, इलायवही
 परदेशमा अध्ययनरत भिक्षु तथा श्रामणेरहरूः
 १) अष्टेलिया:
 क) भिक्षु उपतिस्स
 २) ताइवानः
 १) भिक्षु धर्मगुप्त, २) भिक्षु मंगल,
 ३) भिक्षु वजिरबुद्धि,
 ३) थाइल्याण्डः
 १) भिक्षु सुगन्ध, २) भिक्षु विपस्सी धर्मारामो,
 ३) भिक्षु प्रज्ञामूर्ति, ४) भिक्षु प्रज्ञाकीर्ति, ५) भिक्षु
 चन्द्रकीर्ति, ६) भिक्षु जीतकीर्ति, ७) भिक्षु थानकीर्ति,
 ८) भिक्षु सुजनकीर्ति, ९) श्रामणेर संवर,
 १०) श्रा. सन्तमान, ११) श्रा. सुमनकीर्ति,
 १२) श्रामणेर शासनरत्न
 ४) फ्रान्सः
 १) भिक्षु सुमेध
 ५) स्यानमारः
 १) प्रज्ञाविमल
 ६) संयुक्त राज्य अमेरिका:
 १) भिक्षु प्रज्ञालोक
 ७) लण्डन (बेलायत)
 १) भिक्षु सुमन

- d) श्रीलंका: (६० जना)
१. भिक्षु विनीत, २. भिक्षु सकिच्च,
 ३. भिक्षु अशोक, ४. भिक्षु त्रिरत्न,
- श्रामणेरहरू :**
१. रतन, २. वजिर, ३. तिस्स, ४. पमित, ५. चन्दिमा,
 ६. नालक, ७. आलोक, ८. शरणकर, ९. विश्वकीर्ति,
 १०. प्रियदर्शी, ११. विमल, १२. नारद, १३. दयावास,
 १४. महानाम, १५. नालक, १६. धर्मपाल, १७. वजिर
 - सिरी, १८. सुवर्ण, १९. शारद, २०. विनीत, २१. संधरत्न,
 २२. ज्ञानिन्द्र, २३. प्रज्ञासार, २४. प्रज्ञारत्न, २५. प्रज्ञाविमल,
 २६. पूर्ण, २७. सोम, २८. खेम, २९. सोम, ३०. शान्त,
 ३१. सुबोधी, ३२. सजन, ३३. सुसन, ३४. अनिस,
 ३५. सुमानन्द, ६. विजितानन्द, ३७. शान्तशोभन,
 ३८. शान्तशिद्वार्थ, ९. शान्त कोशल, ४०. शान्त मैत्री,
 ४१. शान्त, ४२. राजु, ४३. अंकित, ४४. सिद्वार्थ,
 ४५. नन्दा, ४६. राहुल, ४७-५०) विद्यालंकार पिरिवेणमा
 - चारजना श्रामणेर ह्यन्।
- अ) स्वदेशमा निवासी एवं अध्ययनरत
- अनागारिकाहरू:**
- १) अमरापुर विहार, बुगमती, ल. पु.
 - १) अ. चारुआणी, २) अ. सुनीता (३) अ. पलितात्राणी,
 - (४) अ. पमितात्राणी (५) अ. पदुमत्राणी
 - २) अन्तराष्ट्रिय बृद्ध भावना केन्द्र, शंखमूल
 - १) अनागारिका अग्नत्राणी, (२) अ. निर्मलत्राणी
 - ३) इलाय् वही, ललितपुर
 - १) अनागारिका शीलपारमी, २) अ. वीर्यपारमी,
 - ३) अ. विनीता
 - ४) किंडोल विहार, स्वयभू
 - १) अनागारिका सुमना २) अ. सुमित्रा, (३) अ. मोलिनी,
 - (४) अ. धर्मविजया, ५) अ. खेमानन्दी, ६) अ. तेजावती,
 - ७) अ. श्यामावती, ८) अ. शरणा
 - ५) काशीवर्ण बृद्ध विहार, पनीती
 - १) अनागारिका सत्यपारमी
 - ६) कुँसा बाहा: त्यूमत, काठमाडौं
 - १) अनागारिका पटाचारी २) अ. उमावती
 - ७) गौतमी विहार, लुम्बिनी
 - १) अनागारिका सुजाता, २) अ. खेमेसी, ३) अ. हेमावती
 - ८) चतुब्रह्म विहार, मातातीर्थ
 - १) अनागारिका अणु
- ९) जयमंगल विहार, तनबहाः, ल. पु.
- १) अ. विजिता २) अ. नेम्खमी ३) अ. चित्तावती
- १०) मुनि विहार, भक्तपुर
- १) अनागारिका सुगन्धावती, २) अ. पद्मावती
- ११) धर्मकीर्ति विहार, श्रीध:
- १) अनागारिका रत्नमञ्जरी, २) अ. धर्मवती,
 - ३) अ. धर्मदिन्ना (चमेली) ४) अ. अनुपमा, ५) अ.
 - संघवती, ६) इन्द्रावती, ७) अ. जयवती,
 - ८) अ. वीर्यवती, ९) अ. शुभवती, १०) अ. रमावती,
 - ११) अ. सुरम्मावती, १२) अ. ध्यानवती,
 - १३) अ. सुप्पभा १४) अ. सुप्रिया, १५) अ. अमता
- १२) धर्मशीला बृद्ध विहार, पोखरा
- १) अनागारिका कर्मशीला
- १३) धर्मावास विहार, खुसिवृँ काठमाडौं
- १) अनागारिका कृष्णगौतमी, २) अ. सुचिता, ३) अ.
 - शीलगौतमी, ४) अ. श्रद्धागौतमी ५) अ. शीलाचारी,
 - ६) अ. वीर्यगौतमी, ७) अ. उपेक्षागौतमी,
- १४) नरसिंहाराम, थैना, ल. पु.
- १) अनागारिका ब्राणशीला, २) अ. सत्यशीला, ३) अ.
 - शीलवती, ४) अ. एशवती, ५) अ. धरणी, ६) अ.
 - जीनवती, ७) अ. शील्पवती ८) अ. प्रज्ञानन्दी
- १५) क.पद्मकीर्ति विहार, कमलपोखरी
- १) अनागारिका कमला २) अ. करुणावती
 - ३) अ. पव्वावती
- १५) ख. पद्म चैत्य विहार, वुटवल
- १) अ. उदयशीला
- १६) प्रणीथिपूर्ण महाविहार, वलम्बु
- १) अनागारिका मुदिता २) अ. चन्द्रशीला
- १७) प्रज्ञानन्दाराम, ओकुवहाल ल. पु.
- १) अनागारिका ब्राणवती
- १८) बृद्ध विहार, धरान
- १) अनागारिका सुमेधावती २) अ. कन्चना,
 - ३) अ. शासनवती ४) अ. सुशीलवती
- १९) बौद्ध समस्कृत विहार, भक्तपुर
- १) अनागारिका संघशीला
- २०) विश्व शान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर
- १) अनागारिका शुभा, २) अ. खेमा,
 - ३) अ. बुद्धपाली, ४) अ. सुधम्मा
- २१) विश्वशान्ति धर्मकीर्ति विहार, वसुन्धरा
- १) अनागारिका धजवती (कुसुम) २) अ. पद्मावती

२२) शान्ति सुखावास, चाकुपाट, ल.पु.

१) अनागारिका उत्पलवर्णा (चिनी)

२३) श्रीकीर्ति विहार, कीर्तिपूर

१) अनागारिका मिना

२४) ख.सुनन्दाराम, थैना

१) अ.माधवी २) अ.अमरावती ३) अ.धम्मचारी ४)

अ.मासुखी ५) अ.माशोभा

२४) संघरक्षिता विहार, ल.पु.

१) अ. अभया ३) अ. शीलाचारी ४) अ. चन्द्रशीला

२५) संघाराम विहार, ढल्को

१) अनागारिका धर्मरक्षिता २) अ. उत्तरा

२६) सुलक्षणकीर्ति विहार, कीर्तिपूर

१) अनागारिका अनोजा २) अ. अतुला ३) अ. अणुला

२७) महाबोधि विहार, तानसेन

१) अनागारिका धम्मदिल्ला (रेवती)

२८) अन्य अनागारिकाहरू

१) अ. वर्णवती (कुलेश्वर) २) अ.श्रद्धावती ३) अ.चन्द्रज्ञानी (ललितपुर), ४) अ. प्रज्ञावती (महाप्रज्ञा आश्रम)

आ) विदेशमा अध्ययनरत अनागारिकाहरू

क) ताइवानमा अध्ययनरत:

१) अनागारिका पञ्चावती, २) अ.रूपशीला

३) अ.सनी, ४) अ. निमा

ख) थाइल्यान्डमा अध्ययनरत:

१) अनागारिका खेमावती २) अ. सिरिकसुता,

३) अ. भद्रावती ४) अ.शोभावती, ५) अ. रामशोभा

ग) म्यानमार (बर्मा) मा अध्ययनरत:

१) अनागारिका जवतवती, २) अ. विमलजानी, ३) अ.

दानवती, ४) अ. त्यागवती, ५) अ. नन्दावती,

६) अ. वजिरा, ७) अ. अम्बिका

घ) श्रीलंकामा अध्ययनरत:

१) अ.केशावती, २) अ.पुण्यवती ३) अ. मेत्तावती ४) अ.

धमेसी ५) अ. सुनन्दावती, ६) अ.सुखवती,

७) अ.उपनन्दा ८) क्षान्तिवती, ९) अ.रूपवती

नेपालमा थेरवादी विहारहरू (जिल्लानुसार)

क) काठमाडौं जिल्ला: विहार फोन नं

१) आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू ४२७९४२०

२) आनन्दभूवन विहार, स्वयम्भू ४२७०४२९

३) कुटी विहार,कोटेश्वर

४) गण महाविहार, सुनधारा ४२५३४५४

५) गौतम बुद्ध विहार, पांगा, कीर्तिपूर ४३३०५७६

६) चतुब्रह्म विहार, मातातीर्थ ४३१०५५८

७) चारूमती स्तूप विहार, चाबहिल ४४८४६६९

८) टोखा विहार

९) जेतवन विहार, थानकोट, ४३११९१२

१०) धर्मकीर्ति विहार, श्रीघः ४२५९४६६

११) क. धर्मचक्र विहार, बागबजार ४२५४२८६

ख. धम्मावास विहार, खुसिबु ४३५८८८८

१२) पद्मकीर्ति विहार, कमलपोखरी ४४३५५८६

१३) पद्म सुगन्ध विहार , मजिपात ४२६६२५५

पिप्पली थेरवाद बुद्ध विहार, शिफल ४४७५०६६

१४) प्रणीधिपूर्ण महाविहार, बलम्बु ४३१०५९२

१५) बुद्ध विहार, भूकृष्णमण्डप ४२२६७०२

१६) बुद्धरत्न विहार, पुलीसडक ४२४४२७७

१७) बौद्ध कृष्ण आश्रम, अनामनगर

१८) बसुन्धरा बुद्ध विहार, महाराजगञ्ज ३५४२५१

१९) विजयराम विहार, बलम्बु, डोम्बु

२०) विश्वशान्ति विहार, नयाँ बानेश्वर ४४८२९८४

२१) विश्वशान्ति धर्मकीर्ति विहार, बसुन्धरा ४३४२५१

२२) श्रीघः विहार, नघः ४२५९११०

२३) श्रीकीर्ति विहार, कीर्तिपूर ४३३०८३६

२४) संघाराम विहार, ढल्को ४२५५९६०

२५) सुलक्षण विहार, चोभार ४३३१७९८

ख) काम्बेपलाङ्गोक :

१) काशीवर्ण बुद्ध विहार, पनौती

२) चन्द्रकीर्ति विहार, बनेपा

३) ध्यानकुटी विहार, बनेपा ०११-६६१२४४

४) पूर्वाराम विहार, धुलिखेल ०११-६६१९७९

५) वालहर्ष कीर्तिविहार, खोपासी

६) बोधिचर्या विहार, धुलिखेल ०११-६६१७९९

७) शिखलापुर विहार, धुलिखेल

८) सुदर्शन विहार, बनेपा

ग) कास्की:

१) धर्मशीला बुद्धविहार, पोखरा ०६१-५२०५१७

२) माछ्छापुच्छे बुद्धविहार, घाचोक

घ) कैलाली:

१) लोकचक्र बुद्धविहार, धनगढी ०९१-६२२१७४

ङ) गुल्मी:

१) सुगन्ध विहार, रिडी ०७९-५२९४३५

च) चित्तवन		
१) चित्रवन विहार, नारायणगढ	०५६-५२१४७८	
२) तैलिहवा:		
१) श्री मंगल विहार, कपिलवस्तु		
ज) धनकुटा:		
१) बुद्ध विहार, धनकुटा		
झ) नुवाकोट:		
१) सुगतपुर विहार, त्रिशुली	०१०-५६०१५३	
झ) पर्सा:		
१) बुद्ध विहार, बीरगञ्ज		
ट) बाके:		
१) बुद्ध विहार, नेपालगञ्ज		
ठ) पाल्पा-तानसेन:		
१) आनन्द विहार, टूडिखेल	०७५-५२०२२५	
२) महाचैत्य विहार, टक्सार	०५७-५२००२४	
३) महाबोधि विहार, लहरेपिपल		
४) होलन्दी विहार, होलन्दी		
ड) बारा:		
१) ज्ञानोदय बुद्ध विहार, कलैया		
ढ) बागलुङ:		
१) ज्ञानोदय बुद्ध विहार, बागलुङ	०६८-५२०९२९	
ण) भक्तपुर:		
१) पाटी विहार, ठीमी नगदेश	६६३१०१०	
२) नगदेश बुद्ध विहार, नगदेश	६६३५३९७	
३) मुनि विहार, जगाती	६६१६४६४	
४) बौद्ध समस्कृत विहार	६६१०८४२	
त) भोजपुर:		
१) शाक्यमुनि विहार, टक्सार	०२९-४२०२७०	
थ) मकवानपुर:		
१) प्रजा विहार, हेटौडा		
द) मोरड़:		
१) बुद्ध विहार, विराटनगर	०२९-५२२१४६	
२) स्वयम्भू चैत्य बुद्धविहार, उर्लावारी	०२९-५४००८०	
ध) म्यागदी:		
१) वेणी बुद्ध विहार	०६९-५२०२०४	
न) रूपन्देही:		
१) अभिनव बुद्ध विहार, लुम्बिनी	०७१-५८०१७२	
२) गौतमी विहार, लुम्बिनी	०७१-५८०११७	
३) पद्मचैत्य विहार, बुटवल	०७१-५४६४७०	
४) पुगताभूमि जेतवन विहार, भैरव	०७१-	
५) महामाया विश्वशान्ति विहार, लुम्बिनी	०७१-५८०१४४	
६) लोकमुनि चुला विहार, लुम्बिनी	०७१-५८०१७९	
७) शाक्यमुनि बुद्ध विहार, लुम्बिनी	०७१-५८०१४१	
८) लुम्बिनी थाई विहार, लुम्बिनी	०७१-५८०१४१	
९) ललितपुर :		
१) अमरपुर विहार, बुंगमती	५५४२१०९	
२) इलायू वही यल	५५३१७१५	
३) एम्पी महाविहार, इबही	५५३९६४४	
४) जनउदय विहार, सुनाकोठी	५७०२०९	
५) जयमंगल विहार, तन वहाल	५५४२८४६	
६) जीतापुर गन्धकुटी विहार, खोना	५५४२८४६	
७) ज्योतिउदय विहार, चापागाउँ	५५४२८४६	
८) प्रज्ञानन्दाराम, ओकुवहाल	५५४३१४४	
९) पुज्योदय विहार जल	५२७४५६	
१०) माणिमण्डप विहार, पट्को	५५२६५१७	
११) वेलुवनाराम थेचो	५५७००६२	
१२) शान्ति विहार, कोपुण्डोल	५५२३६१३	
१३) शान्ति सुखावास, चाकुपात	५५२४७६०	
१४) शाक्यसिंह विहार, थैना	५५२४७६०	
१५) संघरक्षिता विहार, तनवहाल		
१६) सिद्धिमंगल विहार, थसी	५५८१०९८	
१७) सुनन्दाराम, थैना	५५२४७६०	
१८) सुमंगल विहार, लुखुसी	५५३१७१५	
१९) सुर्वण दन्तपुर विहार, लुभु	५५८०४३०	
प) सुनसरी:		
१) बुद्ध विहार, धरान	०५३-५२०३५४	
२) वयरवन ज्योति विहार, चतरा धरान		
३) स्वयम्भू चैत्य महाविहार, धरान	०२५-५२०७२८	
फ) संखुवासभा:		
१) बोधिसत्त्व विहार, चैनपुर		
२) सिद्धि विहार, चैनपुर		
ब) सम्बन्धित बौद्ध संघसंस्थाहरः :		
१) अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ, नयाँवानेश्वर ४८८२९८४		
२) आनन्दकुटी विहार, गुरी, स्वयम्भू	४२९४२०	
३) अन्तराष्ट्रिय बौद्ध ध्यान केन्द्र, शंखमुल	४८२७०७	
४) अन्तराष्ट्रिय बौद्ध समाज, लुम्बिनी	०७१-५८०१३३	
५) चारूमती बौद्ध मिशन, चाबहिल	४४८४६६९	
६) थेरवाद दायक परिषद, काठमाडौ	४२६१९७६	
७) धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी, नघल	४२५९४६६	

८) धर्मोदय शभा, भृकुटीमण्डप	४२२७९७६
९) धर्मशृंग विपश्यना केन्द्र	४२२५४९०
१०) नगदेश बौद्ध समूह, ठिमी	६६३५३९७
११) नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा, पाटन	५५२६५१७
१२) नागार्जुन बौद्ध अध्ययन संस्थान, चाकुपाट	५५२७४४६
१३) पण्डितराम ध्यान केन्द्र, लुम्बिनी	०७१-५८०११८
१४) बुद्धजयन्ती समारोह समिति, काठमाडौं	४२५९५९५
१५) बुद्धिष्ठ कम्युनिकेशन सेन्टर, पाटन	५५२३०६५
१६) बौद्ध विहार संघ (अक्षेश्वर महाविहार), ५५२७६७०	
१७) बौद्ध महिला संघ, नेपाल (अक्षेश्वर महाविहार), पाटन	४२२५४९०
१८) बौद्ध युवा कमिटी, पाटन	४५२७६७०
१९) बौद्ध वृद्धाश्राम, बनेपा	५५४३९९८
२०) महिला बौद्ध संघ, बागलुङ	०९८-५२०२२४
२१) मेत्ता सेन्टर (अनाथाश्राम), बनेपा	०९९-६६९२४४
२२) युवक बौद्ध मण्डल, काठमाडौं	५५३८४९३

२३) युवा बौद्ध संघ, पोखरा	०६९-५२०५१७
२४) युवा बौद्ध संघ, काठमाडौं	४२६१२०९
२५) लुम्बिनी विकासा समिति	०७१-५८०२००
२६) लोटस रिसर्च सेन्टर, पाटन	५५३४६९८
२७) सम्यक् शिक्षा समूह, धरान	०२५-५२०७२८
२८) सुखी होतु नेपाल	४२२६७०२, ४४८२९८४
२९) स्वयम्भू विकास मण्डल	४२७४७२
३०) श्रीकीर्ति बौद्ध केन्द्र, कीर्तिपुर	४३३०८३६
३१) हिमालयन बुद्धिष्ठ फाउन्डेशन	४३४६९८

(गत वर्ष आनन्द भूमि वर्ष ३० अडू १ मा प्रकाशित दातालाई सुधार गरी प्रकाशित यस संकलन दातालाई यसरी वर्षेनी अपडेट गरी प्रकाशित गर्ने क्रममा कसैका नाम छुटेको हुनसक्छ, त्यसको लागि सुझाव पठाउनु होला । सच्याएर प्रकाशित गरिनेछ । श्रीलंकाको नयाँ नामावलीको लागि भिक्षु धर्ममूर्तिलाई साधुवाद छ ।

-स.)

Wishing you all the best on
the occasion of Happy
Baishakh Day

2547

SUBHA PRATHIBA ENTERPRISES

Dharmapath, Kathmandu

Tel : 4226183, 4242599 (O)

Fax : 977-1-4253314

E-mail : rocksham@hons.com.np

**२५४७ औ बुद्ध जयन्तीको
पावन अवसरमा समस्त
नेपालीमा सुख, शान्ति र
समृद्धिको कामना
गर्दछौ ।**

BIBEK ENTERPRISES

Dharmapath, Kathmandu

Tel : 4226183, 4242599 (O)

Fax : 977-1-4253314

E-mail : rocksham@hons.com.np

कल्पनाको दीपिलाई
दार्शनिक सपनामा सजाएर
मुक तर खुलस्त
यथार्थता बोकेको मतलब
अभिव्यक्ति दिने
एउटा कलाकार मान्छेको
काँचो माटो पनि गर्दछ विष्वव ।

रचयिता र रचना
मान्छे र माटोको सम्बन्धमा
के भन्न सकिन्छ र ?
माटो जननी हो
तर
मान्छे पुरुष होइन
किनभने
यति त निश्चित छ,
मन्दिर, मस्जिद र गिरजाघरको
ओम र आमिन्ले
अनि
संथागार, सूचनागृह र सडकको
कूलिन चिच्चाहटले पनि
फेरि
युफ्रेटसको सभ्यताको
खरानी भएको माटोमा
मौलिक पहिचानको अभिव्यक्ति
दिन सकि रहेको छैन ।

हे माटो ! हे जननी जगतभूमि !!
फेरि जन्माउ
एकचोटी
सम्पूर्ण सम्बुद्ध
किनभने
एउटा पाषाणी पड्यन्त्रले
मान्छेलाई, फगत मान्छेलाई
पाषाण युग तिर लगिरहेको छ ।

माटो, मान्छे

र बुद्ध

• मिश्र अशोककीर्ति

यस माटोमा लेखिएको
जीवनको हस्ताक्षरलाई
'टच एण्ड डिस्ट्रोय' को आविष्कारले
तेश्रो विश्वयुद्धको
रेडियो धर्मित किरणहरुको
तरंगमा बदल्न तम्सिरहेको छ ।

प्रत्येक मान्छे
आफूनो देशको माटोलाई माया गर्दछ
गर्नु नै पर्द्ध
तर...
तर अहंभावको रेडियो धर्मित किरणले
भयानक चित्राकित गरेर
गोरा र काला नछुट्याऊ
अविभक्त आकाशमा
आणविक क्षेप्यास्त्र दागेर
पूर्व र पश्चिम नछुट्याऊ
माटो मुनि बालुदी सुरुंग विछ्याएर
स्वदेश र विदेशको सीमाना नछुट्याऊ
धर्म, राजनीति र अस्तित्वको बाहानामा
'जीवन' फूललाई नलत्याऊ ।

हेर ! एउटा अको दृश्य उघी रहेको छ
यथार्थाको मनीटरमा
लाखौ आवाज घन्की रहेको छ
क्षितिजको कुना-कुनामा
“जिउनको लागि एक टुका जमीन नपाएर
मर्न मन लाग्छ ।
लाशलाई गाडन दुई गज जमीन नपाएर
जिउन मन लाग्छ ।”
अतः
हामीलाई संहार होइन
फगत एक टुका जीवन चाहियो
हामीलाई रक्तिम शान्ति होइन
सह-अस्तित्व र रक्तहीन कान्ति चाहियो ।

यो दिनमा.....

● श्रा. उत्तम, विश्व शान्ति विद्यार

जिउंदो विश्वासलाई मैले आज,
चढाउने प्रयास गर्दैछु,
अगणित बसन्त वित्सक्षा पनि,
चढाउन नसकेको यो हृदय भुललाई,
मैले आज,
अर्पण गर्ने प्रयास गर्दैछु ।
हिजो यो मति,
कलुषित भएपनि,
यो दिनमा पवित्र बनाउने अठोट लिएको छु ।
बुद्ध ! तिमा स्नेह दर्पण
अति शितल छ,
अति पारदर्शी छ,
जति प्यासिको मुखमा पानी पर्दा हुन्छ ।
म यो दिनमा,
सोधुं सोधुं लाग्छ,
कति संदेह,
कति शंकाको पोको,
खोलुं खोलुं लाग्छ,
कि शान्तिवृक्षमा,
शान्तिका पातहरू भएनि,
किन जगतले शितलताको छहारी पाउन सकेन,
किन जगतको हृदय शितलताले भिड्न सकेन ?
अझै कि बुद्ध भक्त पनि,

शान्तिको अनुभूति गर्न सक्तैन किन ?
स्वयम् बुद्ध शिष्य भएर पनि,
तिम्रो लक्ष्य लिन किन सकिन नै मैले ?
दुःखको परिचय पाउँदा पनि,
दुःखाट छुट्ने जमर्को किन गर्न सकिन नै मैले ?
मेरो भूल होला पथमा,
विशुद्ध पथिक वनी कसरी पुग्न सकुं गन्तव्यमा ?
म कसरी बन्न,
एक विशुद्ध पथिक,
निर्वाणको,
असंस्कृत धर्मको ।
म कसरी उम्फन सकुं
भव जञ्जालवाट
यो दिनमा म ...
यति प्रश्न माला बुनिरहेछु,
शंका अझै जीवितै छ,
र म कामना गर्दैछु,
यो दिनदेखि,
शितलता पाउन सकोस
सकल सत्त्वप्राणीले,
शान्तिको ।
मानव,
हृदयमा ।

२५४७ औं बुद्ध जयन्तीको पावन अवसरमा समस्त
नेपालीमा सुख, शान्ति र समृद्धिको कामना गर्दछौं ।

कृष्ण पाउरोटीको नयाँ उत्पादन

अन्तर्राष्ट्रिय स्तरको "कृष्ण प्रिमियम पाउरोटी"

अब बजारमा उपलब्ध छ ।

कृष्ण पाउरोटी प्रा.लि.

कमलपोखरी, काठमाडौं फोन नं. ४४९९४५२, ४४९००६७

क्षणिक सुख

भिन्न अद्वितीय विनायाचार्य
यश्मिप महापित्र

नित्य अनन्त एवं पूर्ण सुख पाउनु नै मानिसहरूको इच्छा हो । प्रत्येक मानवको स्वभाविक इच्छा सुख आनन्द प्राप्तिमा नै हुन्छ । परन्तु सुख के हो ? एकपटक भगवान् बुद्धले भन्नुभयो- "म सुखको स्वरूप जान्न चाहन्छु ।"

यो त बडो विचित्र प्रश्न थियो । ऐउटा बच्चा खेलौनाका लागि रुन्छ । खेलौना दिएपछि बच्चाले खेलौना फ्याँक्छ । अनि फेरी रुन थाल्छ । अब त्यो खेलौनामा बच्चाको सुख रहेन । खेलौनामा असली सुख थिएन । सांसारिक धन आदि पदार्थको हाल यही छ, तब प्रश्न उठ्छ नै सुख के हो ?

भगवान् बुद्ध भन्नु हुन्छ 'निर्वाण नै सुख हो ।' अत्यमा सुख छैन । निर्वाणलाई नै अनन्त सदा सुख मान्नु पर्छ । पुनः एकजना भिक्षुले सोधे - 'निर्वाण भनेको के हो ? भगवान् बुद्धले जवाफ दिए- 'निर्वाण त्यो हो जसबाट अर्कालाई हेरिन्न, सुनिन्न, जानिन्न पनि । निर्वाण नै अमृत हो । लौकिक धनले अर्कालाई हेर्छ, सुन्छ र जान्दछ पनि । भएका सबै चीज वस्तुहरू नै दुःख हो । प्राकृतिक जगतलाई आफ्नो कार्यको ध्येय बनाउनु नै मूर्ख काम हो ।'

संसारमा दुई प्रकारका मनोवृत्ति भएका मानिस छन् । एक जो अस्थिर वस्तुमा सुख देख्छन् । अन्य विवेकद्वारा अनित्य पदार्थको निस्सारता देखेर नित्य र अनन्त सुखरूपी विमुक्ति चाहन्छन् ।

जो अनित्याग पदार्थमा सुख देख्छन्, तिनीहरूलाई कहिले सुख शान्ति मिल्दैन । क्षणिक सुख पछि दुःख त आइहाल्छ । संसारमा प्राकृतिक पदार्थबाट पाइने सुखको आशा यस्तै प्रकारको हो, जो अनित्य छ । एकपछि अर्को गर्दै सुखको खोजि जारी रहन्छ । आज हजार रूपैयाङ्को प्राप्तिमा सुख देखिन्छ, भोलि दशहजार चाहिन्छ । हुँदा हुँदा जिति धपिएर पनि सुखको अनुभव हुदैन ।

मानौ कुनै मानिस सुखाद भोजन गर्दैछ, त्यसेवेला समाचार आयो कुनै दुःखद घटनाको । अनि त्यो भोजनमा कुनै स्वाद रहदैन । यही नै अनित्य हो । तर निर्वाणमा

पुरोपछि सुख र दुःख क्षणिक हुदैन । त्यो सुख अन्य कुनै वस्तुद्वारा बाधा हुदैन । निर्वाणमा शान्ति छ । निर्वाण भनेको नै विमूर्क मार्ग हो निर्वाण नै स्थारी शान्ति र सुखको आधार हो ।

मानव मात्रले जीवनका सबै पक्षलाई केलाएर मनलाई नै आफ्नो ध्येय बनाउनु पर्छ । परन्तु यस्तो ध्येय कसरी बनाउने ? मनको प्रवृत्तिलाई शान्तिको सुखमा कसरी लैजाने, आजको चिन्ता यही नै हो ।

*Wishing you all the best on
the occasion of Happy
Baishakh Day*

2547

Mum's Garden Resort (P) Ltd.

Lake Side, Pokhara, Nepal
Tel : 977-61-31468, Tel/Fax : 977-61-28574
P.O. Box : 484

Reservation Office : Kathmandu
Tel : 977-1-4246420, Tel/Fax : 977-1-4241345
P.O.Box : 8565, E-mail : mgarden@wlink.com.np

<http://www.geocities.com/soho/exhibit/32.46mums.html>
<http://www.hiratasystem.net/den/mums-top.htm>

मिहिनेत गरेर पढ्नु छ

मिहिनेत गरेर पढ्नु छ

देशको सेवा गर्नु छ ।
अब अघि बढ्नु छ ।

सम्पूर्ण हामी नेपाली एकजूट भै उठ्नु छ ।
सामाजिक, विसङ्गति र विकृतिको विरोध गर्न जुट्नु छ ।
राजनीतिलाई मात्र होइन, कामनीतिलाई रोज्नु छ ।
भाग्यनीति होइन यहाँ, कर्मनीति रोज्नु छ ।
मिहिनेत गरेर पढ्नु छ.....।

मिहिनेत गर्न लाज मान्ने होइन, पसिनाले रुज्नु छ ।
अध्ययन गर्न थाक मान्ने होइन, केही कुरा बुझ्नु छ ।
राजनीति, कुनीती भन्ने के हो ? अब यहाँ खोज्नु छ ।
सबै नीति भन्दा पहिला, शिक्षा नीति रोज्नु छ ।
मिहिनेत गरेर पढ्नु छ.....।

यहि देशको सेवा गर्न गैटी बेल्चा खन्नु छ ।
आत्मभित्र अन्याय छ, केही कुरा बुझ्नु छ ।
चोरी, डकैतीमा होइन यहाँ, प्रवचन, सत्सङ्गमा जानु छ ।
शहरको सन्देशलाई गाउँ-गाउँमा लानु छ ।
मिहिनेत गरेर पढ्नु छ.....।

विदेश तिर होइन अब, स्वदेशमै बस्नु छ ।
यही देशको विकाश गर्न, हामीले धुँडा धस्नु छ ।
दामनीति होइन यहाँ, नामनीति रोज्नु छ ।
भगवान् गौतम बुद्धको प्रेरणा र उपदेशलाई खोज्नु छ ।
मिहिनेत गरेर पढ्नु छ.....।

गाउँ-गाउँमा वसी भाषण गर्ने होइन, देश-विदेश देख्नु छ ।
कलम चलाउन लोभ मान्ने होइन, केही कुरा लेख्नु छ ।
जीवनका सिकाइहरू सन्ततीलाई भन्नु छ ।
लेखक, साहित्य, कलाकारहरू मध्ये एउटा कार त बन्नु छ ।
मिहिनेत गरेर पढ्नु छ.....।

राजु जौतम “आशु”

बर्दिंथा, नेउलापुर (१) बलाटी

आँखाको अगाडि जे-जे काम छ, त्यो सबै गर्नु छ
आफ्नो खाली मस्तिष्कलाई अनुभवले भर्नु छ ।

हाम फालेर, विष खाएर, झुण्डिएर होइन यहाँ,
बुद्ध बनिकन मर्नु छ ।

इतिहासका पानाहरू जीवनीले भर्नु छ ।

मिहिनेत गरेर पढ्नु छ.....।

समाज भित्र विकृति छ, त्यसलाई बाहिर फाल्नु छ
नयाँ-नयाँ संस्कृतिलाई सुधार गरी ढाल्नु छ ।

मिहिनेत गरेर पढ्नु छ, अब अघि बढ्नु छ ।

अन्याय र अत्याचारको लागी अब यहाँ लड्नु छ ।

२७४७ औं बुद्ध जयन्तीको
पावन अवसरमा समरस्त
नेपालीमा सुख, शान्ति र
समृद्धिको कामना
गर्दछौं ।

SHANKAR EMPORIUM

*Pyukha, Kathmandu,
Nepal*

कल्याण मित्रता

●भैषु धर्मभूति, आनन्दकुटी पिहार

जीवन सार्थक वा असार्थक हुनुमा सफल वा असफल हुनुमा मित्र-साथीको ठूलो हात रहन्छ । बुद्धले इहलैकिक सुख-सवृधिको लागि देखित 'चार सम्पदा' मध्ये कल्याण मित्रता पनि एक हो । मित्रताको खोल औंडेर विग्रने र विगर्नेहरू समाजमा प्रशस्त छन् । फलस्वरूप विकृति र विसंगति समाजमा व्याप्त भैरहेको छ । अशान्त वातावरण फैलिरहेको छ । तसर्थ सहि र सच्चा मित्रको आवश्यकता आजको माग बनिरहेको छ ।

कल्याण मित्रता कसलाई भन्दछ ? यहाँ कुनै व्यक्ति कुनै गाउँमा वा शहरमा बास गर्दछ भने त्यहाँ श्रद्धावान, प्रज्ञावान, त्यागशील र ज्ञानी कुनै गृहपति वा गृहपति पुत्र वा वयस्क समाज गुणधर्मले युक्तभई बास गर्दछ, उनीहरूसँग मिलेर बस्दछ, मिलेर कुरा गर्दछ, मिलेर छलफल गर्दछ, र उनीहरूको श्रद्धा सम्पत्तिलाई, शील सम्पत्तिलाई, त्याग सम्पत्तिलाई सुहाउने गरी शुशिक्षित हुन्छ भने त्यसलाई कल्याण मित्रता भनिन्छ ।

छोपिराखेको निधानगत धन देखाइदिने जस्तै भएको गल्ति औल्याइदिने, कमजोरी पक्षको पहिचान गराइदिने, सल्लाह-सुझाव दिने बुद्धिमानीहरू असल मित्र हुन्छ भने ती व्यक्तिहरूको आश्रय लिनु पर्दछ, संगत गर्नु पर्दछ । पाप मित्रहरूसँग संगत नगर्नलाई मात्र कल्याण मित्रहरूसँग संगत गर्नलाई बुद्धधर्मले उपदेश दिन्छ ।

बाल-मूर्ख मित्रहरूको स्वभाव-लक्षण तीन प्रकार का हुन्छन् । नराम्रो मनले काम गर्ने हुन्छ, नराम्रो बचनले कुरा गर्ने हुन्छ, नराम्रो काम गर्ने, दुष्कार्य गर्ने हुन्छ । तसर्थ कुनै पनि व्यक्तिलाई यदि कुनै किसिमको डर-त्रास -भय उत्पन्न हुन्छ भने ती सबै बाल-मूर्ख मित्रहरूको कारणले नै उत्पन्न हुने हुदैन् ।

यदि कसैले बाल-मूर्ख मित्रहरूसँग संगत आश्रय गर्दछ भने उनीहरूप्रति दया भावले, अनुकम्पा भावले अथवा शुभ-साधक युक्त भई त्यसरी संगत गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसो गर्न असक्षम व्यक्तिहरू जहिले पनि पापमित्र, बाल-मूर्ख मित्रबाट टाढा र अलग रहनु पर्दछ । त्यस्तो क्षमता नभएका वा मानसिक दृढता नभएकाले ती खराव मित्रलाई

टाढै राख्नु पर्दछ ।

मित्र-साधीको रूपमा संगत आश्रय गर्नलाई सधै आफुभन्दा उच्च गुण, बुद्धि र आचारण-व्यवहार भएका श्रेष्ठ व्यक्तिलाई रोज्नु पर्दछ, छान्तु पर्दछ । त्यसो सम्भव नभएमा आफू समान व्यक्तिलाई रोज्नु छान्तु पर्दछ । त्यसो पनि सम्भव नभएमा उसले बाल-मूर्ख वा खराव मित्रलाई रोज्नु छान्तु वा संगत गर्नु हुदैन् ।

खराव व्यक्तिसँग संगत-आश्रय गर्नाले साधारण असल व्यक्ति पनि खरावमा कुमार्गमा लाग्ने हुन्छ । आफू समान व्यक्तिको संगतले आफू श्रेष्ठतामा पुग्दैन । तर श्रेष्ठ व्यक्तिसँगको संगतले अभिवृद्धि हुने गर्दछ । तसर्थ श्रेष्ठ व्यक्तिसँग मित्रता कायम गर्न, संत्संगत गर्न, आश्रय-निश्रय पाउन कोशिश गर्नुपर्दछ, प्रयत्नशील रहनु पर्दछ ।

बुद्धिवान् प्रज्ञावान अथवा आफूसँग आश्रय-संगत योग्य, राम्रो-असल वानी-व्यहोरा, प्रवृति भएका पण्डित-कुनै पनि व्यक्ति मित्रको पुदगल अभ्यन्तरमा लुकिरहेका आध्यात्मिक शक्ति विकसित प्रफुल्लित गर्दाखेरि कल्याण मित्रको उपादेयता कत्तिको हुन्छ, महत्व र प्रयोजन कत्तिको हुन्छ भने तथ्य बुद्धको उपस्थापक भिक्षु आनन्द लाई बोलाई दिनु भएको उपदेशबाट स्पष्ट हुन्छ ।

आध्यात्मिक मानसिक विकाशको आधा पक्ष मात्र कल्याण मित्रको हातमा हुन्छ भन्ने भिक्षु आनन्दको विचार-धारणा थियो । तर बुद्धले "आनन्द ! त्यसो होइन । आनन्द ! त्यसो होइन । ती सबै आध्यात्मिक र मानसिक विकाश नै कल्याणमित्रतामा निर्भर हुन्छ ।"

पाप मित्रताले उत्पन्न कुशललाई विनाश गरी अनुत्पन्न कुशललाई समेत नष्ट गराई, उत्पन्न अकुशल धर्मलाई बृद्धि गराइदिन्छ । तर, कल्याणमित्रताले अनुत्पन्न कुशल उत्पन्न गर्दछ । सृजित कुशल धर्महरूलाई अभिवृद्धि गराउदछ । अनुत्पन्न अकुशललाई विनाश गरिदन्छ । तसर्थ पापमित्रसँगको आश्रय महा अनर्थको निमित्त विद्यमान हुन्छ, र, कल्याणमित्रसँगको आश्रय महान उपलब्धिको निमित्त विद्यमान हुन्छ ।

□ □ □

‘समाज सेवीपिन्त बुद्ध्या आदर्श’

अधन्त कोलित भिक्षु (संघाशम भिक्षु तालिम केन्द्र)

थःगु देश, जाति, आगम धर्म, समाजया लागि सेवाभावय् लगे ज्वी बले थःगु हे समाजय् मनूतय् पाखें बोःमफसे, निन्दा चर्चा मन्यसे सेवायापि थ्व संसारे सुं हे मदु। न्त्याम्हं सेवायाइपिंस नं बो फया हे जक सेवाभावे लगे जुल। न्त्यागु देशं नं, न्त्यागु जाति नं, न्त्यागु समाजय् नं इमान्दारिपूर्वक सेवाभाव याइपिन्त यक्वं विरोधि मनूत खने दु। यक्वं निन्दा चर्चा याइपि खने दु। भीगु समाजय् हानं सेवाभावयात हे मखुगु कथं थुइका मखुगु कथं फाइदा काइपिनं दु। अज्यापि व्यक्तिपि थुगु कथं सेवाय् लगे ज्वीपिन्त विरोधि ज्वीगुन स्वभाव हे खः।

देशयात मभिनिगु, मभिंकिगु चारित्र, पुलांगु विश्वास, पुलांगु विचार धारा न्त्याधाय् नं खने दु। समाज सेवाय् लगेजूम्ह बुद्धिमान इमान्दारी व्यक्ति समाजे भिकेया लागि, मभिंगु विचारधारा व विश्वासयात विरोध जुया ज्या याइगु इलय् गुलिंगुलिं व्यक्तिपिंस थी थी कथं उपकम याना उम्ह फिम्ह समाज सेवी यात सायद हत्यायायत तकन लिमच्यूपि दु। संसारय् थी थी देशय् बुद्धथं विरोधितय् गु ल्हातं प्राण तोतूपि यक्वं समाजसेविपिनिगु खवर भीसं न्यनावयाच्वनागु दु।

बुद्ध समाजसेविपिनि विचे अतिश्रेष्ठम्ह खः। वस्पोलयागु न्त्यागु सेवाभाव नं भी मनूतय् यक्वं आदर्श काय् बहः जू। उकी मध्ये सेवीपिंस सीके थुइके माःगु छगु वस्पोलया महत्वपूर्ण आदर्श बारे उल्लेख याय् त्यना। भगवान् बुद्धं बुद्धकालीन जम्बुद्वीपय् दयाच्वंगु मखुगु समाज चारित्र, मिथ्या विश्वास व विचारधारायात विरोधि याना समाज सुधारया लागि समाजिक कान्ति शुरुयाना विज्यात। वस्पोलं समाजय् मनूतय् मैत्री, करुणा, दया माया तया समाज सुधारया लागि समाज कान्तिया ज्या यानाविज्यात। उकथं ज्या याना विज्यागुनं वस्पोल अहिसावादी शान्तिवादी ज्याविज्याना हे खः। उकिं वस्पोलयागु जीवनय् छुं हानि मजू। मेमेपि शास्त्रपिनि विचे वस्पोल विशेषम्ह शास्त्रा धाय् का प्रशिद्ध ज्याविज्यात। उकिं हे वस्पोलयात गौरव सत्कार व प्रस्थात यात स्वय् मफुपिंसं यक्वं विरोधि यात, निन्दा चर्चायात। तर वस्पोल गबले हे कम्पा जुया विमज्या। वरु खुरु खुरु थःगु सेवाभावय् हे लगेजुया विज्यात। थः चेलापित्त सेवाभावयलगे याना विज्यात। उकिं भगवान् शास्त्रा गबले थः श्रावकपि नापं गामि नगरे धर्मप्रचारया लागि चारिका

याना विज्यात, गबले थः याकचा हे जूसां चारिका याना विज्यात। उकथं गामे नगरे चारिका याना समाज सुधार याना विज्यागु अवस्थाय् वस्पोलया मयोपिनि पाखें यक्वं बोः फ्यूमाल, यक्वं वाधा बल। तर गुवले हे जीवन सुरक्षाया लागि पुलिस, सिपाहि अंगरक्षकपि माःगु धैगु खने मदु। अंगरक्षकपि दुपि सिवेन वस्पोलयागु जीवन न्त्यावले सुरक्षा जुयाच्वन। उकियानं मुख्य हेतु वस्पोलयाके दुगु श्रेष्ठ गुणधर्म हे। अय् धैगु वस्पोलयागु धर्म हे वस्पोलयात रक्षायाना तःगु खः।

बुद्ध कालीनं भारत समाजे राजवंश यक्वं दु। उकी मध्ये शाक्यवंश मानाधिक राजवंश कथं प्रचलित जू। वहे मानाधिक शाक्य वंशय् वस्पोल बुद्ध जन्म जुयाविज्यात। राजवंशे जन्म जुयाविज्यासां नं वस्पोलं फुक्क र आज्यसम्पत्तियात परित्याग याना, महामार्गेय् भिक्षा फवनिम्ह तापस जुयाविज्यात। बुद्ध कालीन उगु समाजय् एकाधिपति मानाधिक राजवंशपिंस वस्पोलयात यक्वं निन्दा चर्चा याना बोविल। यक्वं राजवंशपिं असन्तोष जुल। गुलिंला वस्पोलं परिपूर्ण राज्य सुखयात तोता छुं मदेक फ्वना जुया, सामान्य मनूत नापं संगत याना जूगु यात यक्वं बोविल, निन्दा यात अथे हे बुद्ध कालीन थकालिपि शास्त्रपिनि पाखें व शास्त्रपिनि अनुगामिकपिंसं तकनं वस्पोलयात बोविल यक्वं विरोधयात। छायूक वस्पोल बुद्ध इमिगु लंपु स्वयानं यक्वं फरकगु लंपुइ वंगु इमिसं स्वय् मफया खः। उलिजक मखु यक्वं ब्राह्मणतय् सं वस्पोल बुद्धयात न्त्यावले धैयें विरोध याना निन्दा यात। उकियात मेगु हेतु मखु वस्पोल बुद्धिमदुपि असरण मनूतय् हेका ख्याना देश नया जूपि ब्राह्मणतय् गु पक्षपात कुलवादयात विरोधं धर्म देशना याना समाज सुधार याना विज्यात धका खः। मेगुला छु ? थः किजा थे जाम्ह देवदत्तंला अजातशत्रु जुजु नापं मिले जुया संघभेद यात, स्यायत् सन, यक्वं निन्दा चर्चा याना जुल। तर यक्वं हे यक्वसिया पाखें विरोध वःसानं, निन्दा चर्चा याना, व्य व्यूसां नं वस्पोल बुद्धं पुलांगु विचार धारां जायाच्वंगु समाजयात न्हूगु सत्यगु, भिंगु विचारधारा समाजयात विया विज्याना समाजसुधारया सेवायाना विज्यात। थुकियात बुद्धया सामाजिक कान्ति धायल्वः।

बुद्धया सामाजिक कान्तियात वःगु यक्वं वाधात दु। देवदत्तं भगवान् बुद्धयात स्याना थः नायो ज्वीत पर्वतं लं कुर्काहल, थ्वं काम्ह किसि छोयाहल। वस्पोलयात

वेइज्जत यायथा लागि गुलिसिन सुन्दरी परिव्राजिका व
चिंचामाणविका थे जापि कु स्त्रीत विहारय छोयाहल ।
वस्पोलयात यक्व वेइज्जत नं यात । मनू स्यात धका
असत्य आरोप नं यात । यक्व ब्रह्मुतयस् वसल, मुण्डक,
नास्तिक धका वस्पोलया खालय न्योने हे यक्व व्यविया
नं बन । आलवक यक्षं नं वस्पोलयात यक्व बो बिल ।
अंगुलिमालं ला भन् वस्पोलयात स्याय धका लिना हल ।
तर वस्पोल बुद्ध गवले हे छुकेसनं, सुनापं नं कम्प जुया
विमज्या । बरु वस्पोल न्यावले धैयें यःम्ह पुत्र राहुल यात
थे हे समान कथं सकसिगु प्रति नं मैत्री, करुणा, दया
माया, अनुकम्पा छु हे फरक मज्जीक याना विज्यात ।
उकियाना यक्वसिन ज्ञानया मिखा चायका दुखं मुक्त
जुयावन । थ्व वस्पोलयागु महाकारुणिक गुणं याना खः ।
उकिं भगवान शास्ता अज्यागु यक्व भयपूर्ण विरोधिवादितयगु
समाजय् हे च्वनाविज्याना लोक सेवा याना विज्यात ।

समाजं थःत निन्दा चर्चा याना बोविल धका, विर
ोध यात धका गुबले हे वस्पोल भगवान शास्ता दिक्क जुया
विमज्या । बघेन्तु थःच्वनाविज्यागु गां, नगर देशयात
न्यावलेया लागिं त्वता विमज्या । अथे हे समाज सेवायात
त्वःता विमज्या । बरु गुबले हे सुयातं नं ईख मतसे, सुखना
नं मरयासे छुकेनं कम्पा मजूसे न्याम्हेसितनं समानपूर्वकं
मैत्री, करुणा तया अटुट रूपं सेवाभावय हे लगे जुयाविज्यात
। गुबले हे वस्पोलं थःगु सेवाभाव कमयाना विमज्या ।
अन्तिम अवस्थाय तकनं सुभद्रायात दुखं मुक्त याना विज्यागु
उकियात वस्पोलया ज्वलन्त उदाहरण खः । वस्पोलयागु
मैत्री करुणा आदि श्रेष्ठ गुण धर्म याना न्यावले धैयें
वस्पोलया हे विरोधिवादित लिचिले माल । वस्पोलयाके
क्षमाफोना, वस्पोलया हे चेला ज्वीमाल । यक्व वस्पोल
खना दमन जुल । यक्व समाज सुधार जुल । वस्पोलयात
विरोध निन्दा चर्चा या लिसे भन् भन् समाजय वस्पोलयागु
श्रेष्ठत्व यक्व बढे जुल । वस्पोल यक्व समाजय् प्रसिद्ध जुल
।

समाजय् देवदत थे जाःपिं विरोधित मदूगु जूसा
छखे स्वयवले बुद्धयागु गुण अपायसक याकनं प्रव्यात मज्जी
फु । उकी न बुद्ध यक्व हे थःत विराघ याःसान देवदतयात
अन्तिमय तकं करुणातया विज्यात । बदला, ईखं याना
देवदत थे जाःपिं समाजय जन्म जुल । सुयात नं ईख
मरयासे विरोधिवादितयत तकनं न्यावले मैत्री, करुणा, दया,
माया तःगु कारणं याना समाजय बुद्ध थे जाःपिं जन्म
जुयाविज्यात । बुद्ध धर्म कथं ईखया वारे धायेगु उदाहरण
खः देवदत भिक्षु । मैत्री, करुणा आदि श्रेष्ठ गुण धर्मया
धायेंगु उदाहरण खः समाजसेवी बुद्ध ।

व्वः वीवलय तम्बइपि, व्वः वीगु सहयाय मफुपि
समाज सेवीपिन्त, नायोत्यत यक्व सहयाना विज्याइम्ह
भगवान शास्ता धात्येम्ह उदाहरण खः । न्यागुनं समाज
सेवाय लगेज्वीवलय व्वःवीइगु, निन्दा याइगु न्यने मयःपि
समाज सेवाय लगय मज्जीगु हे वेश । छुं ज्या मयासे
च्वनाच्वपिन्त व्वःमफसे निन्दा अपहासं मवःसे च्वने फु ।
तर गुबले गुबले सुम्पक च्वनाच्वसान व्वः फ्य धैगु सेवाभावय
महत्व य्यनेगुया उदाहरण खः । गुम्ह व्यक्तिं बो वीइगु
न्यना दिक्कदार जुया थःगु उत्साह त्वतल धाःसा उम्ह
व्यक्ति धायेम्ह समाज सेवी धायमल्वः । उकिं समाज सेवाय
लगे जुइगु अवस्थाय सुनानं थःत व्वःवी वलय या निन्दा
याइवलय न्यावले धैयें भगवान शास्ताया आदर्शयात कया
आदर्शयात विचा याना फतलं फतले वस्पोलं समाज सेवा
याना विज्यायें समाजसेवीपिंस यायेत उत्साह, धैर्य यायमा ।
वथेतु भगवान शास्तान व्वः फःगु तरिका, व्वः सहयागु तरि
का आदियात बौद्ध जुयाच्वपिं भीसं सुनानं व्वः वीगु इलय
निन्दा चर्चा याइगु इलय वस्पोलयागु गुणयात लुम्केगु
वरावर ज्वी ।

□ □ □

२७४७ औं बुद्ध जयन्तीको पावन
अवसरमा समर्त नेपालीमा सुख,
शान्ति र समृद्धिको कामना
गर्दछौं ।

न्यू रोक्का ऊनी धारो उद्योग
काठमाडौं

RELIGION AND RECONCILIATION

A BUDDHIST PERSPECTIVE

- Bhikkhu Ananda
Lecturer, Buddhist Studies, TU

Man is a social being. A group of people makes a society. A nation represents diverse social institutions. Social institutions are well designed, self-administrated and well established with the help of norms, values, and ethics. Religion plays a vital and vibrant role in order to systematize a society incorporated with these ethical values.

A country's progress relies on social harmony, solidarity, equity and reconciliation. To bring about these good-caused and put them into action, a society is vehemently needed to be transformed by social norms and values. A religion becomes a good guidance's to scrutinize and accelerate social transformation. From very early days of human-civilization, religion has been acting with deep effect as a part and parcel of human civilization, social transformation, and national reconciliation. Hence, religion and reconciliation are good feeder each other.

In the present context of burning socio-political problems of Nepal, we have to approach first, the root causes and then analyses them carefully in different perspectives. Any problem in a country means an offspring of both physical and psychological problem. In other words, conflict both in internal and external areas of people, which are inter-related, inter-dependent and inseparable from one another. The central teaching of Buddhism, the theory of dependent origination (paticcasamuppada) also emphasizes that any situation or problem is not an automatic offspring, rather a gradual development conditioned by cause and effect. It further explains thus:

- * If this is > that is,
- * This arising > that arising,
- * When this is not > that is not,
- * This ceasing > that ceasing

Now let's analyses and discuss the current problems of Nepal, which are offspring's of gradual

development, resulted from long social, political, economic and religious suppression and inequality.

1. Economic Problem

A national **reconciliation** could be brought about when people in a country could enjoy equal-economic freedom. A country's development solely depends on its economic progress of people. Economy is the key issue to enhance a nation and its people towards prosperity. Higher the economic progress of a country, better the life standard of people. Hence basic problem of a country means its economic-downfall, economic-instability and economic - inequality of people. For this reason, people should be provided the basic needs like: food, shelter, cloth and medicine as minimum requirements fairly and equally in the first phase of development. Secondly, a good-education, a good training, and a good-job, help people to promote their life-standard bearer and higher. Similarly life becomes agitated and destitute when people are deprived of these provisions. The Buddha, in the Chakkavatti Sihanada Sutta in Digha Nikaya, reminds us the same thus:

"When wealth is not equally distributed, poverty increases, with increase in poverty, there was a rise in thefts. With the rise in thefts, lethal weapons grew in number. As lethal weapons multiplied, killings and murders became widespread. When killings and murders became widespread, the life of people is deteriorated"

It is clearly understood that the Buddha's view on peace and prosperity in a country certainly relevant to the economic condition of its people. The current socio-political problem of Nepal is also an outcome of economic - instability, economic - inequality and economic-deprivation among people. The burning problems like, Maoist insurgency, political unrest, frequent dismissal of government,

RELIGION AND RECONCILIATION

A BUDDHIST PERSPECTIVE

- Bhikkhu Ananda
Lecturer, Buddhist Studies, TU

Man is a social being. A group of people makes a society. A nation represents diverse social institutions. Social institutions are well designed, self-administrated and well established with the help of norms, values, and ethics. Religion plays a vital and vibrant role in order to systematize a society incorporated with these ethical values.

A country's progress relies on social harmony, solidarity, equity and reconciliation. To bring about these good-caused and put them into action, a society is vehemently needed to be transformed by social norms and values. A religion becomes a good guidance's to scrutinize and accelerate social transformation. From very early days of human-civilization, religion has been acting with deep effect as a part and parcel of human civilization, social transformation, and national reconciliation. Hence, religion and reconciliation are good feeder each other.

In the present context of burning socio-political problems of Nepal, we have to approach first, the root causes and then analyses them carefully in different perspectives. Any problem in a country means an offspring of both physical and psychological problem. In other words, conflict both in internal and external areas of people, which are inter-related, inter-dependent and inseparable from one another. The central teaching of Buddhism, the theory of dependent origination (paticcasamuppada) also emphasizes that any situation or problem is not an automatic offspring, rather a gradual development conditioned by cause and effect. It further explains thus:

- * If this is > that is,
- * This arising > that arising,
- * When this is not > that is not,
- *This ceasing > that ceasing

Now let's analyses and discuss the current problems of Nepal, which are offspring's of gradual

development, resulted from long social, political, economic and religious suppression and inequality.

1. Economic Problem

A national **reconciliation** could be brought about when people in a country could enjoy equal-economic freedom. A country's development solely depends on its economic progress of people. Economy is the key issue to enhance a nation and its people towards prosperity. Higher the economic progress of a country, better the life standard of people. Hence basic problem of a country means its economic-downfall, economic-instability and economic - inequality of people. For this reason, people should be provided the basic needs like: food, shelter, cloth and medicine as minimum requirements fairly and equally in the first phase of development. Secondly, a good-education, a good training, and a good-job, help people to promote their life-standard bearer and higher. Similarly life becomes agitated and destitute when people are deprived of these provisions. The Buddha, in the Chakkavatti Sihanada Sutta in Digha Nikaya, reminds us the same thus:

"When wealth is not equally distributed, poverty increases, with increase in poverty, there was a rise in thefts. With the rise in thefts, lethal weapons grew in number. As lethal weapons multiplied, killings and murders became widespread. When killings and murders became widespread, the life of people is deteriorated"

It is clearly understood that the Buddha's view on peace and prosperity in a country certainly relevant to the economic condition of its people. The current socio-political problem of Nepal is also an outcome of economic - instability, economic - inequality and economic-deprivation among people. The burning problems like, Maoist insurgency, political unrest, frequent dismissal of government,

widespread killings and fighting's, social-insecurity, strikes and slogans, (Bandha and Cakkajam), rocketing prices have resulted and anarchy in the country. Being one of the least developed countries in the world, the remote areas like far-eastern and far-western zones like Rukum, Jajarkot, Salyan, Pyuthan, Humala, Jumla in Nepal still remain in darkness of poverty, remoteness and hard life. Life is so hard that even to supply the basic needs, people in those areas have to walk hours and hours treading down and up the rigorous mountainous-paths. Half of their day is spent just to reach a bazaar, or hospital or a school. This long-suffering life's socio-economic unjust consequently resulted and outburst called "Maoist Movement" which became a national problem in the country today.

2. Social problem

Along with economic problems, social inequity has a greater impact in resulting upheavals in a country. Here social-inequity means deprivation of basic human rights which each and every citizen has right to enjoy equally. As Nepal is being a hub of multi-culture, multi-national, multi-religious and multi-language country, way of Nepalese life is shaped according to their particular identity. Yet sad

to say that each and every Nepalese does not have the same privilege to share the social-equity. They are deprived of equal social privileges due to them rationalization with regards to caste, creed, race and rank. Caste-system is deeply rooted in Nepalese society for the Hindu way of thinking is greatly influenced by Vedic teachings like; Veda, Puranas, Manusmriti and so on.

With regard to caste-system, Rigged mentions thus:

From the mouth of Brahma (Creator), Brahmins born, from the arms- the Kshatriyas (the rulers), from the thighs- the Vaisyas (the traders), and from the feet- the Sudras (the out-castes)

It is thus, people in the same society divided into different social strata slow and high castes. This resulted to create superior and inferior complexes in the attitudes of Nepalese minds. Consequently, one group of people, so called high caste Brahmins, always enjoyed the better and sophisticated life while so called outcastes have to lead underprivileged life. They are to serve the rest of three superior castes. They are deprived of even basic human rights like, freedom of education, finding a good-job, political involvement, moving freely in

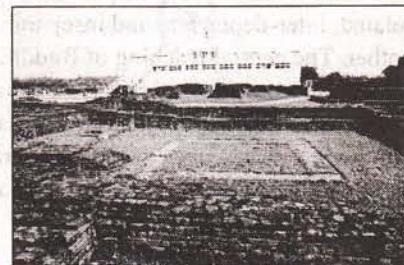
*Wishing you all the best
on the occasion of Happy
Baishakh Day*

2547

**Niche Software India
(P) Ltd.**

२५४७ औं बुद्ध जयन्तीको पावन
अवसरमा समर्पण नेपालीमा सुख,
शान्ति र समृद्धिको कामना
गर्दछौं ।

**Nepasoft Solution (P) Ltd.
Kathmandu**

public places, sharing the public resources. They are so much downtrodden by the high castes that they are treated as untouchables and they are not permitted even to enter the temples, to share the public places like; taps and wells, schools and parks. For the minor mistakes, they are liable to be punished severely while the high-castes are free to commit any sort of crimes and could lead a corrupted life. This unfair and unjust caste-system in Nepalese society provoked an-out-cry resulting anti-social movements and revolutionary-parties like, Maoist, Leninist and Marxist parties.

The Buddha was one of the greatest social-reformer in his time, which revolutionized forty-five years, wandering tirelessly from place to place, attacking the unjust and unfair then prevailing social-system, beliefs and practices. Strongly criticizing the caste system, the Buddha said thus:

No one is by birth, a high caste-Brahman, or low caste - Vassal, by one's own deed (behavior) becomes one a Brahman or a Vasala.

Nepalese society again effected by gender discrimination from long past. A common belief among people is that a daughter's birth in a family is a sign of misfortune. It is a sin to be born as a daughter whose birth causes to bring defame or curse to her father's dynasty. Similarly, a daughter is a heavy burden to her father whose gateway to heaven is foiled due to her unfortunate birth. Thus a daughter in Nepalese society is always undermined compared to a son. She is never provided equal rights and privileges along with male partners.

The Buddha strongly opposed this attitude of male-supremacy and wide opened the door equally to the everlasting freedom (Nirvana) from life's suffering. He encouraged them thus:

"Even a woman could become a scholar (pundit), if she is brought- up in a good atmosphere, provided with good education."

3. Political Problem

Due to deprivation of social and economic equity, people get hardly any opportunity to involve politically in order gaining freedom of equal right. This tendency is much effective in the underprivileged remote areas. In the context of Nepal, People have been ruled by feudalism, being a so-called only Hindu kingdom. People in the countryside are so ignorant that they are even unaware about the "going on" situations in their day-to-day life. Those who are around and partial to the palace and king, they could be better enlisted as gainers of sophisticated life. The countryside's lead just a normal life. The country-sliders lead just a normal life deprived of social, political and economic privileges.

People who are undermined and underprivileged are eligible to form or participate in a new party. So they have to satisfy with whatever system of governance, rules and regulations that are passed on them. They are ready to cast their votes whenever there is an election in their villages, no matter whoever comes in power. Thus most of the ordinary people remain unaware about on-going

*Wishing you all the best on the occasion
of Happy Baishakh Day 2547*

Nura Group & Companies

Bagh Durbar, Kathmandu, Nepal
P.O.Box : 748, Tel : 4201960, 4247429,
4266830, Fax : 4222873

political, economic and social upheavals in the country. Consequently people in Nepal cannot still enjoy political-freedom and for years, they are ruled by the system of One-Man-Show, totalitarianism and authoritarianism,

In order to bring about a democratic, socialist and republican system of governance, the Buddha recommended the ten-fold principles of governance (**DASA-RAJA-DHAMMA**) in which, from top to bottom and from bottom to top every citizen is equally treated and equally provided all the provisions.

4. Religious Problem.

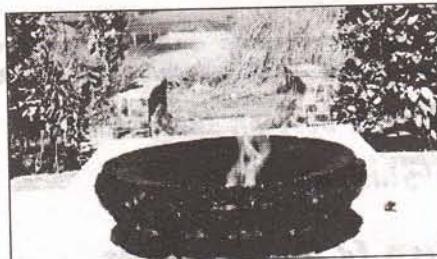
Nepalese society that suffers inequality in caste-system and gender discrimination is an outcome of dogmatic religious influence. The outcasts, who are under privileged by society, are deprived of enjoying equal religious rights. Particularly, a non-Hindu is not allowed to enter the famous Hindu temple- Pashupatinath. Similarly both Hindus and the State treat non-Hindus like Buddhists, Christians and Muslims as second-class citizens in the country who are undermined. They

are not freely allowed to perform their programs in the state-run media like, Radio-Nepal, Nepal-Television and National Dailies. Politically they are deprived of entering or representing the high-ranking posts like; ministers, deputy ministers, state ministers and prime ministers both in the Upper House and Lower House.

Nepal being a birthplace of the Buddha, a glory to Nepal, is esteemed greatly by rest of the world. Lumbini where the Buddha was born and became a place of world heritage has been left underestimated. The Lumbini Development Project is in the speed of tortoise-walk, which resulted long-withdraw in progress. This created unsets factories and frustration in the minds of millions of world Buddhists. The Hindu state has showed deliberately less-interest enhance the development project.

While the country is vehemently needed political, economic, social and religious freedom and reforms, the state is deliberately ignoring the root causes and apart from seeking and applying the exact means of resolution to the point, encouraging its henchmen to perform country-wide, meaningless and time-wasting Maha-Yajnas. This tendency could only be a fake and foolish resolution to the current brining problems.

२५४७ औं बुद्ध जयन्तीको पावन
अवसरमा समर्पत नेपालीमा सुख,
शान्ति र समृद्धिको कामना
गर्दछौं ।

**Communications &
Communicate (P) Ltd.**
Kathmandu, Nepal

*Wishing you all the best on
the occasion of Happy
Baishakh Day
2547*

**Vianet Communications
(P) Ltd.**
Kathmandu, Nepal

"Proud Lady become as Right Hand women disiple of Blessed One"

● Nayako Novice

When the Lord buddha began His mission it was not man alone that He proclaimed the Dharma Previous to the time that He began to preach already to women who had left their homes to lead the life of the homeless (Bhikkhunis). When Bhikkhunis sasana started with Maha Praipati Gautami, Water on many widow, and the fallen, women, the courtezen, the young lady who didn't want to marry all of them enter to the Bhikkhuns as their Sisterd.

Some of the great Bhikkhunis belong to the highest families in, Magadha. The wife of King Binbirara by name Khena Maharani, the most beautiful among women, become a Bhikkhuni seeing the changing nature, of things. She was so beautiful that she never cared to unit the hord Buddha, as she heard that the Buddha speaks against beauty. The Buddha one day went and sat in the reyal garden, and the King wishing to take her to hear to doctrine of the Blessed one (Word Buddha), without telling her of the Blessed Ones visit simply expressed his desire that she night accompany him to the pleasure garden. TheMaharani loves flowers exceedingly, and she at once got ready and went with

the king to the garden.

At the time the Buddha was seated at the foot of a tree, and the Blessed One the garden, created miraculosly two beautiful young women, standing on each side of the Blessed One fanning Him. Maharani Khena at a distance saw the two beautiful, figures, and was astounded at their reuishing beauty, that she forgot to think of her own self. Entranced by the charming right of the Buddha and the two women she was unconrciously drawn towards them, and the nearer she approached, she witnessed the two yong dead. And she realized that she was standing before the Lord Buddha. Maharani Khena saw tat beauty is only skin deep, and she fell down at the feet of the Blessed one and solicited ordination as a Bhikkhuni, and with the consent of the king she joined the Holy order, and become the chief women dirciple in the Bhikkhuni sasana. She was appointed as the Right Hand Women Disciple of the Blessed One, and office as a great as the right hand disciple ship which was held by the great Sariputra,

(Happy New Year, 2060 to 'Sukhi Hotu Nepal')

भिजन टर्स्स एण्ड द्राभल्सले नेपाली श्रद्धावानहरूको लागि थाइल्याण्ड, बर्मा, श्रीलंका तथा चीन जस्ता बौद्ध देशहरूको तीर्थ यात्राको तेश्रो समरूह यही माघ-फागुनमा जान लागेको ।

Through

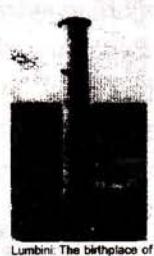
Vision TOURS & TRAVELS (P.) LTD.
(A Quality Tour Operator in Nepal)

PO BOX: 10666 THAPATHALI, KATHMANDU, NEPAL

TEL: 244114, 258326, FAX: 977-1-244114/524588

Email: vision@wlink.com.np, Website: www.vstiontours.com

- Inbound Tour & Outbound Tour
- Cultural & Religious Tour
- Air Ticketing
- Hotel Booking

Lumbini: The birthplace of Lord Buddha

आनन्द कुटी विहारमा बुद्ध पूजा धर्मदेशना

४ वैशाख, स्वयम्भू। आनन्द कुटी विहार स्वयम्भूमा पूर्णिमाका दिन उपासकोपासिकाहरुको उपस्थितिमा बुद्ध पूजा धर्मदेशना सम्पन्न। भिक्षु कुमार काश्यप समक्ष शील प्रार्थना पछि भिक्षु अश्वघोष महास्थविरबाट धर्मदेशना सम्पन्न। उपस्थित सबैलाई तिर्थ नारायण मानन्धरबाट भोजन प्रदान।

नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा सभाको प्रथम वार्षिक सभा ६ वैशाख, काठमाडौं। संघ उपनायक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरको सभापतित्वमा नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा सभाको प्रथम वार्षिक सभा सम्पन्न। व्यवस्थापक पदमञ्जोतिबाट स्वागत, सह व्यवस्थापक ठाकुरमान शाक्यवाट प्रतिवेदन, केन्द्रीय परिक्षा नियन्त्रक भिक्षु बोधिज्ञानबाट वार्षिक परिक्षा प्रतिवेदन, सह शिक्षाध्यक्ष भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरबाट वार्षिक प्रतिवेदन, पाठ्यक्रम संयोजक भिक्षु कोण्डन्यबाट प्रतिवेदन, शिक्षक शिक्षिका संयोजिका अ. त्राणवतीबाट प्रतिवेदन, भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरबाट भावी योजनाको प्रारूप प्रस्तुत, भिक्षु बुद्धघोष महास्थविरलाई कदरपत्र प्रदान, धर्मरत्न त्रिशुलीलाई सम्मान पत्र प्रदान, डा. केशरी मानन्धर परियति शिक्षा परिषदको सदस्य पदमा सभाबाट मनोनित, पाठ्यपुस्तक प्रकाशन गर्ने दाताहरुलाई परियति प्रतिक प्रदान, नानीमैया मानन्धर बाट धन्यवाद ज्ञापन, सभाको आयोजन नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा सभा तथा बौद्ध महिला संघ, नेपाल।

ब.स. २५४६ औं वर्षको परियति पुरस्कार सम्पन्न।

२० वैशाख, पाटन। ब.स. २५४६ सालको पुरस्कार दीक्षान्त समारोहको प्रमुख अतिथि राजपरिषदका सदस्य बुद्धिराज वज्राचार्यबाट मन्तव्य, शिक्षाध्यक्ष भिक्षु ज्ञानपूर्णिकबाट स्वागत, केन्द्रीय परिक्षा नियन्त्रक भिक्षु बोधिज्ञानबाट मन्तव्य, विद्यार्थी प्रतिनिधि भिक्षु संघरक्षितबाट मन्तव्य, भिक्षु सुमेधबाट धन्यवाद ज्ञापन, कार्यक्रम सञ्चालन भिक्षु भद्रिय, विद्यार्थीहरुलाई शपथ ग्रहण प्रदान - भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरबाट। आयोजक - नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा, जलपान सौजन्य - मणिमण्डप विहार संरक्षण समिति।

सिद्धि-इन्द्र स्मृतिकोष प्रदान

२१ वैशाख, ललितपुर। भिक्षु भद्रिय, भिक्षु सुमनविकाश "धर", प. हेमराज शाक्य र आशारत्न धाखालाई सिद्धि-इन्द्र स्मृतिकोष प्रदान। अध्यक्षता ग्रहण प्रा. आशाराम शाक्य। आयोजक सिद्धि-इन्द्र स्मृतिकोष, पिम्बहाल।

दिवंगत संघमहानायकको वार्षिक पुण्यतिथि

२१ वैशाख, ललितपुर। दिवंगत संघमहानायक भिक्षु प्रजानन्द महास्थविरको १०३ औं गुणानुस्मरण दिवस सम्पन्न। धर्मदेशना भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, मन्तव्य भिक्षु धर्मपाल, अ. त्राणशिला, अ. त्राणवती, उपस्थित सबैलाई दान प्रदान र भोजन।

बौद्ध महिला संघको वार्षिक सभा

२७ वैशाख, काठमाडौं। बौद्ध महिला संघका आयोजनामा धर्मचक्र स्मारिका विमोचन, धर्मपद अटठकथा-२ नेपालीमा नानीमैया मानन्धरद्वारा अनुदित विमोचन, प्रमुख अतिथि भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर।

Wishing you all the best on the occasion of Happy Baishakhi Day 2547

SIEMENS
LAPP KABLE

E-lite
Components Enterprises
Red Cross Building, Bag Bazar,
G.P.O. Box : 8975 EPC 5430
Kathmandu, Nepal
Tel : 4220706, Fax : 977-1-4242088
E-mail : elitecom@mos.com.np